

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΣΤΙΣ ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ**

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**Ο ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΔΙΑΣΠΟΡΑΣ ΩΣ ΕΡΓΑΛΕΙΟ ΗΠΙΑΣ ΙΣΧΥΟΣ
ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ
(Ελληνισμός Η.Π.Α, Αυστραλίας, Καναδά)**

ΜΟΡΦΗ ΞΑΝΘΗ

Τριμελής Επιτροπή:
Επιβλέπων: Αθ. Πλατιάς, Καθηγητής
Α. Τζιαμπίρης, Καθηγητής
Ι. Παραβάντης, Αν. Καθηγητής

ΠΕΙΡΑΙΑΣ, 2021

Η Μόρφη Ξανθή βεβαιώνω ότι το έργο που εκπονήθηκε και παρουσιάζεται στην υποβαλλόμενη διπλωματική εργασία είναι αποκλειστικά ατομικό δικό μου. Όποιες πληροφορίες και υλικό που περιέχονται έχουν αντληθεί από άλλες πηγές, έχουν καταλλήλως αναφερθεί στην παρούσα διπλωματική εργασία. Επιπλέον τελώ εν γνώσει ότι σε περίπτωση διαπίστωσης ότι δεν συντρέχουν όσα βεβαιώνονται από μέρους μου, μου αφαιρείται ανά πάσα στιγμή αμέσως ο τίτλος.

Μόρφη Ξανθή

Ευχαριστίες

Ευχαριστώ θερμά τον επιβλέποντα της μεταπτυχιακής μου εργασίας, Καθηγητή κ. Αθανάσιο Πλατιά για την καθοδήγηση και την ενθάρρυνση του για την συγγραφή και ολοκλήρωσή της. Επιπλέον ευχαριστώ όλους τους καθηγητές και διδάσκοντες του μεταπτυχιακού προγράμματος για τις πολύτιμα ενδιαφέρουσες ώρες που μοιραστήκαμε κατά τη διάρκεια της φοίτησής μου στον κύκλο σπουδών του τμήματος.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Εισαγωγή	vi	Αμερικανοελληνική Εκπαιδευτική Προοδευτική Οργάνωση (ΑΧΕΠΑ/ΑΗΕΡΑ)	35
Δομή & Μεθοδολογία	vii	Η Ελληνική Πρωτοβουλία (The Hellenic Initiative/ T.H.I.)	36
Κεφάλαιο 1: Η Έννοια της Ισχύος & Ήπια Ισχύς		Η Ελληνορθόδοξη Εκκλησία σε Αμερική, Αυστραλία και Καναδά	38
Η Έννοια της Ισχύος	1	Διάρθρωση	38
Ήπια Ισχύς	5	Ιερά Αρχιεπισκοπή Αμερικής	39
Πηγές Ήπιας Ισχύος	6	Ιερά Αρχιεπισκοπή Αυστραλίας	41
Δημόσια Διπλωματία	7	Ιερά Αρχιεπισκοπή Καναδά	42
Πολιτιστική & Εκπαιδευτική Διπλωματία	10	Σχέσεις Εκκλησίας & Ελληνισμού της Διασποράς	43
Κεφάλαιο 2: Διασπορά & Ελληνισμός της Διασποράς		Κεφάλαιο 3: Ο Ελληνισμός της Διασποράς ως Εργαλείο Ήπιας Ισχύος στην Ελληνική Εξωτερική Πολιτική	
Εννοιολογική Προσέγγιση	13	Σχέσεις & Συνεργασία Ελλάδας & Ελληνισμού της Διασποράς	45
Τα Είδη της Διασποράς	15	Δικαίωμα Ψήφου Αποδήμων Ελλήνων	50
Διασπορά & Εξωτερική Πολιτική	17	Ανάλυση PEST	54
Ο Ελληνισμός της Διασποράς	20	Ανάλυση SWOT	60
Ορισμός & Ορολογία	20	Συμπεράσματα & Προτάσεις	64
Ελληνισμός στις Η.Π.Α	23	Βιβλιογραφικές Αναφορές	67
Ελληνισμός στην Αυστραλία	25		
Ελληνισμός στον Καναδά	27		
Θεσμικά Δίκτυα & Οργανώσεις της Ελληνικής Διασποράς	29		
Συμβούλιο Απόδημου Ελληνισμού (Σ.Α.Ε)	29		
Παγκόσμια Διακοινοβουλευτική Ένωση Ελληνισμού (Πα.Δ.Ε.Ε/Ω.Η.Ι.Α)	31		
Δίκτυο Ελλήνων Αποδήμων Αιρετών Αυτοδιοίκησης της Ευρώπης («Ηνίοχος»)	32		
Ελληνοαμερικανικό Ινστιτούτο (American Hellenic Institute/ A.H.I)	34		

Περίληψη

Η ήπια ισχύς στο πλαίσιο της πολιτικής αναφέρεται στη δυνατότητα πειθούς και παρότρυνσης των ανθρώπων να ενεργούν με ελεύθερη βούληση και χωρίς εξαναγκασμό, σύμφωνα με την εξυπηρέτηση των σκοπών του κράτους του οποίου είναι πολίτες ή έταιρης δύναμης. Καθιερώνεται κυρίως μέσω της διαπολιτιστικής συνεργασίας και της εξωστρεφούς εξωτερικής πολιτικής.

Η Ελλάδα αποτελώντας κοιτίδα του πολιτισμού, μητέρα της δημοκρατίας και των θεμελιωδών οικουμενικών αξιών χρειάζεται να ανακτήσει την παγκόσμια πολιτιστική της αναγνώριση, ξεπερνώντας την πολιτικοοικονομική κρίση των προηγούμενων ετών που αποτέλεσε σημαντικό παράγοντα μείωσης της αξιοπιστίας και του διεθνούς της κύρους. Η δημόσια διπλωματία μπορεί να συνδράμει ουσιαστικά στην επίτευξη του ως άνω στόχου και για την ενίσχυσή της η ελληνική κυβέρνηση μεταξύ των εθνικών και πολιτικών προτεραιοτήτων της θέτει και την σύσφιξη των σχέσεων με τους Έλληνες της διασποράς. Η ελληνική διασπορά εκτός συνόρων αριθμεί μια δεύτερη Ελλάδα και από προλετάρια διασπορά έχει μετατραπεί σε ένα δυναμικό δίκτυο με μέλη που προοδεύουν, αναπτύσσονται επιχειρηματικά και κατέχουν σημαντικές θέσεις στις χώρες όπου ζουν και εργάζονται.

Σήμερα με την υιοθέτηση μιας πιο εξωστρεφούς πολιτικής και την αύξηση των συμμαχιών, η Ελλάδα έχει επενδύσει στην αύξηση της ήπιας ισχύος της, γεγονός το οποίο μεσοπρόθεσμα μπορεί να της εξασφαλίσει μεγαλύτερη διεθνή υποστήριξη και μακροπρόθεσμα τη βελτίωση της θέσης της, αναβαθμίζοντάς την σε υπολογίσιμη δύναμη στη διεθνή σκηνή. Ο ελληνισμός της διασποράς ως χρήσιμο εργαλείο ήπιας ισχύος, δύναται να λειτουργήσει, με συγκροτημένο σχέδιο, ως πρεσβευτής και συνοδοιπόρος της γενέτειράς του, αναλαμβάνοντας και συνεισφέροντας σε θέματα υψηλής και χαμηλής πολιτικής, όπως η διεκδίκηση των διεθνών της δικαίων, η ενίσχυση της επιχειρηματικότητας και η βελτίωση της εθνικής οικονομίας, την διάδοση της ελληνικής κουλτούρας, της γλώσσας και του ελληνικού πολιτισμού.

Εισαγωγή

Η παρούσα εργασία επιχειρεί να παρουσιάσει την έννοια της ήπιας ισχύος σε συνδυασμό με την ελληνική διασπορά των Η.Π.Α, της Αυστραλίας και του Καναδά. Αναφέρονται οι επιδόσεις και οι δυνατότητες της τόσο ως μεμονωμένη δύναμη όσο και ως σύμμαχος της μητέρας πατρίδας της. Σκοπός της μελέτης είναι η αξιολόγηση της δυνατότητας λειτουργίας των Ελλήνων της διασποράς ως εργαλείο ήπιας ισχύος της Ελλάδας στις προσπάθειες της για ανάπτυξη και ευημερία, ισχυροποιώντας τη φωνή της στο εξωτερικό και στηρίζοντας ενεργά τον εθνικό κορμό της.

Για την ως άνω μελέτη χρησιμοποιήθηκε η περιγραφική μέθοδος της επιλεγείσας επιστημονικής βιβλιογραφίας κυρίως από τα επιστημονικά πεδία των διεθνών σχέσεων και τις ιστορίας και παρουσιάζονται εργαλεία στρατηγικού σχεδιασμού όπως αναλύσεις PEST και SWOT. Επιπροσθέτως, έχοντας η ίδια εργαστεί για τον απόδημο ελληνισμό, είχα την ευκαιρία να αποκτήσω σφαιρική γνώση και αντικειμενική άποψη για αυτόν τον ζωντανό οργανισμό που ονομάζεται οικουμενικός ελληνισμός. Η αγάπη για τις εθνικές ρίζες του σε συνδυασμό με την εργατικότητα τους στις δεύτερες πατρίδες τους, καθιστούν τους Έλληνες στο εξωτερικό σημαντικό εργαλείο ήπιας ισχύος για την Ελλάδα. Λαμβάνοντας υπόψη την προσωπική μου εμπειρία σε συνδυασμό με την μελέτη της σχετικής επιστημονικής βιβλιογραφίας θεωρώ ότι η οργάνωση, η εξέλιξη και η δυναμική τόσο της ελληνικής όσο και άλλων διασπορικών ομάδων αποτελούν ένα ενδιαφέρον πεδίο μελέτης των διεθνών σχέσεων που μπορεί να συμπεριληφθεί σε ευρύτερη έρευνα ενός ειδικού Ινστιτούτου ή think-tank για νέες προσεγγίσεις στο σχεδιασμό μιας σύγχρονης εξωτερικής πολιτικής.

Δομή & Μεθοδολογία

Στο πρώτο κεφάλαιο παρουσιάζεται η βασική έννοια της ισχύος ως αρχέγονο στοιχείο της ανθρώπινης ύπαρξης. Στη φιλοσοφία επισημαίνεται η ωφελμιστική φύση του ανθρώπου και η «θέληση για δύναμη» που μεταφράζεται σε συνεχείς προσπάθειες για απόκτηση μεγαλύτερης ισχύος και δυνατότητας επιβολής έναντι των αντιπάλων (Th. Hobbes, F. Nietzsche). Στις διεθνείς σχέσεις η έννοια της ισχύος προσεγγίζεται κυρίως από τον πολιτικό ρεαλισμό (H. Morgenthau, J. Mearsheimer, Π. Κονδύλης, Αθ. Πλατιάς). Ο Θουκυδίδης, πατέρας του πολιτικού ρεαλισμού, συνδέει την ισχύ με τη δικαιοσύνη και κατ' επέκταση με το δικαίωμα και την ικανότητα αυτοπροστασίας ενός κράτους για την εξασφάλιση της επιβίωσής του. Ο Mearsheimer συνοψίζοντας εύστοχα την ως άνω έννοια εξηγεί πως ό,τι είναι τα χρήματα για τα οικονομικά είναι η ισχύς για τις διεθνείς σχέσεις. Πρόκειται για το νόμισμα της πολιτικής των μεγάλων δυνάμεων με τα κράτη να ανταγωνίζονται μεταξύ τους για την απόκτησή της.

Κατόπιν σημαντικών πολιτικών γεγονότων και συστημικών αλλαγών σε διεθνές και περιφερειακό επίπεδο το περιεχόμενο της έννοιας της ασφάλειας διευρύνθηκε και αναδείχθηκαν νέες μορφές ισχύος όπως η ήπια (μαλακή) ισχύς, η οποία γρήγορα άρχισε να αποτελεί σημαντικό παράγοντα προώθησης των εθνικών συμφερόντων των κρατών και η έξυπνη ισχύς (smart power) που είναι συνδυασμός της σκληρής και της ήπιας ισχύος. Η πατρότητα της έννοιας της ήπιας ισχύος ανήκει στον J. Nye και ορίζει την ικανότητα ενός κράτους να χρησιμοποιεί την ελκυστικότητα του, η οποία προέρχεται μεταξύ άλλων από την κουλτούρα, τους ηθικούς κώδικες και τις αντιλήψεις των πολιτών και της χώρας τους, ως εργαλείο πειθούς και επίτευξης στόχων. Στη συνέχεια του πρώτου κεφαλαίου γίνεται εκτενής αναφορά στη δημόσια διπλωματία και σε επιμέρους τομείς της όπως η πολιτιστική και η εκπαιδευτική διπλωματία καθώς αποτελούν σημαντικά μέσα ήπιας ισχύος της Ελλάδας με θεσμική οργάνωση, ολοκληρωμένη δομή και αποτελεσματική λειτουργία.

Το δεύτερο κεφάλαιο της εργασίας αποτελείται από τρία μέρη. Στο πρώτο μέρος προσεγγίζεται εννοιολογικά η διασπορά ως παγκόσμιο φαινόμενο και στη συνέχεια κατηγοριοποιείται ανάλογα με τις αιτίες που την προκάλεσαν. Στις κοινωνικές και ανθρωπιστικές επιστήμες διασπορά θεωρείται η διάχυση εθνικών ομάδων εκτός του κράτους-έθνους τους που συνεχίζουν να διατηρούν πολιτισμικές και οικονομικές σχέσεις

με το εθνικό κέντρο. Περιλαμβάνονται εθνικοί πληθυσμοί που μειοψηφούν στις χώρες διαμονής τους ενώ εξαιρούνται εθνικές μειονότητες που ζουν στους πατρικούς τους τόπους. Ως προς τα είδη της διασποράς η βασική κατηγοριοποίηση αναγνωρίζει δύο τύπους: την κινητοποιημένη και την προλεταριακή (προλετάρια) διασπορά και ακολουθούν επιπλέον κατηγορίες σύμφωνα με το μοντέλο του R. Cohen, που αλληλοσυμπληρώνονται χωρίς να αποκλείουν η μία την άλλη. Στο δεύτερο μέρος μελετάται ο ελληνισμός της διασποράς. Μέσα από μια σύντομη ιστορική αναδρομή καταγράφεται η έννοια, η υπόσταση, η δράση και η συμβολή του στις χώρες υποδοχής του και στη μητέρα πατρίδα, την Ελλάδα. Οι Έλληνες της διασποράς εμφανίζουν ενεργή κοινωνική, οικονομική και πολιτική παρουσία στο εξωτερικό επιτυγχάνοντας σημαντικό έργο. Δραστηριοποιούνται είτε αυτόνομα είτε μέσω των οργανωμένων εθνικών δικτύων και οργανώσεων της ελληνικής διασποράς όπως του Συμβουλίου Απόδημου Ελληνισμού, του Ελληνοαμερικανικού Ινστιτούτου, της Παγκόσμιας Διακοινοβουλευτικής Ένωση Ελληνισμού, κ.ά. Στο τρίτο μέρος του κεφαλαίου γίνεται αναφορά στη δυναμική παρουσία της ελληνορθόδοξης εκκλησίας σε Αμερική, Αυστραλία και Καναδά δεδομένου ότι οι Αρχιεπισκοπές και τις Μητροπόλεις να συμβάλλουν αποτελεσματικά στην οργάνωση και συστηματοποίηση της κοινωνικής ζωής των μελών των ελληνικών κοινοτήτων ειδικά στα πρώτα χρόνια της εγκατάστασής τους στο εξωτερικό.

Στο τρίτο κεφάλαιο της εργασίας εξετάζονται οι σχέσεις και η συνεργασία της Ελλάδας και της ελληνικής διασποράς υπό το πρίσμα της ενεργοποίησης της δεύτερης ως εργαλείο ήπιας ισχύος στην ελληνική εξωτερική πολιτική. Με συνοπτικές αναλύσεις SWOT και PEST, αποτυπώνεται ότι η ελληνική διασπορά μπορεί να διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στην εξωτερική πολιτική της Ελλάδας. Μέσω της δικής τους αυτόνομης δυναμικής αλλά και ως οργανωμένο δίκτυο που εκπροσωπεί την Ελλάδα στο εξωτερικό, οι Έλληνες της διασποράς είναι οι καλύτεροι πρεσβευτές των οικουμενικού αξιών και των συμφερόντων της γενέτειράς τους καθώς διαθέτουν τις απαραίτητες γνώσεις και τη δυνατότητα επιρροής τόσο στις κυβερνήσεις των χωρών όπου ζουν και εργάζονται, όσο και σε διεθνείς οργανισμούς και παγκόσμια forum. Ως πολύτιμοι συνεργάτες και συνοδοιπόροι της Ελλάδας, οι Έλληνες του εξωτερικού μπορούν να συμβάλλουν στη βελτίωση της διεθνούς εικόνας της, ενδυναμώνοντας την ήπια ισχύ της.

Για την συγγραφή της παρούσας εργασίας ακολουθείτε η περιπτωσιολογική ερευνά και προς αξιοποίηση της εργασιακής μου εμπειρίας χρησιμοποιείται και η δελφική μέθοδος. Βιβλιογραφικές αναφορές γίνονται σε πρόσφατη ελληνική και αγγλική βιβλιογραφία αναφορικά με την ισχύ, τη διασπορά και τον ελληνισμό της διασποράς. Αξιοποιήθηκαν

επίσης σχετικά με το θέμα: δελτία τύπου και πρακτικά συνεδριάσεων, ελληνικός και διεθνής ειδησεογραφικός τύπος, διδακτορικές και μεταπτυχιακές διατριβές, έρευνες πανεπιστημιακών ινστιτούτων, επιστημονικές μελέτες καθώς και επίσημοι ιστότοποι της ελληνικής κυβέρνησης, των θεσμικών δικτύων της διασποράς και της ελληνορθόδοξης εκκλησίας.

Χρησιμοποιήθηκαν επίσης σημειώσεις και πρωτογενές υλικό από το προσωπικό μου αρχείο. Τέλος για το δικαίωμα ψήφου των αποδήμων Ελλήνων μελέτησα υλικό και καθοδηγήθηκα από την Δρ. Β. Γεωργοπούλου.

Σημειώνεται ότι στην παρούσα εργασία δεν καλύπτεται όλη η διαθέσιμη βιβλιογραφία αλλά έγινε επιλογή μεταξύ των πιο πρόσφατων και ολοκληρωμένων μελετών για το συγκεκριμένο αντικείμενο έρευνας. Επίσης δεν παρουσιάζεται η ελληνική διασπορά σε Ευρώπη, Ασία, Λατινική Αμερική και Αφρική. Κρίνεται πως λόγω μεγάλου όγκου στοιχείων και περιορισμένης αναλογικά εξειδικευμένης επιστημονικής βιβλιογραφίας απαιτείται ξεχωριστή έρευνα και καταγραφή ανά ήπειρο την οποία ευελπιστώ να ολοκληρώσω με νέα μελέτη στο μέλλον.

Κεφάλαιο 1

Η Έννοια της Ισχύος & Ήπια Ισχύς

Η Έννοια της Ισχύος

Η ισχύς αποτελεί αρχέγονο στοιχείο της ανθρώπινης ύπαρξης. Αναφορές και εκδηλώσεις της εμφανίζονται καθημερινά στις εργασιακές και διαπροσωπικές σχέσεις, την κοινωνικοπολιτική ζωή και τις εμποροοικονομικές συναλλαγές. Παρότι την συναντούμε καθημερινά, την ασκούμε και τη δεχόμαστε, δύσκολα θα βρούμε έναν καθολικά αποδεκτό προσδιορισμό της ισχύος καθώς η ερμηνεία της διαφέρει ανάλογα με τα ενδιαφέροντα και τις αξίες εκείνου που την ερμηνεύει. Τα χαρακτηριστικά της δύναμης και της εξουσίας ποικίλουν ανάλογα με το που και πως εμφανίζονται. Πολλοί ορίζουν την ισχύ ως την ικανότητα να φέρνεις ή να αντιστέκεσαι στην αλλαγή ενώ άλλοι υποστηρίζουν πως πρόκειται για την ικανότητα να παίρνεις αυτό που θέλεις¹. Στο ελληνικό λεξικό του Γ. Μπαμπινιώτη η ισχύς ορίζεται ως δύναμη (συνήθως όχι σωματική) στρατιωτική ή οικονομική και όποιος είναι σε θέση ισχύος σημαίνει πως βρίσκεται σε πλεονεκτική θέση².

Ο Th. Hobbes υπογραμμίζοντας την ωφελιμιστική φύση του ανθρώπου ορίζει την ισχύ-δύναμη ως «τα μέσα που διαθέτει ο άνθρωπος για να αποκτήσει ένα μελλοντικό πρόδηλο αγαθό»³, διευκρινίζοντας ότι όταν μιλάμε για δύναμη ενός ανθρώπου εννοούμε την υπεροχή του στη δύναμη ενός άλλου. Στον *Λεβιάθαν*, ο Hobbes αναφέρεται στην ανάγκη του ανθρώπου απόκτησης όλο και περισσότερης δύναμης, διακρίνοντάς την σε «φυσική» και «εργαλειακή». Η φυσική δύναμη αποτελείται από πνευματικά και σωματικά προσόντα όπως η ευστροφία και η ομορφιά, ενώ η εργαλειακή δύναμη, είναι η δύναμη

¹ Nye J., Power and Foreign Policy, Journal of Political Power 4.1, April 2011, σελ. 9-24. Harvard Kennedy School, USA, ιστότοπος <https://www.hks.harvard.edu/publications/power-and-foreign-policy> (ανάκτηση: 10.12.2018)

² Μπαμπινιώτης Γ., Μικρό λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας, Κέντρο Λεξικολογίας, Αθήνα 2006

³ Hobbes T., *Λεβιάθαν ή Ύλη, μορφή και εξουσία μιας εκκλησιαστικής και λαϊκής κοινότητας*, Γνώση, Αθήνα 1989, σελ. 156

που μπορεί να αποκτηθεί είτε λόγω της φυσική δύναμης είτε από τύχη περιλαμβάνοντας μεταξύ άλλων τα πλούτη και την υπόληψη⁴.

Η «θέληση για δύναμη» αποτέλεσε μια από τις βασικές έννοιες και στο συγγραφικό έργο του F. Nietzsche. Μέσω του ηρωικού του χαρακτήρα *Ζαρατούστρα*, ο Nietzsche γράφει: «όπου βρήκα κάτι ζωντανό, εκεί βρήκα και θέληση για δύναμη, ακόμα και στη θέληση του υπηρέτη βρήκα τη θέληση να γίνει αφεντικό...Μόνο εκεί που υπάρχει ζωή, υπάρχει και θέληση: όχι όμως θέληση για ζωή, αλλά-αυτό σε διδάσκω-θέληση για δύναμη!»⁵. Σύμφωνα με την ανάλυση του Θ. Πελεγρίνη, ο Nietzsche θεωρεί πως η βούληση για δύναμη είναι ισχυρότερη της θέλησης για ζωή και η θέληση για ζωή είναι μέρος της θέλησης για ισχύ. Συνεπώς η ζωή για έναν οργανισμό δεν είναι παρά ένα μέσο για την αύξηση της δύναμής του, γεγονός που επαληθεύεται όταν παρατηρούμε ανθρώπους ή ζώα να κινδυνεύουν για να υπερισχύσουν του αντιπάλου τους⁶.

Στις Διεθνείς Σχέσεις η έννοια της ισχύος παρουσιάζεται και αναπτύσσεται κυρίως από τον πολιτικό ρεαλισμό, της επικρατέστερης σχολής σκέψης για τους στρατηγικούς αναλυτές, πατέρας της οποίας θεωρείται ο Θουκυδίδης. Όπως επισημαίνει ο Αθ. Πλατιάς, ο θουκυδίδειος ρεαλισμός είναι πιο σύνθετος από τις σύγχρονες μορφές του ρεαλισμού και μέσα από την ανάλυση κεντρικών ζητημάτων των διεθνών σχέσεων, όπως τα αίτια του πολέμου, τα αίτια της στρατηγικής συμπεριφοράς των κρατών και τον ρόλο της ηθικής στις διεθνείς σχέσεις, αναδεικνύεται η πολυπλοκότητά του στοχασμού του⁷. Ο Θουκυδίδης συνδέει την ισχύ με τη δικαιοσύνη και κατ' επέκταση το δικαίωμα και την ικανότητα αυτοπροστασίας ενός κράτους δημιουργώντας ανασχετικούς μηχανισμούς στην επιθετικότητα του αντιπάλου και εξασφαλίζοντάς την επιβίωσή του⁷. Μέσα από την Ιστορία του Πελοποννησιακού Πολέμου ο Θουκυδίδης παρουσιάζει και μελετά σε βάθος την πολυδιάστατη έννοια της ισχύος, αποκωδικοποιώντας και κατανοώντας την σε βαθμό που είναι σε θέση όχι μόνο να εξηγήσει παρελθοντικά και τρέχοντα γεγονότα αλλά

⁴ Καλαϊτζίδου Β., Ανθρώπινη Φύση και Φυσική Κατάσταση στον Thomas Hobbes, διπλωματική εργασία, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Θεσσαλονίκη 2007, σελ.19-21

⁵ Τζαβάρας Γ., Οι Σημειώσεις του Νίτσε για τον Ζαρατούστρα (Ιούλιος 1882-Φεβρουάριος 1883), Ιδιωτική Έκδοση, e-book, 2011, σελ. 116

⁶ Nietzsche F., Η θέληση για δύναμη, Νησίδες, 2001 και Πελεγρίνης Θ., Νίτσε, Αθήνα 2015 ιστότοπος <http://www.pelegrinis.gr/νίτσε> (ανάκτηση 08.08.2019) ⁷ Πλατιάς Αθ., Διεθνείς Σχέσεις και Στρατηγική στον Θουκυδίδη, Εστία, Αθήνα 2010, σελ.62.

⁷ Κωστής Κ., Ανχης (ΠΖ), διδακτορική διατριβή, Η Ελληνική Διασπορά, η ναυτιλία, ο τουρισμός και η πολιτιστική κληρονομιά μας ως συντελεστής ισχύος της Ελλάδας, Ανώτατη Διακλαδική Σχολή Πολέμου, Αθήνα 2011, σελ.1

και να προβλέψει επιτυχώς το μέλλον, αφήνοντας ανεκτίμητης αξίας κληρονομιά στους μελετητές του⁸.

Ο Κουσκουβέλης συνοψίζει τη θεωρία της ισχύος στα ακόλουθα αξιώματα: α/ τα κράτη είναι οι κυρίαρχοι παίκτες του διεθνούς συστήματος, β/ τα κράτοι λειτουργούν ορθολογιστικά εντός αβέβαιου περιβάλλοντος με κύριο γνώμονα την μεγιστιστοποίηση του οφέλους τους χωρίς να διαθέτουν πάντα ολοκληρωμένη εικόνα της κατάστασης ή πληροφόρηση όλων των δυνατών επιλογών δράσης και γ/ βασική επιδίωξη τους είναι η αύξηση ισχύος με στόχο την «ικανοποίηση του εθνικού συμφέροντος»⁹.

Ο Morgenthau, ισοσταθμίζει την αναζήτηση της ισχύος με το εθνικό συμφέρον, προσδιορίζοντας την σε ό,τι δύναται να παγιώσει και να διατηρήσει τον έλεγχο ενός κράτους σ' ένα άλλο είτε με καταναγκαστικό είτε με συνεργατικό τρόπο¹⁰.

Στην ανάλυση του Κονδύλη, η ισχύς αποκτάται και ασκείται μέσω της πολιτικής καθώς *«η πολιτική έχει τη δυνατότητα όξυνσης της βίας. Αρχικά υπάρχει ισορροπία με την ευρύτερη έννοια του όρου, λαμβάνονται υπόψη όλες οι συνθήκες και όλα τα συμφέροντα, κατόπιν δημιουργείται ένταση όταν μια πλευρά θέτει έναν καινούργιο θετικό στόχο, αρχίζει τις προετοιμασίες για την επίτευξη του, ενώ η άλλη λαμβάνει αντίμετρα με τελική συνέπεια την αποφασιστική αναμέτρηση»*. Ο Κονδύλης επισημαίνει ότι *«η εννοιολογική σύγχυση μεταξύ ισχύος και βίας¹¹ εμποδίζει να συλλάβουμε το στοιχειώδες γεγονός ότι η πολιτική ακριβώς επειδή είναι επιδίωξη ισχύος συχνότατα οφείλει να χαλιναγωγήσει τη βία και τον πόλεμο προκειμένου να επιτύχει τους σκοπούς της»¹²*.

Ο Mearsheimer, όπως αναφέρει ο Κολιόπουλος, λαμβάνοντας ως δεδομένο ότι η πλανητική κυριαρχία είναι ανέφικτη θεωρεί ότι στόχος κάθε μεγάλης δύναμης είναι η κυριαρχία στην περιφέρειά της και η παρεμπόδιση οποιασδήποτε άλλης δύναμης να κυριαρχήσει σε αυτή¹⁴. Συνοψίζοντας τον ορισμό της ισχύος ο Mearsheimer καταλήγει ότι η ισχύς είναι το νόμισμα της πολιτικής των μεγάλων δυνάμεων και τα κράτη ανταγωνίζονται μεταξύ τους για αυτή. Ό,τι είναι τα χρήματα για τα οικονομικά είναι η ισχύς

⁸ Πλατίας Αθ., όπως 4

⁹ Κουσκουβέλης Η., Λήψη Αποφάσεων, Κρίση, Διαπραγμάτευση, Παπαζήση, Αθήνα 1997, σελ. 45

¹⁰ Κωστής Κ., όπως 4, σελ. 2 και Κουλουμπής Θ. –Wolfe J., Εισαγωγή στις Διεθνείς Σχέσεις, Εξουσία και Δικαιοσύνη, Παπαζήση, 1981, σελ. 146

¹¹ *«τη σύγχυση αυτή τη χρησιμοποίησε ανέκαθεν η ηθική κανονιστική σκέψη η οποία ταυτίζει άμεσα ή έμμεσα την επιδίωξη ισχύος με τη βία θέλοντας έτσι να πείσει τους άλλους και τον εαυτό της ότι αρκεί να αποκηρύξει τη βία για να αποδείξει ότι η ίδια δεν έχει επιδιώξεις ισχύος»*

¹² Κονδύλης Π., Θεωρία του πολέμου, Θεμέλιο, Αθήνα 2004, σελ. 49 ¹⁴ Κολιόπουλος Κ., «Η στρατηγική σκέψη από την αρχαιότητα έως σήμερα», Ποιότητα, Αθήνα 2008, σελ.

για τις διεθνείς σχέσεις. Τα κράτη διαθέτουν δύο είδη ισχύος: λανθάνουσα και στρατιωτική. Η λανθάνουσα ισχύς αναφέρεται στα κοινωνικοοικονομικά στοιχεία τα οποία υπεισέρχονται στην οικοδόμηση της στρατιωτικής ισχύος σε μεγάλο βαθμό εδράζεται στον πλούτο ενός κράτους και στο συνολικό μέγεθος του πληθυσμού του. Οι μεγάλες δυνάμεις χρειάζονται χρήματα, τεχνολογία και προσωπικό προκειμένου να οικοδομήσουν στρατιωτικές δυνάμεις. Η λανθάνουσα ισχύς ενός κράτους αναφέρεται στο δυναμικό από το οποίο μπορεί να αντλήσει όταν ανταγωνίζεται με αντίπαλα κράτη. Ο Mearsheimer προβλέπει ότι τα κράτη θα δείχνουν έντονη ευαισθησία στην ισορροπία ισχύος και θα αναζητούν ευκαιρίες για να αυξήσουν την ισχύ τους ή για να εξασθενίσουν τους αντιπάλους τους. Με πρακτικούς όρους αυτό σημαίνει ότι τα κράτη θα υιοθετούν διπλωματικές στρατηγικές που αντικατοπτρίζουν τις ευκαιρίες και τους περιορισμούς που δημιουργούνται από την εκάστοτε κατανομή ισχύος, η οποία μπορεί να εξηγήσει σε μεγάλο βαθμό την έναρξη πολέμου ανάμεσα στις μεγάλες δυνάμεις¹³.

Οι συστημικές αλλαγές σε διεθνές και περιφερειακό επίπεδο, ιδιαίτερα μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου άλλαξαν και τον τρόπο προσέγγισης και ανάλυσης των νέων παγκόσμιων δεδομένων με τους διαμορφωτές αποφάσεων να ενισχύουν την άσκηση της εξωτερικής τους πολιτικής με σύγχρονες προσεγγίσεις. Διευρύνθηκε το περιεχόμενο της έννοιας της ασφάλειας και εκτός της σκληρής-στρατιωτικής αναδείχθηκαν νέες μορφές ισχύος, όπως η ήπια (μαλακή) – διπλωματική ισχύς, που λειτουργεί πιο άμεσα με αποτέλεσμα η ανάπτυξη της ήπιας ισχύος να αποτελεί βασικό παράγοντα προώθησης των εθνικών συμφερόντων των κρατών.

Η παγκόσμια τάση αναπροσδιορισμού της εξωτερικής πολιτικής υιοθετήθηκε και από την Ελλάδα, η πολιτική της οποίας άρχισε να αλλάζει και να διαφοροποιείται από τις γείτονες χώρες (πχ. Τουρκία), προσπαθώντας να αποτελέσει σταθεροποιητικό παράγοντα της περιοχής, ούσα και μέλος της Ε.Ε. Ο Τσάκωνας υπογραμμίζει την αναγκαιότητα εκσυγχρονισμού της εξωτερικής πολιτικής της Ελλάδας, η οποία ως παγκοσμιοποιημένη χώρα λόγω της μεγάλης ελληνικής διασποράς και της ναυτιλιακής ισχύος της, δεν εξυπηρετούνταν πλέον από παραδοσιακές πολιτικές προσεγγίσεις και σχήματα. Η ανάπτυξη της εξωτερικής πολιτικής σε ένα παγκόσμιο περιβάλλον με διευρυμένη agenda θεμάτων ανέδειξε τη χρησιμότητα της σύνδεσης και συνεργασίας διαφορετικών μέσων άσκησης της εξωτερικής πολιτικής καθώς και το δυνητικό ρόλο άλλων μη-κρατικών

¹³ Mearsheimer J., «Η τραγωδία της πολιτικής των μεγάλων δυνάμεων», Ποιότητα, Αθήνα 2007, σελ. 41,42, 127, 652

δρώντων¹⁴ ως νέων χρήσιμων εργαλείων για τη διαχείριση και προώθηση των εθνικών ζητημάτων της χώρας.¹⁵

Σήμερα στη νέα πραγματικότητα ενός πολυπολικού διεθνούς συστήματος, η ισχύς εξαπλώνεται ασύμμετρα. Οι παραδοσιακά μεγάλοι παίκτες αμφισβητούνται από νέους και πιθανόν μικρότερους και αυτοί που παραδοσιακά διαθέτουν ισχύ, πλέον αντιμετωπίζουν περισσότερους περιορισμούς ως προς τον τρόπο που νομιμοποιούνται να τη χρησιμοποιήσουν¹⁶.

Ήπια Ισχύς

Την έννοια της ήπιας ισχύος πρώτος παρουσίασε και ανέλυσε ο καθηγητής Joseph Nye. Σύμφωνα με τον Nye, η ήπια ισχύς ορίζει την ικανότητα ενός κράτους να επωφεληθεί χρησιμοποιώντας «την ελκυστικότητά του» που ως εργαλείο πειθούς και επίτευξης στόχων προέρχεται από την κουλτούρα των πολιτών, τους ηθικούς κώδικες και τις αντιλήψεις τους.¹⁷

Ο Dossani παρατηρεί ότι χρησιμοποιούνται όλο και περισσότερο από ισχυρές οικονομίες ιδεολογικά εργαλεία, με στόχο να μεταφέρουν την ήπια ισχύ τους μέσω πολιτιστικών ανταλλαγών, τη βιομηχανία του κινηματογράφου και της μόδας¹⁸. Οι Η.Π.Α χρησιμοποιώντας την ήπια ισχύ στο διπλωματικό τους οπλοστάσιο έχουν υιοθετήσει αρκετές μεθόδους άσκησης επιρροής. Πρέπει να λάβουμε υπόψη ότι η προώθηση της ήπιας ισχύος δεν προεξοφλεί και την ευρεία υιοθέτησή της, καθώς ο παγκόσμιος χάρτης ιδεών είναι φτιαγμένος από αντιφατικές εικόνες. Δεν πρέπει να ξεχνάμε, υπογραμμίζει ο Beckley, ότι στη σύγχρονη εποχή των άφθονων εργαλείων ήπιας ισχύος ελλοχεύει ο κίνδυνος σύγχυσης της ήπιας ισχύος με τον μιμητισμό¹⁹.

¹⁴ Θεσμικά δίκτυα, Μ.Κ.Ο, ισχυρά οικονομικά συμφέροντα, οργανωμένες ομάδες- Lobby

¹⁵ Τσάκωνας Π., Σύγχρονη Ελληνική Εξωτερική Πολιτική- Μια συνολική προσέγγιση, Τόμος Β, Σιδέρης 2003, σελ. 21-22

¹⁶ Moises N., The End of Power, Basic Books- Perseus Books Group, 2013, σελ.1

¹⁷ Nye J., The Future of Power, Philadelphia PA, Perseus Books, 2011

¹⁸ Dossani R., Indian Soft Power and Associations of the American Diaspora, Stanford Program on Regions of Innovation & Entrepreneurship, Stanford November 2009, ιστότοπος https://fsi-live.s3.us-west-1.amazonaws.com/s3fs-public/Indian_Soft_Power_%26_Diaspora_Associations_Nov09-1.pdf (ανάκτηση 5.01.2019)

¹⁹ Beckley M. Chinas's century? Why America's edge will endure, International Security 2012, σελ. 36, 4178

Πηγές Ήπιας Ισχύος

Στο βιβλίο του J. Nye Ήπια Ισχύς, μια χώρα αντλεί την ήπια ισχύ της κυρίως από την κουλτούρα, τις πολιτικές αξίες και την εξωτερική πολιτική της. Τομείς εξωτερικής πολιτικής που συνδράμουν θετικά προς αυτή την κατεύθυνση είναι η δημόσια και η εμπορική διπλωματία.

Αναλύοντας την έννοια του πολιτισμού ο Nye διαχωρίζει την κουλτούρα ενός λαού σε ανώτερη και λαϊκή. Ως ανώτερη παρουσιάζει αυτή που απευθύνεται στην elite και περιλαμβάνει τις τέχνες και τα γράμματα και λαϊκή αυτή που παράγεται προς μαζική ψυχαγωγία. Σύμφωνα με τον Nye «όταν η κουλτούρα μιας χώρας περιλαμβάνει οικουμενικές αξίες και οι πολιτικές της προάγουν αξίες και συμφέροντα που συμμερίζονται και άλλοι, ενισχύεται η πιθανότητα επίτευξης των επιθυμητών αποτελεσμάτων ως συνέπεια των σχέσεων έλξης και καθήκοντος. Αξίες μικρής εμβέλειας και τοπικιστικές πολιτιστικές αντιλήψεις σχεδόν ποτέ δεν παράγουν ήπια ισχύ». Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα των ΗΠΑ που επωφελούνται της οικουμενικής κουλτούρας, απόρροια του πολυπολιτισμού τους, με το μεγαλύτερο ίσως ποσοστό επιρροής ήπιας ισχύος παγκοσμίως. Συνεχίζοντας ο Nye θεωρεί εσφαλμένη την προσέγγιση κάποιων μελετητών όπως του ιστορικού Ferguson που εξισώνει την ήπια ισχύ με τα πολιτιστικά και εμπορικά αγαθά χωρίς όμως να αποκλείει τη λαϊκή κουλτούρα από τα εργαλεία παραγωγής ήπιας ισχύος. Η άριστης ποιότητας σοκολάτα και η υψηλή ωρολογοποιία δεν αποτελούν εγγύηση για την Ελβετία, ούτε το γεγονός ότι το αμερικάνικο burger είναι το πρώτο φαγητό σε πωλήσεις παγκοσμίως διασφαλίζει την συμπάθεια των Κινέζων προς την Αμερική.

Εξίσου σημαντικές πηγές ήπιας ισχύος και μετάδοσης κουλτούρας είναι οι διμερείς επαφές, η κινητικότητα των φοιτητών στο εξωτερικό και τα ταξίδια εργασίας ή αναψυχής. Τα πανεπιστήμια των ΗΠΑ δέχονται χιλιάδες Ασιάτες και Ευρωπαίους σπουδαστές ετησίως οι οποίοι κατά τη διάρκεια των σπουδών τους γνωρίζουν τον τρόπο ζωής και τον αμερικάνικο τρόπο σκέψης μεταφέροντας τον στον τόπο καταγωγής τους με την επιστροφή τους.

Άλλη πηγή ήπιας ισχύος είναι οι πολιτικές επιλογές των κυβερνήσεων κάθε χώρας που μπορούν να την αυξήσουν αλλά και να τη μειώσουν δραματικά. Ο φυλετικός ρατσισμός σε ορισμένες Πολιτείες των ΗΠΑ, η παιδική εργασία και το εξαντλητικό εργασιακό ωράριο σε κάποιες ασιατικές χώρες λειτούργησαν ανασταλτικά στην αύξηση της ήπιας ισχύος

τους στις χώρες της Δύσης. Σημαντικό ρόλο παίζουν και οι επιλογές εξωτερικής πολιτικής κάθε χώρας. Υπάρχουν πρόσφατα ιστορικά παραδείγματα με τις Η.Π.Α να γίνονται αντιπαθείς στην παγκόσμια κοινή γνώμη και στη συνείδηση των λαών με τη διεξαγωγή πολέμου στο Βιετνάμ ενώ αντίθετα χώρες που προασπίστηκαν και εργάστηκαν για την παγκόσμια ειρήνη με κυβερνήσεις που ανέδειξαν θέματα δημοκρατίας και ανθρωπίνων δικαιωμάτων, αύξησαν σημαντικά την ήπια ισχύ τους²⁰ προωθώντας νέα, πιο ευέλικτα μέσα άσκησης εξωτερικής πολιτικής μεταξύ των οπείων και της δημόσιας διπλωματίας.

Δημόσια Διπλωματία

Τον όρο της δημόσιας διπλωματίας πρώτος εισήγαγε το 1965 ο διπλωμάτης Edmund Guillon με την ιδιότητα του πρύτανη του Fletcher School of Law and Diplomacy του Πανεπιστημίου Tufts στις Η.Π.Α κατά την ίδρυση του Κέντρου Δημόσιας Διπλωματίας Edward R. Murrow. Σήμερα μελετάται από πολλά παγκόσμια ιδρύματα και έχει επισήμως υιοθετηθεί και εφαρμόζεται από τις Η.Π.Α και πολλές άλλες χώρες μεταξύ των οποίων είναι και η Ελλάδα.

Ο Edmund Guillon όρισε τη δημόσια διπλωματία ως εργαλείο της παραδοσιακής διπλωματίας μέσω του οποίου μια χώρα επιδιώκει, με αρμόδιους αξιωματούχους και διαπιστευμένους επαγγελματίες στον τομέα της επικοινωνίας, να επηρεάσει την κοινή γνώμη με διακρατική ροή πληροφοριών και ιδεών, διαμορφώνοντας θετικό κλίμα και παγκόσμια αποδοχή στην άσκηση της εξωτερικής της πολιτικής²¹.

Ο N. Cull επισημαίνει την έλλειψη μιας συμφωνημένης ορολογίας που να περιγράφει επαρκώς την άσκηση εξωτερικής πολιτικής με τη συμμετοχή της παγκόσμιας κοινής γνώμης. Πράγματι μέχρι την εισαγωγή του όρου δημόσια διπλωματία, τα κράτη περιέγραφαν την ίδια πρακτική με διαφορετικό τρόπο. Οι Ισραηλινοί χρησιμοποιούσαν τη λέξη *habbara* η οποία στην αγγλική μεταφράζεται ως *explaining* και αντιστοιχεί στις προσπάθειες των διεθνών σχέσεων για την υπεράσπιση της πολιτικής και των θέσεων σε ζητήματα που αφορούν το Ισραήλ στο εξωτερικό. Για τους Γάλλους η ως άνω πρακτική λέγεται «*diplomatie d'influence*», διπλωματία της επιρροής. Το Υπουργείο

²⁰ Nye J., *The Future of Power*, Philadelphia PA, Perseus Books, 2011

²¹ Ρωσίδης Ζ, *Η δημόσια διπλωματία ως εργαλείο άσκησης ήπιας ισχύος στις διεθνείς σχέσεις*, Κείμενα Εργασίας 01, Ινστιτούτο Δημοκρατίας Κ. Καραμανλής, 2019, σελ.3

Εξωτερικών της Μεγάλης Βρετανίας σε έγγραφο του αναφέρεται σε στρατηγική επικοινωνία. Κατά τον Cull όλες οι παραπάνω περιγραφές είναι ορθές αλλά θα πρέπει να εμπεριέχονται σε μια έννοια, αυτήν της δημόσιας διπλωματίας. Ο Cull διευρύνει τον αρχικό ορισμό του Guillon για τη δημόσια διπλωματία, περιγράφοντάς την ως την προσπάθεια ενός διεθνούς δρώντα, (κυβέρνησης, διεθνούς οργανισμού, μη κυβερνητικού φορέα ακόμα και μιας τρομοκρατικής οργάνωσης), οποιουδήποτε δηλαδή παίκτη στην παγκόσμια σκηνή να επηρεάσει το διεθνές περιβάλλον μέσω της προώθησης διαλογικής εμπλοκής με ένα ξένο κοινό²².

Η δημόσια διπλωματία διαφοροποιείται από την παραδοσιακή διπλωματία κυρίως στο ότι δεν ασκείται αποκλειστικά από κυβερνήσεις αλλά μπορεί να ασκηθεί και από μη κρατικούς δρώντες, οργανωμένα δίκτυα, Μ.Μ.Ε αλλά και ατομικά από πρόσωπα υψηλού κύρους ή μεγάλης δημοτικότητας. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Ι. Ραγιάς «σε αντιδιαστολή με την παραδοσιακή διπλωματία, η δημόσια διπλωματία-ως ήπια δύναμη-θέτει πλέον ως προαπαιτούμενο την αρχή ότι η συζήτηση και η αμοιβαία κατανόηση είναι κομβικοί παράγοντες για την επίτευξη των στόχων της εξωτερικής πολιτικής μιας χώρας και τα στάδια της διαδικασίας που αναπτύσσεται είναι τα εξής: α/ η χώρα διαμορφώνει τα μηνύματα τα οποία η ίδια επιθυμεί να μεταδώσει στη διεθνή κοινή γνώμη και β/ υλοποιούνται οι κατάλληλες τεχνικές-εργαλεία ερμηνείας και ανάλυσης των αντιδράσεων του κοινού στα μηνύματα που δεχεται»²³.

Από τον Πλατιά ανακαλύπτουμε ότι η δημόσια διπλωματία ως πρακτική αποτέλεσε σημαντικό στρατηγικό εργαλείο του Περικλή κατά τη διάρκεια του Πελοποννησιακού Πολέμου. Ο Θουκυδίδης αναφέρει ότι ο Περικλής είχε αντιληφθεί την χρησιμότητα της εξασφάλισης εσωτερικής και διεθνούς νομιμοποίησης κατά τη διάρκεια των στρατιωτικών επιχειρήσεων²⁴. Στη στρατηγική του Περικλή επιπλέον των παραδοσιακών στρατιωτικών μέσων χρησιμοποιούνται και μέσα από άλλες πηγές όπως οικονομικές, τεχνολογικές, διπλωματικές και ψυχολογικές. Ο συνδυασμός αυτών λειτουργούσε βάσει των εξής αρχών: α/ την εξισορρόπηση ισχύος του εχθρού, β/ την εκμετάλλευση των συγκριτικών πλεονεκτημάτων και την ανατροπή των πλεονεκτημάτων του αντιπάλου, γ/ την αποτροπή του με την ακύρωση της επιτυχίας του και την επιδέξια εφαρμογή

²² Cull N., Public diplomacy, Foundations for global engagement in the digital age, Polity Press 2019, σελ.3-15

²³ Ραγιάς Ι., Δημόσια διπλωματία & στρατηγική επικοινωνία σε πολυεθνικές στρατιωτικές επιχειρήσεις διαχείρισης κρίσεων, Σταμούλης, Αθήνα 2014, σελ.41

²⁴ Ρωσσίδης Ζ., όπως 24, σελ.4

αντιποίνων, δ/ την αποδυνάμωση της διεθνούς ισχύος του και ε/ τη διαμόρφωση του εσωτερικού περιβάλλοντος του υπέρ των συμφερόντων σου ²⁵.

Τα τελευταία χρόνια το ενδιαφέρον για τη δημόσια διπλωματία συνεχώς αυξάνεται και παρά το γεγονός ότι σαν επίσημος όρος της εξωτερικής πολιτικής είναι σχετικά νέος, ως πρακτική εφαρμόζεται από την αρχαιότητα. Ο Ζ. Ρωσσίδης υπενθυμίζοντας ότι η δημόσια διπλωματία δεν είναι κάτι πραγματικά νέο για τις διεθνείς σχέσεις παραθέτει την παρομοίωση του J. Melissen ότι πρόκειται για παλιό κρασί σε νέο μπουκάλι²⁶.

Σήμερα στην εφαρμοσμένη διεθνή εξωτερική πολιτική, η δημόσια διπλωματία των χωρών στοχεύει στην ενημέρωση, την κατανόηση και την επιρροή άλλων κρατών και των πολιτών τους, επί συγκεκριμένων εθνικών ζητημάτων που επιλέγουν να διεθνοποιήσουν με σκοπό την υποστήριξη των εθνικών θεσμικών συμφερόντων τους. Πρόκειται για ένα εξαιρετικά ευέλικτο εργαλείο που μπορεί να χρησιμοποιηθεί αποτελεσματικά εξυπηρετώντας παράλληλα πολλούς διαφορετικούς σκοπούς. Δεδομένου ότι η σημερινή παγκόσμια πραγματικότητα κατανοείται καλύτερα μέσω της συνολικής προσέγγισης όπως τα ζητήματα ασφάλειας απαιτούν παρακολούθηση και συνεργασία διαφορετικών επιστημονικών πεδίων όμοια και τα θέματα διπλωματίας και εξωτερικής πολιτικής αντιμετωπίζονται και προωθούνται αποτελεσματικότερα όταν προσεγγίζονται πολύπλευρα και συνδυαστικά. Η συνεχώς αυξανόμενη παγκοσμίως χρήση της πληροφορικής, της τεχνολογίας και των ψηφιακών δικτύων επικοινωνίας στην διαμόρφωση της κοινής γνώμης σε εθνικό και διεθνές επίπεδο σταδιακά δημιουργεί άμβλυνση στις όποιες διαφοροποιήσεις και τυχόν επιφυλάξεις μεταξύ παραδοσιακής και δημόσιας διπλωματίας με την ανάδειξη της δεύτερης ως βασικού εργαλείου εξωτερικής πολιτικής ²⁷.

²⁵ Platias Ath.& Koliopoulos Con., Thucidides on strategy, Athenian and spartan grand strategies in the Peloponnesian war and their relevance today, Eurasia, Athens 2006, σελ. 104

²⁶ Ρωσσίδης Ζ., όπως 24, σελ. 5

²⁷ Ραγιάς Ι., όπως 26, σελ.16

Πολιτιστική & Εκπαιδευτική Διπλωματία

Η πολιτιστική και εκπαιδευτική διπλωματία εντάσσονται στην δημόσια διπλωματία και αποτελούν μέσα ήπιας ισχύος μιας χώρας.

Ο Γιανναράς περιγράφει την πολιτιστική διπλωματία ως τη συστηματική αξιοποίηση χαρακτηριστικών και στοιχείων του πολιτισμού μιας χώρας στις διεθνείς σχέσεις και την εξωτερική πολιτική της. Όσο μεγαλώνει το ποσοστό των ανθρώπων που γνωρίζουν τη γλώσσα, τα ήθη, τα έθιμα και την ιστορία του πολιτισμού ενός λαού τόσο αυξάνονται και οι δυνατότητες της χώρας στην άσκηση εξωτερικής πολιτικής της, οι οποίες αξιοποιούνται από την πολιτιστική διπλωματία ²⁸.

Η Τζουμάκα ταυτίζει την εφαρμογή της πολιτιστικής διπλωματίας με την έναρξη των πολυμερών επαφών διαφορετικών λαών σε επίσημο επίπεδο αντιπροσώπευσης ²⁹.

Συνεχίζοντας τη συλλογιστική, η Κοσμίδου στη διατριβή της αποδεικνύει ότι «η μεθόδευση της χρήσης του πολιτισμού ως εργαλείο άσκησης εξωτερικής πολιτικής γίνεται με τη σύναψη συμφωνιών μεταξύ των αρμόδιων κυβερνητικών φορέων σε διμερές και πολυμερές επίπεδο για προγράμματα μορφωτικών και πολιτιστικών ανταλλαγών. Οι διακρατικές πολιτιστικές ανταλλαγές καλλιεργούν έδαφος για την αλληλοκατανόηση μεταξύ των λαών και θέτουν θεμέλια εμπιστοσύνης, αποβλέποντας μακροπρόθεσμα στην αποφυγή πολιτικών κρίσεων και συγκρούσεων»³⁰.

Η εκπαιδευτική διπλωματία αποβλέπει στην εποικοδομητική συνεργασία τριών σημαντικών πυλώνων: της εκπαίδευσης, του πολιτισμού και της οικονομίας. Στόχος είναι η προσέλκυση κοινού από το εξωτερικό για την ανάδειξη τόπων και υποδομών ιδιαίτερης πολιτιστικής και ιστορικής αξίας για την Ελλάδα. Χαρακτηριστικά παραδείγματα αποτελούν το Ευρωπαϊκό Πολιτιστικό Κέντρο Δελφών, όπου τα τελευταία χρόνια διοργανώνεται μεταξύ άλλων με μεγάλη συμμετοχή και επιτυχία το διεθνές οικονομικό φόρουμ «Delphi Economic Forum», η Διεθνής Ολυμπιακή Ακαδημία και το Λύκειο Αρχαίου Δράματος στην Επίδαυρο. Στο πλαίσιο προγραμμάτων εκπαιδευτικής διπλωματίας, παρέχεται δυνατότητα φιλοξενίας σε σπουδαστές και ενδιαφερόμενους

²⁸ Γιανναράς Χρ., Πολιτιστική Διπλωματία, Προθεωρία Ελληνικού Σχεδιασμού, Ίκαρος 2003, σελ. 14

²⁹ Τζουμάκα Ελ, Πολιτιστική Διπλωματία, Σιδέρης, 2005, σελ. 111

³⁰ Κοσμίδου Ζ., διδακτορική διατριβή, Ο πολιτισμός ως επικοινωνιακό μέσο για τη βελτίωση των διεθνών σχέσεων και η ελληνική πολιτιστική διπλωματία, Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών & Πολιτικών Επιστημών, 2000, σελ. 81

για παρακολούθηση παρουσιάσεων και σεμιναρίων σε θεματικά πεδία όπως οι κλασικές σπουδές, το θέατρο, οι τέχνες, η αρχιτεκτονική, η ιατρική κ.α. Η πολιτιστική και εκπαιδευτική διπλωματία αποτελούν σημαντικά εργαλεία άσκησης εξωτερικής πολιτικής και προσέγγισης των λαών και για το λόγο αυτό η Ελλάδα έχει επενδύσει στην προώθησή τους. Στην επίσημη ιστοσελίδα του Υπουργείου Εξωτερικών αναφέρεται ότι «η οικουμενικότητα του ελληνικού πολιτισμού αποτελεί συνεκτικό ιστό για την αναζήτηση κοινών καταβολών και ιστορικών δεσμών με άλλες χώρες, με τη συμβολή του διαλόγου των πολιτισμών. Τα διμερή μορφωτικά και πολιτιστικά προγράμματα, αποτελούν βασικό θεσμικό εργαλείο αυτή της πολιτικής και οι ποικίλες πολιτιστικές εκδηλώσεις των Ελληνικών Αρχών Εξωτερικού συμβάλλουν δυναμικά στην προβολή του κλασικού και σύγχρονου ελληνικού πολιτισμού. Η παγκόσμια κληρονομιά της Ελλάδας αναδεικνύεται επίσης μέσω ιστορικών αθλητικών οργανώσεων, όπως οι Ολυμπιακοί και μαραθώνιοι αγώνες».

Η Ελλάδα συμμετέχει ενεργά σε σχετικούς διεθνείς οργανισμούς και δράσεις όπως για παράδειγμα σε εκστρατείες της UNESCO κατά της παράνομης διακίνησης πολιτιστικών αγαθών και επιστροφής παρανόμως πολιτιστικών αγαθών στις χώρες προέλευσης τους και είναι μέλος στη Διακυβερνητική Επιτροπή που αποτελεί όργανο του 2^{ου} Πρωτοκόλλου (1999) στη Σύμβαση της Χάγης (1954) για την προστασία πολιτιστικών αγαθών σε περίπτωση ένοπλης σύρραξης³¹. Εξαιρετικά σημαντική για την ανάπτυξη της πολιτιστικής διπλωματίας είναι και η συνεισφορά της κοινωνίας των πολιτών όπου αναδεικνύεται με περιοδικές διοργανώσεις σε τοπικό επίπεδο.

Η ελληνική εξωτερική πολιτική υποστηρίζει τις έννοιες της ειρήνης και της διεθνούς συνεργασίας, εργάζεται συστηματικά για την αξιοποίηση της πολιτιστικής διπλωματίας, της ανάπτυξης συνεργασιών στην εκπαίδευση και τον πολιτισμό, ενισχύοντας την διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας και του ελληνικού πολιτισμού με την ίδρυση και

³¹ Υπουργείο Εξωτερικών, Πολιτιστική διπλωματία, επίσημη ιστοσελίδα www.mfa.gr, ιστότοπος <https://www.mfa.gr/eidika-themata-exoterikis-politikis/politistike-diplomatia/> (ανάκτηση: 5.04.2020)

λειτουργίας τμημάτων ελληνικής γλώσσας, εδρών ελληνικών σπουδών και πολιτιστικών κέντρων στο εξωτερικό ³².

Ως πρόσφατη σημαντική πρωτοβουλία αναφέρεται ενδεικτικά η δράση «*staellinika*» που απευθύνεται σε όλα τα παιδιά της ομογένειας και μη. Πρόκειται για τη δημιουργία ειδικής διαδικτυακής πλατφόρμας www.staellinika.com, με στόχο την παρότρυνση και την δυνατότητα εξ αποστάσεως εκμάθησης της ελληνικής γλώσσας και παρουσίασης του ελληνικού πολιτισμού και της ελληνικής μυθολογίας. Η Γενική Γραμματεία Απόδημου Ελληνισμού (ΓΓΑΕ) σε συνέργεια με την Έδρα Ελληνικών Σπουδών του ιδρύματος Σταύρος Νιάρχος στο Πανεπιστήμιο Simon Fraser του Vancouver στον Καναδά, παρουσίασε την εν λόγω πλατφόρμα στις 28 Απριλίου 2020, η όποια ανακοινώθηκε από πολλά Μ.Μ.Ε και όλες τις ελληνικές Αρχές στο εξωτερικό.³⁵

³² Αμανατίδης Γ., Ομιλία σε εκδήλωση του Συνδέσμου Ελλήνων Ακαδημαϊκών Μεγάλης Βρετανίας, 04.03.2016, επίσημη ιστοσελίδα του Υπουργείου Εξωτερικών www.mfa.gr ιστότοπος <https://www.mfa.gr/epikairoτητα/diloseis-omilies/omilia-uphupourgou-exoterikon-amanatide-sten-enarkteriaekdelose-tou-sundesmou-ellenon-akademaikon-megales-bretanias.html> (ανάκτηση 5.04.2020)

³⁵ Υπουργείο Εξωτερικών, επίσημη ιστοσελίδα www.mfa.gr, Πρωτοβουλία «*staellinika*» της Γενικής Γραμματείας Απόδημου Ελληνισμού, ιστότοπος <https://www.mfa.gr/epikairoτητα/eidiseisanakoinoseis/protoboulia-staellinika-tes-genikes-grammateias-apodemou-ellenismou.html> (ανάκτηση: 28.04.2020)

Κεφάλαιο 2

Διασπορά & Ο Ελληνισμός της Διασποράς

Εννοιολογική Προσέγγιση

Η διασπορά είναι ελληνική λέξη και προέρχεται από το ρήμα διασπείρω που σημαίνει σκορπίζω εδώ κι εκεί. Συνεπώς διασπορά σημαίνει τον διασκορπισμό και την μετανάστευση ενός έθνους σε διάφορες χώρες³³. Στις κοινωνικές και ανθρωπιστικές επιστήμες όπως αναφέρεται και στη διατριβή του Νιώτη, διασπορά θεωρείται η γεωγραφική διάχυση εθνικών ομάδων εκτός του κράτους-έθνους τους, που συνεχίζουν όμως να διατηρούν πολιτισμικές ή οικονομικές σχέσεις με το εθνικό κέντρο³⁴.

Στην αρχαία Ελλάδα η λέξη διασπορά προσδιόριζε κυρίως μια διαδικασία καταστροφής και διασκορπισμού. Ο Επίκουρος χρησιμοποίησε τη διασπορά για να περιγράψει την αποσύνθεση της ύλης και την διάλυσή του σε μικρότερα μέρη. Ο Θουκυδίδης έκανε παρόμοια χρήση του όρου στην ιστορία του πελοποννησιακού πολέμου για να περιγράψει την καταστροφή της Αίγινας και την εκδίωξη των κατοίκων της.

Μέχρι πρόσφατα ο ορισμός περιοριζόταν κυρίως στον διωγμό των Εβραίων από την γενέτειρά τους και την εγκατάστασή τους σε άλλες χώρες. Στον 20ο αιώνα η σημασία του όρου σταδιακά διευρύνεται καλύπτοντας τον εξαναγκαστικό διασκορπισμό και άλλων πληθυσμών όπως πληθυσμών αφρικανικής καταγωγής και των Αρμενίων³⁵.

Σύμφωνα με τον Armstrong όπως εξηγεί ο Clogg, διασπορά ορίζεται «οποιαδήποτε εθνική συλλογικότητα που δεν έχει εθνική βάση μέσα σε μια δεδομένη οργανωμένη κοινωνία, αποτελεί δηλαδή μια μικρή μειονότητα σε όλα τα τμήματά της»³⁶.

Ο Παπασωτηρίου θεωρεί τον ορισμό του Armstrong πολύ γενικό και προχωρά την ανάλυση της έννοιας της διασποράς εξηγώντας ότι αφορά πληθυσμούς πρώτης ή μεταγενέστερης γενιάς μεταναστών. Δεν χρησιμοποιείται για εθνικές μειονότητες που

³³ Μπαμπινιώτης Γ., Μικρό λεξικό της νέας ελληνικής γλώσσας, Αθήνα 2006

³⁴ Νιώτης Γρ., διδακτορική διατριβή, Η συγκρότηση των θεσμικών, επιχειρηματικών, μορφωτικών και επικοινωνιακών δικτύων του Ελληνισμού στον παγκόσμιο χώρο και η ανάπτυξη και αξιοποίησή τους, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας Οικονομικών και Κοινωνικών Επιστημών, Τμήμα Διεθνών και Ευρωπαϊκών Οικονομικών και Πολιτικών Σπουδών, Θεσσαλονίκη 2005, σελ.20

³⁵ Kenny K., Diaspora: A very short introduction, Oxford University Press, 2013, σελ.10-15

³⁶ Clogg R., Η Ελληνική Διασπορά στον 20^ο αιώνα, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2010, σελ. 31

ζουν στους πατρικούς τους τόπους αλλά «έτυχε να βρεθούν εκτός των κρατικών συνόρων του έθνους τους κατά τη διαμόρφωση συχνά μέσω πολέμων των σημερινών διεθνών συνόρων». Στη συνέχεια διευκρινίζει ότι «η έννοια της διασποράς περιλαμβάνει μονάχα εθνικούς πληθυσμούς που μειοψηφούν στις χώρες διαμονής τους» με βασικότερα χαρακτηριστικά τη διατήρηση δεσμών και συνειδητής σχέσης με την καταγωγή τους και τη μητέρα πατρίδα.³⁷

Στη μελέτη του για την Παγκόσμια Διασπορά ο R. Cohen παραθέτει τον κατάλογο του Safran σύμφωνα με τον οποίο μια πληθυσμιακή ομάδα για να μπορεί να χαρακτηριστεί διασπορά θα πρέπει : α/ να έχει διασκορπιστεί από ένα αρχικό κέντρο σε τουλάχιστον σε δύο ξένες περιοχές, β/ τα μέλη της να διατηρούν συλλογική μνήμη για την γενέτειρά τους γ/ να θεωρούν ότι δεν μπορούν να ενσωματωθούν πλήρως στις χώρες διαμονής τους και να διατηρούν νοητό ή έμπρακτο διαχωρισμό από τους υπόλοιπους πολίτες, δ/ να συντηρούν την αγάπη και τον θαυμασμό για την χώρα καταγωγής τους επιθυμώντας μελλοντική επιστροφή τους, ε/ να θεωρούν ότι όλα τα μέλη της διασποράς τους θα πρέπει να εργάζονται ενωμένα για την σταθερότητα και ασφάλεια της μητέρας-πατρίδας και στ/ να συντηρούν το δεσμό τους με αυτή μέσα από την εθνικοκοινωνική συνείδηση και αλληλεγγύη ³⁸.

Η διασπορά έχει μια δυναμική πορεία που εξελίσσεται παράλληλα με τις έννοιες του διεθνισμού, της παγκοσμιοποίησης και της πανανθρώπινης κοινωνίας και περιγράφεται καλύτερα όταν μελετάται ως ιδέα που συμβάλει στην επεξήγηση του φαινομένου που δημιουργείται από τη μετανάστευση, την ενσωμάτωση στη νέα κοινωνία και τις σχέσεις με τη χώρα καταγωγής. Ως έννοια η διασπορά δημιουργεί θετική δυναμική στην παγκόσμια κοινωνία αλλά μπορεί να έχει και ακριβώς τα αντίθετα αποτελέσματα. Αυτό εξαρτάται από τον τρόπο και τον λόγο που χρησιμοποιείται⁴².

³⁷ Παπασωτηρίου Χ., Διασπορά και Εθνική Στρατηγική, Ελληνικά Γράμματα 2000, σελ. 7

³⁸ Cohen R., Παγκόσμια Διασπορά, Παπαζήση, Αθήνα 2003, σελ.66 ⁴²

Kenny K., όπως 39, σελ. 15-20

Τα Είδη της Διασποράς

Μια πρώτη κατηγοριοποίηση που επιχειρείται από τον Armstrong και υιοθετείται από τον Clogg είναι «η κινητοποιημένη» και η «προλεταριακή» διασπορά.

Η πρώτη αναφέρεται σε εθνικές ομάδες όπου η δράση των μελών τους αναπτύχθηκε μεταξύ 19^{ου} και αρχές 20^{ου} αιώνα, εντός αποικιακών αυτοκρατοριών και ασκούσαν μεγαλύτερη οικονομική επιρροή ή πολιτικές πιέσεις λαμβάνοντας υπόψη τον αριθμό τους όπως για παράδειγμα Βάλτες, Γερμανοί στη Ρωσική Αυτοκρατορία και οι Αρμένιοι στην Οθωμανική. Η κινητοποιημένη διασπορά διακρίνεται σε δυο επιπλέον τύπους στην «περιπτωσιακή» και στην «αρχέτυπη». Η αρχέτυπη διασπορά για τον Armstrong χαρακτηρίζεται από την «ύπαρξη πληρότητας και μονιμότητας του φαινομένου της διασποράς ενώ η περιπτωσιακή από «τη μερικότητα και την προσωρινότητα της διασποράς μιας περιπτωσιακής εθνικής ομάδας». Οι Εβραίοι που θεωρούνται μοντέλο για όλους τους τύπους διασποράς θα περιλαμβάνονταν στην κατηγορία των αρχέτυπων διασπορών ενώ οι Γερμανοί στην Ανατολική Ευρώπη μια περιπτωσιακή διασπορά καθώς αποτελούν τμήματα μεγαλύτερης συμπαγούς εθνικής μάζας.

Ο τύπος της προλεταριακής διασποράς αντιστοιχεί σε εθνικές ομάδες που μετανάστευσαν σε χώρες προχωρημένης βιομηχανικής ανάπτυξης. Παραδείγματα προλεταριακών διασπορών είναι οι Πολωνοί της Γαλλίας, οι Έλληνες και Τούρκοι της Γερμανίας³⁹.

Ο αρχικός λοιπόν διαχωρισμός των διασπορών γίνεται βάσει της αιτίας που προκάλεσαν αυτό το φαινόμενο. Η μια κατηγορία αναφέρεται σε διασπορές «θύματα», αποτέλεσμα καταστροφής ή εξαναγκασμού όπως ο διασκορπισμός αφρικανικών πληθυσμών εξαιτίας του δουλεμπορίου, η ιρλανδική διασπορά κατόπιν του λιμού στην Ιρλανδία 1846-1851, οι Πόντιοι και Αρμένιοι θύματα της γενοκτονίας και οι ελληνοκύπριοι μετά την παράνομη τουρκική εισβολή στην Κύπρο το 1974. Η δεύτερη κατηγορία περιλαμβάνει ομάδες που μετανάστευσαν αυτοβούλως για βελτίωση της ποιότητας ζωής τους σε πιο εύρωστες και αναπτυγμένες χώρες⁴⁰. Στην κατηγορία αυτή θα μπορούσε να ενταχθεί το μεγαλύτερο μέρος της ελληνική διασποράς.

Ο Cohen ξεπερνώντας την κλασική κατηγοριοποίηση της διασποράς, παρουσίασε και ανέλυσε επιπλέον κατηγορίες. Πρόκειται για α/ τη διασπορά εξαιτίας διωγμού με

³⁹ Clogg R., όπως 39, σελ.30-31

⁴⁰ Νιώτης Γρ., όπως 37, σελ.6-8

χαρακτηριστικότερο παράδειγμα τους Εβραίους και τους Αρμένιους συμπεριλαμβανομένων και των Ελλήνων της Κωνσταντινούπολης και της Μικράς Ασίας, β/ την η αποικιακή διασπορά στην οποία εντάσσονται οι Βρετανοί και οι αρχαίοι Έλληνες, γ/ την εργατική όπου περιλαμβάνει Ινδούς, Τούρκους, Ιταλούς και Έλληνες, δ/ την εμπορική που αποτελείται κυρίως από Κινέζους, Ιάπωνες και Λιβανέζους και ε/ την πολιτισμική διασπορά με παράδειγμα τους Ινδούς και τους σημερινούς Κινέζους⁴¹.

Κάθε μια από τις ως άνω κατηγορίες υπογραμμίζουν μια συγκεκριμένη αιτία μετανάστευσης συνήθως συνδεδεμένη με ομάδες ανθρώπων και ιστορικά γεγονότα που τους οδήγησαν στην απόφασή τους να μετακινηθούν από την γενέτειρά τους. Πρέπει να σημειωθεί ότι οι κατηγορίες αυτές αλληλοσυμπληρώνονται και δεν αποκλείουν η μία την άλλη ⁴².

Η ελληνική διασπορά μπορεί να ενταχθεί ταυτόχρονα στη διασπορά από εκπατρισμό, στην εργατική, στην εμπορική διασπορά και σε άλλες κατηγορίες. Το παράδειγμα της ελληνικής διασποράς μας δείχνει ότι η κατηγοριοποίηση των διασπορών λειτουργεί ως μια βασική φόρμα κατανόησης αλλά πολλά ιστορικά και εθνογραφικά στοιχεία των πληθυσμών δεν μπορούν να ενταχθούν πλήρως σε αυτές. Οι εστίες ελληνισμού και οι ελληνικοί εμπορικοί σταθμοί, σε μεγάλες πόλεις της δυτικής Ευρώπης στο μεσαίωνα αποτελούν παραδειγματική εμπορική διασπορά και μπορούν να θεωρηθούν ως διάδοχος του ελληνικού αποικισμού από την αρχαιότητα, παρότι δεν προέρχονται από αυτόν. Αυτές οι εστίες ελληνισμού δέχθηκαν μεγάλο αριθμό ελληνικού πληθυσμού μετά την άλωση της Κωνσταντινούπολης, ένα καταστροφικό γεγονός που ακολούθως καθιστά τη διασπορά θύμα διωγμού. Παρόλα αυτά οι ελληνικές κοινότητες στην Ευρώπη και στην περιοχή της Μαύρης Θάλασσας παρέμειναν ενεργοί κόμβοι εμπορικών δικτύων συμβάλλοντας σημαντικά στον αγώνα για ελευθερία της ελληνικής επανάστασης και σε πολλές περιπτώσεις αποτέλεσαν παράγοντα ισχυρής πολιτικής επιρροής όπου διακρίνουμε την κατηγορία της πολιτισμικής διασποράς. Στον 20^ο αιώνα παρουσιάστηκε και η κατηγορία της εργατικής ελληνικής διασποράς με μετανάστευση στις ΗΠΑ, της Αυστραλίας, τον Καναδά και αργότερα στη δυτική Ευρώπη με βασική αιτία την εύρεση εργασίας και την βελτίωση του βιοτικού επιπέδου. Σήμερα κρίνεται απαραίτητη η επαναξιολόγηση και ο επαναπροσδιορισμός των ειδών της διασποράς υπό το πρίσμα περισσότερο του διαμεσολαβητή πολιτισμών παρά του πληθυσμού ως επίπτωση

⁴¹ Cohen R., όπως 40, σελ.311

⁴² Hareshwar Roy, Diaspora and Indian Diaspora, a brief Study, Hareshwar Roy 2018, σελ. 23

διασκορπισμού και απώλειας λαμβάνοντας υπόψη την ήδη διαμορφωμένη δυναμική και τις δυνατότητες της τόσο στη χώρα υποδοχής όσο και στη χώρα καταγωγής⁴³.

Διασπορά & Εξωτερική Πολιτική

Η διασπορά ως παράγοντας και εργαλείο εξωτερικής πολιτικής δεν αποτελεί νέο δεδομένο. Στις Η.Π.Α από τα τέλη του 19ου αιώνα πολλοί μετανάστες διατήρησαν στενούς δεσμούς με την χώρα καταγωγής τους στέλνοντας εμβάσματα ή συμμετέχοντας σε πολιτικές δράσεις της πατρίδας τους. Στην πραγματικότητα αυτό που σήμερα μελετάται ως πολιτική για τη διασπορά παλαιότερα παρουσιαζόταν ως μεταναστευτική πολιτική, άσκηση επιρροής κοινοτικών-εθνικών δικτύων (ethnic lobbying) και πολιτική για εκπατρισμένα μέλη (expatriate policy). Στις Η.Π.Α παρουσιάζονται πολλές οργανώσεις με μέλη Αμερικανούς κουβανικής, ιρλανδικής, ελληνικής και κυρίως εβραϊκής καταγωγής, που έχουν συμμετάσχει ενεργά στην διαμόρφωση της εσωτερικής της πολιτικής, τόσο για θέματα που αφορούσαν την κοινότητα και τα μέλη τους στην Αμερική όσο και για την υποστήριξη και την προώθηση συμφερόντων της χώρας καταγωγής τους. Όπως αναφέρει και η F. Adamson, λαμβάνοντας υπόψη ότι η οργάνωση και η άσκηση πολιτικής από ομάδες διασποράς ήδη υπάρχει, αυτό που μελετάται είναι η αλλαγή που επήλθε με την πάροδο των ετών στο εννοιολογικό πλαίσιο που χρησιμοποιείται για την κατανόηση άσκησης τέτοιων πολιτικών καθώς και των τρόπου που συμπίπτουν και μπορούν να αλληλοεπιδράσουν με άλλα φαινόμενα της παγκοσμιοποίησης⁴⁴.

Η διασπορά μπορεί να διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στην εξωτερική πολιτική μιας χώρας κυρίως με τρεις τρόπους. Τον επηρεασμό συμπεριφοράς της χώρας καταγωγής και της χώρας υποδοχής, την άσκηση επιρροής ενεργώντας με αυτόνομη δυναμική⁴⁵ στις χώρες καταγωγής και υποδοχής και την άσκηση επιρροής στις χώρες καταγωγής και υποδοχής λειτουργώντας ως μέσο επίτευξης των στόχων. Η επιρροή μιας διασποράς στην εξωτερική πολιτική της χώρας υποδοχής εξαρτάται από πολλούς παράγοντες με βασικότερους το βαθμό οργάνωσης της διασποράς, την επιθυμία και τα κίνητρα για τη

⁴³ Kokot W., Tololyan K., Alfonso C., *Diaspora, identity and religion: new directions in theory and research*, Routledge,

London 2004, σελ. 5-10

⁴⁴ Adamson F., *The growing importance of diaspora politics*, επιστημονικό άρθρο, *Current History*

Νοέμβριος 2016, σελ. 291-297 ιστότοπος

<https://eprints.soas.ac.uk/23209/1/Fiona%20Adamson%20Current%20History%2011-16-1.pdf> (ανάκτηση 2.05.2020)

⁴⁵ σε γεγονότα, πολιτικές και αποτελέσματα

διατήρηση της ομαδικής αλληλεγγύης και άσκησης επιρροής και φυσικά την προθυμία της χώρας υποδοχής για ανοχή στον πολιτικό ακτιβισμό της διασποράς.

Η οργάνωση αποτελεί βασική προϋπόθεση επιτυχίας. Όπως αναφέρει ο Κωνσταντινίδης, για να είναι ένα εθνικό lobby αποτελεσματικό χρειάζεται οργάνωση, τεχνική αποδοτικότητα, ηγεσία και συντονισμός. Το καλύτερο παράδειγμα της σημασίας της υψηλής οργάνωσης μιας κοινότητας παρέχεται από την εβραϊκή διασπορά. Η εβραϊκή διασπορά αποτελεί μοντέλο οργάνωσης για άλλες διασπορές συμπεριλαμβανομένης της ελληνικής. Αδιαμφισβήτητα όσο καλύτερα οργανωμένη είναι μια διασπορά τόσο μεγαλύτερη η επιρροή που μπορεί να ασκήσει. Όμως η ικανότητα δεν είναι αρκετή. Η θέληση για εφαρμογή διαθέσιμων πηγών ισχύος είναι εξίσου κρίσιμης σημασίας. Εμπειρικές μελέτες δείχνουν ότι δεν δεσμεύονται όλες οι ομάδες με τον ίδιο ζήλο στις προτεραιότητες της εξωτερικής τους πολιτικής. Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα του Connog για τους Ιρλανδικής καταγωγής Αμερικανούς που παρά τον μεγάλο αριθμό τους δεν κατάφεραν να επηρεάσουν την πολιτική της Αμερικής για το ζήτημα της Βόρειας Ιρλανδίας. Σύμφωνα με τον Connog ο βασικός λόγος είναι ότι στη συντριπτική πλειοψηφία οι Ιρλανδοαμερικανοί δεν αντιμετωπίζουν το ζήτημα ως υψίστης σημασίας και ψηφίζουν στις εθνικές εκλογές σύμφωνα με την ιδεολογία τους και την εξυπηρέτηση προσωπικών τους συμφερόντων. Σε αντίθεση οι εβραϊκής καταγωγής Αμερικανοί ψηφίζουν ομόθυμα ακολουθώντας την κομματική γραμμή του lobby τους, στηρίζοντας μόνο τα μέλη του Κογκρέσου που προωθούν θέματα της εβραϊκής κοινότητας. Συνεπώς αν υποθέσουμε ότι τα υπόλοιπα δεδομένα είναι ίδια, όσο μεγαλύτερη είναι η δέσμευση της διασποράς ως προς μια πολιτική προτίμηση τόσο μεγαλύτερη η άσκηση της πολιτικής της επιρροής.

Ένας άλλος παράγοντας που καθορίζει την επιτυχία και το βαθμό οργάνωσης και δράσης μιας διασποράς είναι η πολιτική ελευθερία και ανοχή της χώρας υποδοχής. Η εσωτερική δομή μιας χώρας καθορίζουν την ανταπόκριση του πολιτικού συστήματος στις απαιτήσεις της κοινωνίας, στοιχείο που διαφέρει σε κάθε κράτος ανάλογα με την agenda της εσωτερικής της πολιτικής. Σε κοινωνίες με κρατικοκεντρική δομή η πολιτική που εφαρμόζεται είναι ενιαία και καθολική βάσει την εξυπηρέτηση των προτεραιοτήτων και του σκοπού ολόκληρης της χώρας αγνοώντας τις ανάγκες συγκεκριμένων κοινοτήτων, ομάδων και δικτύων εντός αυτής. Χαρακτηριστικό παράδειγμα χώρας με κρατικοκεντρική πολιτική είναι η Σοβιετική Ένωση όπου ήταν και είναι εξαιρετικά δύσκολο να δράσει επιτυχημένα μια ομάδα διασποράς ακόμα και καλά οργανωμένης, όπως η εβραϊκή. Αντίθετα στις Η.Π.Α όπου χαρακτηρίζεται από κοινωνικό πλουραλισμό και

αποκεντρωμένο πολιτικό σύστημα είναι σημαντική η επιρροή των ομάδων πολιτικών συμφερόντων και της διασποράς (ειδικά της εβραϊκής) σε βαθμό που μπορούν να επηρεάσουν όχι μόνο τις αποφάσεις μιας κυβέρνησης αλλά και να καθορίσουν την πολιτική της. Για να εκμεταλλευτούν τις ευκαιρίες που παρέχονται από την πολιτική δομή και τα δικαιώματα και ελευθερίες που παρέχει μια χώρα στους πολίτες της, οι ομάδες πίεσης μεταξύ των οποίων και οι οργανωμένες διασπορές ενεργοποιούνται με διάφορες πρακτικές όπως: πολιτικές καμπάνιες, έκδοση ψηφισμάτων και διακηρύξεις, εκδηλώσεις για συγκέντρωση χρημάτων και στοχευμένες χρηματοδοτήσεις⁴⁶.

Ο Abraham, μελετώντας τη βιβλιογραφία για τη διασπορά και την άσκηση εξωτερικής πολιτικής, επισημαίνει πως βασικό θέμα ανάλυσης είναι το πως μια πατρίδα προσπαθεί να ενεργοποιήσει τους ανθρώπους της στο εξωτερικό να εγγραφούν και να ενισχύσουν τις οργανώσεις της για να ασκήσουν πολιτική πίεση για τα εθνικά της συμφέροντα, να επισπεύσουν τις διμερείς διαπραγματεύσεις ή να δράσουν ως πηγές συλλογής πληροφοριών⁴⁷.

Ο Toloyan παρατηρεί ότι η δυναμική της διασποράς δεν είναι αποτέλεσμα καταναγκασμού αλλά εξελίσσεται λόγω της ύπαρξης ενός κοινού σκοπού και μέσω κοινών δεσμεύσεων και δράσεων των μελών της αναπτύσσονται δεσμοί και σχέσεις εμπιστοσύνης κυρίως επειδή η σχέση τους με την κρατική και πολιτική δομή της χώρας στην οποία ζουν και εργάζονται παραμένει ασαφής⁴⁸.

Οι Bergrud & Yang, υπενθυμίζοντας ότι πλέον διανύουμε περίοδο παγκόσμιων πολιτικών αλλαγών και ελεύθερου διαλόγου υποστηρίζουν πως ήδη έχουν αρχίσει να εμφανίζονται αλλαγές στην κοινωνικοπολιτική προσέγγιση των κυβερνήσεων και κατ' επέκταση στην άσκηση της εξωτερικής τους πολιτικής. Αντιλαμβάνονται ως πολιτική δέσμευση τις ανάγκες των κοινωνικών ομάδων και των δικτύων που δραστηριοποιούνται στο εσωτερικό της χώρας και αρχίζουν να συνεργάζονται και να τοποθετούν εκπροσώπους των ομάδων αυτών(κυρίως με συμβουλευτικό ρόλο) σε υψηλόβαθμες θέσεις ώστε να έχουν τη δυνατότητα να συμμετέχουν ενεργά στον στρατηγικό σχεδιασμό της εξωτερικής πολιτικής της χώρας υποδοχής, με αποτέλεσμα την μικρότερη ανάγκη

⁴⁶ Πλατιάς Αθ., *Διεθνείς Σχέσεις και Στρατηγική στον Θουκυδίδη*, Εστία, Αθήνα 2010, σελ. 15-17

⁴⁷ Abraham R., *India and its Diaspora in the Arab Gulf Countries: Tapping into Effective "Soft Power and Related Public Diplomacy*, *Diaspora Studies* 2012, σελ. 124-146

⁴⁸ Toloyan K., *The contemporary discourse of diaspora studies, comparative studies of South Asia, Africa and the Middle East*, 2007, σελ. 647-655

στήριξης και καθοδήγησης από τη χώρα καταγωγής τους, τις ομάδες πίεσης και τα οργανωμένα εθνικά της δίκτυα⁴⁹.

Ο Ελληνισμός της Διασποράς

Ορισμός & Ορολογία

Ο Ι. Κόντης ορίζει την αποδημία ως την μετακίνηση Ελλήνων από την Ελλάδα προς το εξωτερικό για μόνιμη εγκατάσταση ανεξαρτήτως αιτίας. Αναλύοντας την προβληματική σχετικά με την ερμηνεία των όρου «ελληνική διασπορά» θεωρεί ότι γίνεται χρήση πραγματικών και εθνοτικών-ανθρωπολογικών ορισμών με μικρό βάθος και στόχο την επίτευξη ενός συγκεκριμένου σκοπού. Βάσει του πραγματικού ορισμού η ελληνική διασπορά αποτελείται από άτομα με συγκεκριμένα κοινά χαρακτηριστικά όπως η υπηκοότητα, ο χρόνος παραμονής στο εξωτερικό κ.α. Αντίστοιχα στον εθνοτικό ορισμό χρησιμοποιούνται ποιοτικά χαρακτηριστικά γνωρίσματα αντικειμενικής ή υποκειμενικής μορφής. Με τον τρόπο αυτό η έννοια του ελληνισμού της διασποράς ενεργοποιείται και παίρνει μορφή ανάλογα με την εξυπηρέτηση συγκεκριμένων σκοπών ή την εκάστοτε κυβερνητική πολιτική. Σύμφωνα με τον Κόντη ένας ορθός ορισμός περιγράφει άτομα τα οποία «διαμένουν εκτός των ορίων της επικράτειας του ελληνικού κράτους τουλάχιστον πάνω από ένα έτος και, είτε είναι ιστορική μειονότητα στη χώρα της αλλοδαπής, είτε μετοίκησαν στη χώρα αυτή για οποιονδήποτε λόγο, χαρακτηρίζονται από τα αντικειμενικά γνωρίσματα: γλώσσα, θρησκεία, ιστορία, λογοτεχνία, πολιτισμό, καταγωγή ή/και τα υποκειμενικά γνωρίσματα – συνείδηση του ανήκειν - του ελληνικού έθνους»⁵⁰.

Στην παρούσα μελέτη, όταν μιλάμε για ελληνισμό της διασποράς αναφερόμαστε σε πρόσωπα ελληνικής καταγωγής, πρώτης ή μεταγενέστερης γενιάς που συνδέονται με σύγχρονες ελληνικές μετοικεσίες έχουν εγκατασταθεί, ζουν και εργάζονται σε αστικά κέντρα του εξωτερικού και αποτελούν μέλη μιας οργανωμένης κοινωνικής ομάδας, με εθνοτική αλληλεγγύη που ορίζουν κοινότητες και παροικίες. Πρόκειται για αποτέλεσμα εκπατρισμού λόγω ιστορικών γεγονότων όπως η άλωση της Κωνσταντινούπολης 16ος και εν συνεχεία της Κρήτης 17ος αιώνας έως τα τέλη του 19ου και του 20ου. Είναι επίσης απόρροια μετανάστευσης προς εύρεση εργασίας και βελτίωσης βιοτικού επιπέδου,

⁴⁹ Begrud E. & Yang K., Civic engagement in a network society, USA 2008, IAP e-books

⁵⁰ Κόντης Ι., Η έρευνα στην Ελλάδα για τον ελληνισμό της διασποράς, ανάπτυπο από την περιοδική έκδοση του ΕΚΚΕ, Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών, τεύχος 92-93, 1997, σελ.65-66

φαινόμενο που παρατηρείται από τα τέλη του 19ου (1890-1920) έως τις αρχές της δεκαετίας του 1970 (1950-1974)⁵¹ και επανεμφανίστηκε στην πρόσφατη περίοδο της οικονομικής κρίσης της Ελλάδας από το 2009 έως σήμερα.

Όπως επισημαίνει ο Νιώτης, ο ορισμός του ελληνισμού της διασποράς εμφανίζεται, περιγράφεται και αποσαφηνίζεται επαρκώς σε επίσημα έγγραφα και κείμενα του ελληνικού κράτους όπως στο Προεδρικό Διάταγμα για το Συμβούλιο του Απόδημου Ελληνισμού: «Το Συμβούλιο Απόδημου Ελληνισμού (ΣΑΕ) ως Παγκόσμιο Συμβούλιο της Ελληνικής Διασποράς...» (Π.Δ. 291/1999, αρ 1 ΦΕΚ 262 Α, 24.11.1999).

Σημειώνεται ότι κατόπιν της διατύπωσης τους ως άνω άρθρου καθιερώνεται η εναλλακτική χρήση του όρου απόδημος ελληνισμός και κατόπιν τούτου χρησιμοποιούνται εξίσου και οι δύο ήτοι ελληνισμός και διασποράς και απόδημος ελληνισμός με την τελευταία έννοια να αρχίσει να εγκαταλείπεται από το 2010.

Το 2001 ο καθηγητής Γ. Κασιμάτης, σε γνωμοδότησή του προς απάντηση σε έγγραφο ερώτημα του τότε Υφυπουργού Εξωτερικών σχετικά με τη διαφοροποίηση των ως άνω εννοιών θεωρεί παράλληλους τους όρους απόδημος ελληνισμός και ελληνισμός της διασποράς και διευκρινίζει ότι υπάγονται σε μια τρίτη ευρύτερη έννοια που εισάγεται με την αναθεώρηση του 2001 τις δυνάμεις του απανταχού ελληνισμού. Συγκεκριμένα αναφέρει τα εξής: *«Ως απόδημοι νοούνται οι Έλληνες οι οποίοι ζουν μονίμως σε άλλη χώρα, μετά από μετανάστευση είτε των ιδίων είτε των εγγύτερων προγόνων-μετά από μετανάστευση από την επικράτεια του νεότερου ελληνικού κράτους. Βεβαίως και ο προσδιορισμός αυτός δεν είναι απολύτως σαφής αν λάβει κανείς υπόψη του και τις μεταβολές των ορίων της επικράτειας σε συνάρτηση με τη μετανάστευση Ελλήνων από εδάφη που δεν ήταν ακόμη ελληνικά. Εξάλλου ως Έλληνες εργαζόμενοι έξω από την επικράτεια νοούνται οι Έλληνες που διαμένουν και εργάζονται στο εξωτερικό αλλά διατηρούν την ελληνική ιθαγένεια και την κατοικία στην Ελλάδα-με κάποιες ασάφειες και εδώ σε σχέση κυρίως με τη μόνιμη κατοικία. Η φράση δυνάμεις του απανταχού ελληνισμού περιλαμβάνει τις δύο προηγούμενες έννοιες και επιπλέον μια ευρεία κατηγορία προσώπων και ομάδων που χωρίς να είναι απόδημοι του νεότερου ελληνικού κράτους και πολύ περισσότερο χωρίς να είναι Έλληνες πολίτες και μόνιμοι κάτοικοι της ελληνικής επικράτειας ανήκουν στην ελληνική εθνότητα διατηρούν τη μνήμη και τη συνείδηση κοινής ελληνικής ιστορίας και κοινού ελληνικού πολιτισμού. Η τελευταία αυτή κατηγορία πέρα από το λαό των Ελληνοκυπρίων και την ευρεία ελληνική μειονότητα της Αλβανίας περιλαμβάνει επιπλέον τους Έλληνες και τις εστίες ελληνισμού που είναι*

⁵¹ Χασιώτης Ι., Οι Έλληνες στη διασπορά, 15^{ος} -19^{ος} , Εκδόσεις της Βουλής, Αθήνα 2006, σελ. 15-20

εγκατεστημένοι σε διάφορα εκτός Ελλάδας σημεία της γης από εποχές παλαιότερες της ίδρυσης του ελληνικού κράτους». ⁵² Βασική προϋπόθεση αποτελεί αυτοπροσδιορισμός του ατόμου ως Έλληνα. Θεωρείται στοιχείο κλειδί και σχεδόν πάντα τονίζεται στις ενημερώσεις των ελληνικών Προξενείων προς την ελληνική κυβέρνηση σχετικά με τον ελληνισμό της χώρας στην οποία υπηρετούν. Οι προξενικές αρχές ενημερώνουν και καταγράφουν σε σχετικές λίστες μόνο τα μέλη που είναι, θεωρούν και αισθάνονται τον εαυτό τους ελληνικής καταγωγής.

Και για τον Clogg, «Η προϋπόθεση την οποία θέτει ως βάση της εθνικότητας η ελληνική κυβέρνηση και μαζί με αυτή ολόκληρος ο ελληνισμός, δεν είναι άλλη από αυτή που σκιαγράφησε ο Ernest Renan και υιοθέτησε η πολιτική επιστήμη όλων των πολιτισμένων λαών, δηλαδή η ύπαρξη εθνικής συνείδησης. Η θρησκεία, η φυλή, η γλώσσα δεν μπορούν να θεωρηθούν οριστικοί δείκτες της εθνικότητας. Το μόνο αδιαμφισβήτητο κριτήριο είναι η εθνική συνείδηση, δηλαδή η εκφρασμένη επιθυμία των λαών να καθορίσουν την τύχη τους και να αποφασίσουν σε ποια εθνική οικογένεια ανήκουν».

Ο Ελευθέριος Βενιζέλος, παρουσιάζοντας τις εδαφικές διεκδικήσεις της Ελλάδας στο Συνέδριο Ειρήνης των Βερσαλλιών στο τέλος του Α΄ Παγκόσμιου Πολέμου, δήλωσε ότι «Έλληνας, είναι αυτός που θέλει να είναι Έλληνας, που νιώθει ότι είναι Έλληνας και λέει ότι είναι Έλληνας»⁵³.

Σύμφωνα με τα στοιχεία της Γενικής Γραμματείας Απόδημου Ελληνισμού (ΓΓΑΕ), η ελληνική διασπορά εγκατεστημένη σε περίπου 140 χώρες στις πέντε ηπείρους, αριθμεί περισσότερους από 5.000.000 πολίτες που κατοικούν μόνιμα εκτός των ελληνικών συνόρων, είναι, θεωρούν και αισθάνονται τον εαυτό τους Έλληνα, διατηρώντας δεσμούς με την Ελλάδα.

Από επίσημες πληθυσμιακές καταγραφές προκύπτει ότι στις Η.Π.Α ο ελληνισμός της διασποράς ανέρχεται περίπου στα 3.000.000, ακολουθεί η Ευρώπη συμπεριλαμβανομένων και των χωρών της πρώην Σοβιετικής Ένωσης με περίπου 1.182.000, τρίτη είναι η Αυστραλία με πληθυσμό περίπου 700.000, ακολουθεί ο Καναδάς με περίπου 350.000 και τέλος Ασία-Αφρική και Κεντρική και Νότια Αμερική με 210.000 και 60.000 αντιστοίχως ⁵⁸.

⁵² Νιώτης Γρ., όπως 37, σελ. 21-23

⁵³ Clogg R., όπως 39, σελ. 57-58 ⁵⁸ Γενική Γραμματεία Απόδημου Ελληνισμού, Γενικά στοιχεία διασποράς ιστότοπος:

<https://web.archive.org/web/20080716045118/http://www.ggae.gr/gabroad/organosi.el.asp> και προσωπικό αρχείο

Ελληνισμός στις Η.Π.Α

Η σύγχρονη μετανάστευση των Ελλήνων στις Η.Π.Α άρχισε από το 1920 με μικρό ποσοστό αφίξεων λόγω των πολιτικών περιορισμών⁵⁴. Η πλειοψηφία αυτού του ρεύματος θεωρούσαν την αποδημία προσωρινή και σκοπός τους ήταν η επιστροφή στην Ελλάδα όταν αποταμιεύσουν από την εργασία τους τα απαιτούμενα χρήματα⁵⁵. Επόμενος σταθμός ήταν το 1965 όπου με την αλλαγή της σχετικής νομοθεσίας των Η.Π.Α αυξήθηκαν γενικότερα τα ποσοστά μεταναστών στη χώρα. Έως τα μέσα της δεκαετίας του 1970 υπολογίζεται πως είχαν συνολικά μεταναστεύσει περίπου 155.000 Έλληνες. Το ρεύμα αυτό μειώθηκε σημαντικά κατά την περίοδο 1981-1990 καθώς ο αριθμός νεοεισερχόμενων έπεσε στους 30.000.

Η πλειοψηφία των νέων μεταναστών προτίμησαν τη Νέα Υόρκη, μετατρέποντάς την στην Πολιτεία των Η.Π.Α με το μεγαλύτερο αριθμό Ελλήνων. Ο αριθμός των Ελλήνων στη Νέα Υόρκη σύμφωνα με απογραφή του 2000 υπολογίζεται περίπου στις 160.000. Η πλειοψηφία τους ζει και εργάζεται στη συνοικία Αστόρια. Δεύτερη Πολιτεία επιλογής των Ελλήνων μεταναστών είναι το Σικάγο με 94.000 κατοίκους ελληνικής καταγωγής⁶¹. Άλλες Πολιτείες που συγκεντρώνουν ελληνισμό είναι η Βοστώνη, Los Angeles και St. Francisco.

Οι περισσότεροι Έλληνες στις ΗΠΑ εργάζονται ως τεχνίτες διαφόρων ειδικοτήτων και κυρίως ως ελεύθερα απασχολούμενοι επαγγελματίες ή επιχειρηματίες (εστιατορες, επαγγελματίες του κατασκευαστικού τομέα κλπ). Υπάρχει βέβαια και ένα ποσοστό που εργάζεται στον τομέα των υπηρεσιών. Συνέπεια των τεχνικών ικανοτήτων που διέθεταν οι πρώτοι μετανάστες, ερχόμενοι από την Ελλάδα, η περισσότεροι από τους οποίους δεν είχαν ολοκληρώσει την δευτεροβάθμια εκπαίδευση στην Ελλάδα, εργάστηκαν σε κλάδους με χαμηλά προσόντα. Στη συνέχεια ανέπτυξαν τις ικανότητές τους σημειώνοντας πρόοδο στον τομέα τους και παραδίδοντας τη σκυτάλη στα παιδιά και εγγόνια τους.

Στην ελληνική διασπορά της Αμερικής οι ελληνικές ομογενειακές οργανώσεις διατηρούν πρωτεύοντα ρόλο στο ομογενειακό σώμα. Στις Η.Π.Α δραστηριοποιούνται περίπου 40 Ομοσπονδίες Συλλόγων και πολλά δίκτυα με σκοπό κυρίως τη διατήρηση της ελληνικής

⁵⁴ Κιτροέφ Α., όπως 54, σελ. 76-78

⁵⁵ Μπάμπης Μαρκέτος, Οι Ελληνοαμερικανοί-Ιστορία της Ελληνικής Ομογένειας των ΗΠΑ, Έλληνες της Διασποράς, ειδική έκδοση για την εφημερίδα ΤΑ ΝΕΑ, Παπαζήση 2013, σελ. 111 ⁶¹ Κιτροέφ Α., όπως 58

ταυτότητας, την προβολή του ελληνικού πολιτισμού την καλλιέργεια της ελληνικής εκπαίδευσης και τη διάδοση των ελληνικών αξιών στην αμερικανική κοινωνία. Πολλές από αυτές έχουν ως σημείο αναφοράς και οργάνωσης μια περιοχή Ελλάδας, όπως η Παμμακεδονική Ομοσπονδία, η Παγκρήτιος και η Χιακή που έχει και ιδιόκτητο πολιτιστικό κέντρο. Στις Η.Π.Α λειτουργούν επίσης οργανισμοί που έχουν ως αντικείμενο τα εθνικά θέματα, την ενίσχυση των σχέσεων Ελλάδας-Η.Π.Α, το lobbying και την εκπαίδευση. Τέτοιοι οργανισμοί είναι το Αμερικανο-Ελληνικό Ινστιτούτο A.H.I, Coordinated Efforts of Hellenes, Hellenic American Leadership Council και άλλοι.

Υπάρχουν ακόμη πολλοί επαγγελματικοί σύλλογοι ιατρών, δικηγόρων, ακαδημαϊκών κ.α.

Όσον αφορά στην ελληνική εκπαίδευση στις Η.Π.Α λειτουργούν 19 δίγλωσσα ημερήσια σχολεία της Ιεράς Αρχιεπισκοπής Αμερικής, 13 δημόσια charter schools και 250 τμήματα ελληνικής γλώσσας από τα οποία τα 242 είναι ενοριακά. Το σύνολο των μαθητών τους είναι περίπου 15.000-17.000. Παρά το σημαντικό έργο που επιτελείται στο χώρο της ελληνόγλωσσης εκπαίδευσης αποτελεί πάγιο αίτημα η ενίσχυσή της με την αποστολή περισσότερων εκπαιδευτικών από την Ελλάδα αλλά και την επιμόρφωση ομογενών για τη διατήρηση επαρκούς αριθμού μαθητών για την εύρυθμη λειτουργία τους ⁵⁶.

Η ελληνική διασπορά στις Η.Π.Α αποτέλεσε σημαντικό παράγοντα στη διαμόρφωση της αμερικανικής πολιτικής για σημαντικά εθνικά ζητήματα της Ελλάδας ειδικότερα από το 1974 και έπειτα. Με μεγαλύτερη επιρροή στο Κογκρέσο (και μικρότερη την αμερικανική εκτελεστική εξουσία) πέτυχε αξιοσημείωτες νίκες όπως την επιβολή του αμερικανικού εμπάργκο οπλισμών στην Τουρκία από το 1975 έως το 1978 λόγω της εισβολής στην Κύπρο και τη διατήρηση του 7 προς 10 στην αμερικανική βοήθεια προς την Ελλάδα και την Τουρκία κατά τη δεκαετία του 1980 ⁵⁷.

⁵⁶ Γενική Γραμματεία Αποδήμου Ελληνισμού, «Έρευνες για τον Ελληνισμό: Καναδάς» — Μέρος έρευνας του Πανεπιστημίου Αιγαίου με θέμα «Μελέτη αποδήμου Ελληνισμού Αυστραλίας, ΗΠΑ, Καναδά, Νέας Ζηλανδίας» υπό την διεύθυνση του Σωκράτη Κάτσικα, Αθήνα 1993, ιστότοπος <https://web.archive.org/web/20080607132938/http://www.ggae.gr/ggae/studies/usa/default.el.asp> (ανάκτηση: 10.05.2020) και προσωπικό αρχείο

⁵⁷ Χ. Παπασωτηρίου, Οι Σχέσεις της Ελλάδας με τις Ηνωμένες Πολιτείες, στο βιβλίο Π. Τσάκωνας, Σύγχρονη Ελληνική Εξωτερική Πολιτική- Μια συνολική Προσέγγιση, Τόμος Β, εκδ. Ι. Σιδέρης, σελ. 613

Ελληνισμός στην Αυστραλία

Οι Έλληνες μετανάστες στην Αυστραλία, εγκαταστάθηκαν στο πρώτο μισό του 20ού αιώνα και η πλειοψηφία τους είχε καταγωγή από τα Δωδεκάνησα και κυρίως από το Καστελόριζο. Το μεταναστευτικό ρεύμα κατευθύνθηκε σε μεγάλο βαθμό προς τη δυτική Αυστραλία, το Perth και το Fremantle ⁵⁸.

Κύριοι χρονικοί σταθμοί μετανάστευσης είναι το 1945, έτος που συμπίπτει με την απόφαση της αυστραλιανής κυβέρνησης να ανοίξει τα σύνορα σε ευρωπαίους μετανάστες με στόχο την οικονομική ανάπτυξη. Ακολουθεί η περίοδος 1961-1966 όπου εγκαταστάθηκαν περίπου 69.000 Έλληνες και το 1971 με αύξηση του αριθμού στους 160.200. Κατόπιν παρατηρείται μείωση νεοεισερχόμενων μεταναστών καθώς και φαινόμενα παλινόστησης στην Ελλάδα. Στην απογραφή του 1986 καταγεγραμμένος ελληνισμός της Αυστραλίας αριθμούσε περί τα 275.299 άτομα πρώτης και δεύτερης γενιάς ενώ αξίζει να σημειωθεί ότι στην αντίστοιχη ερώτηση τα άτομα που δήλωσαν στην αρμόδια αρχή ότι είναι ελληνικής καταγωγής ήταν 336.782 (πρόκειται για άτομα τρίτης γενιάς) ⁵⁹.

Σύμφωνα με την απογραφή της αυστραλιανής κυβέρνησης το 2011 ο συνολικός αριθμός ατόμων ελληνικής καταγωγής (είτε γεννήθηκαν στην Ελλάδα είτε κατάγονται) ανέρχεται στις 378.265. Το μεγαλύτερο ποσοστό πληθυσμού κατοικεί στη Μελβούρνη, στη Βικτώρια και στο Perth. Ελληνορθόδοξοι δήλωσαν 383.400 άτομα και τα ελληνικά είναι η πέμπτη πιο διαδεδομένη γλώσσα της Αυστραλίας. Με ειδική θεματική εκστρατεία και δυναμικές ενέργειες τον ομογενών της Αυστραλίας και ειδικότερα των ελληνικής καταγωγής εκλεγμένων βουλευτών στην ομοσπονδιακή κυβέρνηση, το 2012 εντάχθηκαν τα ελληνικά ως γλώσσα επιλογής στο επίσημο αναλυτικό πρόγραμμα σπουδών της αυστραλιανής δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης στο Εθνικό Σύστημα Γλωσσών και έχει καθιερωθεί ως δεύτερη κατ' επιλογήν γλώσσα. Διδάσκονται σε διάφορων ειδών σχολεία όπως δίγλωσσα, δημόσια αλλά και σε επίσημα τμήματα της ελληνικής γλώσσας σε περίπου 32.000 μαθητές.

Ο αριθμός των Ελλήνων εκπαιδευτικών αναλογικά με το ποσοστό των μαθητών είναι αρκετά μικρός (περίπου 19) και αυτό οφείλετε στην απόσταση της χώρας από την Ελλάδα και στο υψηλό κόστος διαβίωσης. Το γεγονός αυτό αυξάνει την ανάγκη εύρεσης μεγαλύτερου αριθμού επιτόπιων διδασκόντων μέσω κινήτρων στις ελληνικές κοινότητες ή στις έδρες και στα Τμήματα Ελληνικών Σπουδών που υπάρχουν στην τριτοβάθμια

⁵⁸ Καρδάσης Β.-Χαρλάυτη Τζ., όπως 54, σελ. 67

⁵⁹ Κιτρόεφ Α., όπως 54, σελ. 76

εκπαίδευση σε 12 Πανεπιστήμια της Αυστραλίας . Σημαντικά επιτυχής είναι μεταξύ άλλων η δράση Speak Greek in March, μια πρωτοβουλία που ξεκίνησε το 2014 από ελληνική καταγωγής εκλεγμένους βουλευτές της Αυστραλίας, έγινε θεσμός και ο στόχος είναι να ομιλείτε η ελληνική κατά τον μήνα Μάρτιο κάθε χρόνο σε όλες τις δημόσιες εκδηλώσεις .

Εξαιρετικό είναι επίσης το έργο που επιτελείται από τους εκλεγμένους ομογενείς σε τοπικά κοινοβούλια με διοργανώσεις και εκδηλώσεις ανάδειξης της πολιτιστικής κληρονομιάς. Η δράση και η παρουσία του ελληνισμού της διασποράς στην Αυστραλία είναι εξαιρετικά δυναμική και η επιρροή της χαίρει καθολικής αποδοχής τόσο στην κοινωνία όσο και σε κυβερνητικό επίπεδο. Έλληνες ομογενείς πρωτοστατούν σε πανεπιστημιακούς φορείς άλλα σημειώνουν και επιχειρηματική πρόοδο, με αρκετούς εξ αυτών να περιλαμβάνονται στη λίστα των πλουσιότερων Αυστραλών.

Σύμφωνα με σχετική έρευνα του Πανεπιστημίου Αιγαίου, «σήμερα οι Έλληνες άνδρες ομογενείς πρώτης γενιάς απασχολούνται κύρια ως εργάτες (28.6%) και έμποροι (22.6%), ενώ οι γυναίκες απασχολούνται κύρια ως εργάτες (34.1%) ή χειριστές μηχανών (21.5%). Όσον αφορά στους τομείς οικονομικής δραστηριότητας, οι περισσότεροι Έλληνες (ανεξαρτήτως φύλου) απασχολούνται στον κατασκευαστικό τομέα (29.8%), με δεύτερο σημαντικότερο κλάδο το χονδρικό και λιανικό εμπόριο (25.0%)». Οι Έλληνες συμμετέχουν στο εργατικό δυναμικό της Αυστραλίας με περίπου ίδιο ποσοστό (60.9%) με το συνολικό πληθυσμό της Αυστραλίας (60.0%). Το ποσοστό ανεργίας των Ελλήνων πρώτης γενιάς ανέρχεται στο 8.9%, ελαφρά μικρότερο από το συνολικό ποσοστό ανεργίας στην Αυστραλία (9.2%).

Ελληνισμός στον Καναδά

Στη μεταπολεμική περίοδο η οικονομική ανάπτυξη του Καναδά εξελισσόταν με ανοδικούς ρυθμούς γεγονός που είχε αντίκτυπο και στη μεταναστευτική πολιτική, αφού δημιουργήθηκε ανάγκη για φτηνό εργατικό δυναμικό. Κατόπιν σχετικής νομοθεσίας το 1952, παρουσιάζεται το πρώτο ρεύμα Ελλήνων μεταναστών με 6.000 άτομα να φθάνουν στη χώρα μέχρι το 1957 με ετήσια αύξηση. Το 1968 το μεταναστευτικό ρεύμα από την Ελλάδα υπολογίζεται περίπου στα 10.000 άτομα αλλά σημειώθηκε μείωση πληθυσμού έως και το 1971 όπου μετανάστευσαν ακόμη 6.000. Οι επίσημες канаδικές απογραφές του 1981 και του 1986 κατέγραψαν 154.365 και αντίστοιχα 177.315 κατοίκους ελληνικής καταγωγής.

Οι Έλληνες μετανάστες εγκαταστάθηκαν κυρίως στις πόλεις Toronto και Montreal. Το 1981 υπήρχαν 65.000 Έλληνες στο Τορόντο, και το 2001 πάνω από 85.000. Η αύξηση οφείλεται κυρίως στις γεννήσεις καθώς το ρεύμα μετανάστευσης είχε ήδη μειωθεί σε μεγάλο ποσοστό. Το Μόντρεαλ αποτελεί τη δεύτερη σε μέγεθος εστία ελληνισμού στον Καναδά. Το 1981 διέμεναν 48.000 άτομα ελληνικής καταγωγής και στην απογραφή του 2001 ο αριθμός τους είχε αυξηθεί στις 56.000⁶⁰. Άλλες πόλεις του Καναδά που παρουσιάζουν συγκέντρωση ελληνικού πληθυσμού είναι η Ottawa και το Vancouver.

Η απογραφή του 2011 αναφέρει τον ελληνικής καταγωγής πληθυσμό σε 252.960 άτομα ήτοι το 0,76% του συνολικού πληθυσμού του Καναδά. Ως μητρική γλώσσα δήλωσαν τα ελληνικά 117.890 άτομα. Οι ελληνικές αρχές στην Ottawa εκτιμούν το σύνολο των ατόμων ελληνικής καταγωγής περίπου στις 350.000.

Οι ομογενείς του Καναδά στην αρχή απασχολήθηκαν σε θέσεις εργασίας ανειδίκευτων ή ημειδικευόμενων εργατών γιατί στην πλειοψηφία τους δεν διέθεταν υψηλό επίπεδο μόρφωσης. Σταδιακά ένας μικρός αριθμός ασχολήθηκε με το εμπόριο και τις κατασκευές και κατάφερε να εξελιχθεί επιχειρηματικά. Οι μεταγενέστερες γενιές λαμβάνουν πανεπιστημιακή μόρφωση κυρίως στις πολιτικές και νομικές επιστήμες και κατορθώνουν να ανελιχθούν κοινωνικά καταφέροντας να δημιουργήσουν τη λεγόμενη ελληνοκαναδική μεσαία τάξη. Παρά το γεγονός ότι αρκετά μέλη της ομογένειας του Καναδά καταλαμβάνουν υψηλόβαθμες διοικητικές θέσεις από τη δεκαετία του 1980, θα αργήσουν αρκετά να μπορέσουν να ενταχθούν στην οικονομικά εύρωστη κοινωνία του

⁶⁰ Κιτρόεφ Α., όπως 54, σελ 76-78

Καναδά και οι ευκαιρίες για να προσεγγίσουν κυβερνητικά στελέχη ή να ανελιχθούν οι ίδιοι σε πολιτικές θέσεις θα είναι λίγες⁶¹.

Στον Καναδά υπάρχουν περίπου 300 ομογενειακές οργανώσεις. Ο ελληνισμός του Καναδά είναι οργανωμένος σε κοινότητες, εθnikοτοπικούς και πολιτιστικούς συλλόγους και τα τελευταία χρόνια σε επαγγελματικούς συλλόγους και ελληνοκαναδικά εμπορικά επιμελητήρια. Μεγαλύτερος ομογενειακός φορέας του Montreal είναι η Ελληνική Κοινότητα Μείζονος Μόντρεαλ που διατηρεί σχέσεις στενής συνεργασίας με την ιερά μητρόπολη Καναδά. Παράλληλη είναι η δράση του Ελληνοκαναδικού Κογκρέσου που είναι ο δευτεροβάθμιος οργανισμός της ομογένειας στην επαρχία. Δραστηριοποιούνται επίσης αθλητικά σωματεία, ομάδες φοιτητών, φιλόπρωτες αδελφότητες, πολιτιστικοί και εθnikοτοπικοί σύλλογοι⁶². Αξίζει να σημειωθεί πως η συνεργασία μεταξύ των ελληνοκαναδικών οργανώσεων, τόσο στην εσωτερική λειτουργία τους όσο και στις μεταξύ τους σχέσεις, δεν ήταν πάντοτε ομαλή. Όπως αναφέρει ο R. Clogg, οι σχέσεις των Ελληνοκαναδών παρουσιάζουν αποκλίσεις ως προς την πολιτική ιδεολογία, τις φιλοδοξίες και τις ανάγκες με αποτέλεσμα να υπάρχουν συγκρούσεις και ανταγωνισμός μεταξύ των κοινοτήτων και των πατριωτικών οργανώσεων. Με την πάροδο των ετών οι διαφορές αμβλύθηκαν αλλά παραμένουν δυσκολίες στην οργάνωση έτσι ώστε να μπορέσουν να λειτουργήσουν ομαδικά, ασκώντας αποτελεσματικότερη πίεση στην καναδική κυβέρνηση για θέματα της Ελλάδας και του ελληνισμού⁶³.

Σε αντίθεση με την πολιτική στα θέματα εκπαίδευσης η ομογένεια εμφανίζεται πιο συντονισμένη. Στο Toronto εδρεύει ο συντονιστής εκπαίδευσης για όλον τον Καναδά. Στη χώρα λειτουργούν συνολικά 5 ημερήσια δημοτικά σχολεία. Στα 4 σχολεία του Montreal φοιτούν 855 μαθητές και στο σχολείο του Τορόντο περίπου 230. Σε όλη την καναδική επικράτεια λειτουργούν περίπου 40 τμήματα ελληνικής γλώσσας (απογευματινά-σαββατιανά). Το Σεπτέμβριο του 2016 ξεκίνησε η λειτουργία Γυμνασίου Λυκείου στο Μόντρεαλ. Το σχολείο λειτουργεί στην έδρα του σχολείου «Σωκράτης II» στο Outremont.

⁶¹ Clogg R., όπως 39, σελ. 191

⁶² Γενική Γραμματεία Απόδημου Ελληνισμού, «Έρευνες για τον Ελληνισμό: Καναδάς, όπως 61, <https://web.archive.org/web/20080607132922/http://www.ggae.gr/ggae/studies/canada/default.el.asp> (ανάκτηση: 10.05.2020) και προσωπικό αρχείο

⁶³ Clogg R., όπως 39, σελ. 192

Επιπροσθέτως στο πλαίσιο της ελληνικής ορθόδοξου Μητροπόλεως Τορόντο λειτουργεί από το 1998 η πανεπιστημιακού επιπέδου Ορθόδοξη Θεολογική Ακαδημία Τορόντο, η οποία είναι αναγνωρισμένη από όλα τα πανεπιστήμια και τον ΔΟΑΤΑΠ⁶⁴.

Θεσμικά Δίκτυα & Οργανώσεις της Ελληνικής Διασποράς

Συμβούλιο Απόδημου Ελληνισμού (Σ.Α.Ε)

Το Συμβούλιο Απόδημου Ελληνισμού ιδρύθηκε το 1995 ως «παγκόσμιο, αυτόνομο, μη κυβερνητικό οργανισμό»⁶⁵, για τους απανταχού Έλληνες και φιλέλληνες. Πρόκειται για συνταγματικά κατοχυρωμένο όργανο της ελληνικής πολιτείας που έχει ως αποστολή του την έκφραση όλων των δυνάμεων του απανταχού ελληνισμού (άρθρο 108 παρ.2 του Συντάγματος)⁶⁶.

Το Σ.Α.Ε διοικείται από ενδεκαμελές αιρετό Διοικητικό Συμβούλιο με έδρα τη Θεσσαλονίκη. Συγκροτείται από επτά Περιφέρειες (Η.Π.Α, Καναδά, Κεντρική-Νότια Αμερική, Ευρώπη, Αφρική-Εγγύς/Μέση Ανατολή, Ωκεανία-Άπω Ανατολή, χωρών πρώην Ε.Σ.Σ.Δ (πλην ήδη μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης) και αντίστοιχα Συντονιστικά Συμβούλια. Δυνατότητα ιδιότητας μέλους έχουν α/ οι τριτοβάθμιες, δευτεροβάθμιες και πρωτοβάθμιες οργανώσεις κοινοτήτων του απόδημου και ομογενειακού Ελληνισμού, β/ οι κληρικολαϊκές συνελεύσεις των κοινοτήτων – ενοριών του εξωτερικού που λειτουργούν υπό κανονικό αρχιερέα ή Μητροπολίτη γ/ έτεροι φορείς των αποδήμων και ομογενών που προωθούν θέματα που άπτονται των ενδιαφερόντων του ελληνισμού και έχουν μεγάλη επιρροή, απήχηση και ακτινοβολία τόσο στους Έλληνες του εξωτερικού όσο και στις κοινωνίες των χωρών διαμονής και της Ελλάδας όπως είναι οι: ομοσπονδίες εθνικοτοπικών οργανώσεων, τα ελληνικά πολιτιστικά κέντρα, η Παγκόσμια Ομοσπονδία Απόδημων Κυπρίων (ΠΟΜΑΚ) και η Συντονιστική Επιτροπή Κυπριακού Αγώνα (ΠΣΕΚΑ).

⁶⁴ Γενική Γραμματεία Απόδημου Ελληνισμού, όπως 69 και προσωπικό αρχείο

⁶⁵ Συμβούλιο Απόδημου Ελληνισμού (ΣΑΕ), ΣΑΕ με μια ματιά, ιστότοπος <https://web.archive.org/web/20191021023336/http://sae.gr/?id=12378&tag=ΣΑΕ+με+μια+ματιά> (ανάκτηση 10.05.2020)

⁶⁶ Σύνταγμα της Ελλάδας, όπως αναθεωρήθηκε με το Ψήφισμα της 27^{ης} Μαΐου 2008, της Η' Αναθεωρητικής Βουλής των Ελλήνων

Σκοπός του ΣΑΕ είναι η καταγραφή, η συσπείρωση και η προβολή του ελληνισμού της διασποράς με στόχο την υποστήριξη και τη βελτίωση της κοινωνικοοικονομικής τους κατάστασης. Παράλληλα λειτουργεί και ως εισηγητικό όργανο προς την ελληνική πολιτεία προτείνοντας βιώσιμες λύσεις που θα επιφέρουν προστιθέμενη αξία και αντισταθμιστικά οφέλη στην Ελλάδα και τον ελληνισμό ⁶⁷.

Το ΣΑΕ ανέπτυξε συντονισμένη δράση και έθεσε τις βάσεις για τη λειτουργία και συνεργασία του ελληνισμού της διασποράς ως συντονισμένο δίκτυο συνεργασίας με την ελληνική πολιτεία και τους θεσμούς της. Λειτουργήσε για αρκετά χρόνια επιτυχώς υπό της αιγίδα του ελληνικού Υπουργείου Εξωτερικών αλλά δεν κατάφερε να ξεπεράσει προβλήματα στην ανάπτυξη και μετέπειτα δράση με αποτέλεσμα να ανασταλεί η λειτουργία του. Κυριότερο πρόβλημα ήταν «αντίφαση ανάμεσα στον μη κυβερνητικό του χαρακτήρα και το βασικό ρόλο που διατηρεί το ελλαδικό κράτος στις διαδικασίες της συγκρότησής του, καθώς επίσης η συγκεντρωτική αντίληψη και επιμονή σε μια εκ των άνω καθοδήγηση»⁶⁸.

Σήμερα γίνονται προσπάθειες ανασύστασής του και έχει δρομολογηθεί από την αρμόδια υπηρεσία του Υπουργείου Εξωτερικών (ΥΠΕΞ) η επεξεργασία νέου σχεδίου νόμου για την επαναλειτουργία του. Επιπροσθέτως με σχετική ανακοίνωση του ΥΠΕΞ έχει τεθεί από τις 24.04.2019 σε δημόσια ηλεκτρονική διαβούλευση το θεσμικό πολυνομοσχέδιο «Εκσυγχρονισμός της Εξωτερικής Πολιτικής: Οργανισμός Υπουργείου Εξωτερικών, Συμβούλιο Εθνικής Ασφάλειας, Συμβούλιο Απόδημου Ελληνισμού και άλλες διατάξεις» όπου μεταξύ άλλων ανασυγκροτείται το Συμβούλιο Απόδημου Ελληνισμού, με καταστατικές αρχές την αυτό-οργάνωση των Ελλήνων του Εξωτερικού. Στην ανακοίνωση καλούνται οι ενδιαφερόμενοι να καταθέσουν προτάσεις προς βελτίωση των διατάξεων του ως άνω πολυνομοσχεδίου έως και τις 7.05.2019 ⁶⁹.

⁶⁷ Συμβούλιο Απόδημου Ελληνισμού, όπως 73

⁶⁸ Κιτρόεφ Α., όπως 54, σελ.87-88

⁶⁹ Υπουργείο Εξωτερικών, Σχέδιο Νόμου «Εκσυγχρονισμός της Εξωτερικής Πολιτικής: Οργανισμός Υπουργείου Εξωτερικών, Συμβούλιο Εθνικής Ασφάλειας, Συμβούλιο Απόδημου Ελληνισμού και άλλες διατάξεις, 24.04.2019, ιστοτόπος http://www.opengov.gr/ypex/wpcontent/uploads/downloads/2019/04/sxedio_nomoy.pdf (ανάκτηση 02.05.2020)

Παγκόσμια Διακοινοβουλευτική Ένωση Ελληνισμού (Πα.Δ.Ε.Ε / W.H.I.A)

Η Παγκόσμια Διακοινοβουλευτική Ένωση Ελληνισμού (Πα.Δ.Ε.Ε) είναι πολιτική ένωση που συστάθηκε τον Αύγουστο του 1996 με πρωτοβουλία της ελληνικής κυβέρνησης. Λειτουργεί με τη μορφή σωματείου και μέλη της είναι ελληνικής καταγωγής εκλεγμένα και πρώην εκλεγμένα μέλη (βουλευτές και γερουσιαστές) σε εθνικά και πολιτειακά νομοθετικά σώματα εκτός Ελλάδας και Κύπρου. Σήμερα εκπροσωπεί ελληνικής καταγωγής μέλη 49 εθνικών και τοπικών κοινοβουλίων σε 20 χώρες του κόσμου. Η δραστηριότητά της υποστηρίζεται από τη Βουλή των Ελλήνων και συγκεκριμένα υπό τη Διεύθυνση Διεθνών Υποθέσεων & Ελληνισμού της Διασποράς της Βουλής.

Σκοπός της Πα.Δ.Ε.Ε όπως περιγράφεται στο καταστατικό της είναι η δημιουργία σχέσεων και επικοινωνίας μεταξύ των ελληνικής καταγωγής μελών κοινοβουλίων σε μη ελληνόφωνες χώρες, η ισχυροποίηση των σχέσεων φιλίας και συνεργασίας μεταξύ Ελλάδας και των ως άνω χωρών προέλευσης των μελών και των κοινοβουλίων τους, η προαγωγή, διάδοση και προβολή των αρχών του ελληνικού πολιτισμού και της ελληνικής γλώσσας, η δημιουργία σταθερού δικτύου της ελληνικής διασποράς και η ανταλλαγή απόψεων με την ελληνική κυβέρνηση και αρμόδιους φορείς σε θέματα ελληνικού ενδιαφέροντος.

Ανώτατο όργανο του σωματείου είναι η Γενική Συνέλευση που συνεδριάζει στην Αθήνα ανά διετία. Το Διοικητικό Συμβούλιο αποτελείται από τον Πρόεδρο, δύο Αντιπροέδρους και 6 μέλη ως εκπρόσωποι περιφερειών. Τα έξι μέλη του Διοικητικού Συμβουλίου προτείνονται από τις εξής περιφέρειες: ένα άτομο από Ωκεανία-Ασία, ένα από Καναδά, δύο από τις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής, ένα από τις χώρες-μέλη της Ε.Ε. και ένα από τα κράτη της Ευρώπης εκτός Ε.Ε.

Η Πα.Δ.Ε.Ε έχει ενεργή παρουσία στην Ελλάδα και το εξωτερικό με ψηφίσματα και συντονισμένες προσπάθειες που αφορούν στην Ελλάδα, την Κύπρο και τον απανταχού ελληνισμό. Με την επιτυχή διοργάνωση συνεδρίων και ημερίδων σε επίκαιρα θέματα όπως η προώθηση των ελληνικών προϊόντων, η προσέλκυση νέων επενδύσεων και η τουριστική ανάπτυξη συνέβαλε στην αλλαγή του αρνητικού κλίματος που αντιμετώπιζε η Ελλάδα στο εξωτερικό κυρίως κατά την περίοδο της οικονομικής κρίσης.

Η Γενική της Συνέλευση έχει εκδώσει ψηφίσματα για την επιστροφή των Γλυπτών του Παρθενώνα (31.07.2009), Το Κυπριακό Ζήτημα (01.08.2009 και 16.07.2011), Την

ονομασία της ΠΓΔΜ (01.08.2009), Την αναγνώριση της γενοκτονίας των Ποντίων (1.08.2009), την Ελληνική μειονότητα στην Αλβανία (1.8.2009), Την προάσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των αρχών της δημοκρατίας σε όλο τον κόσμο (1.08.2009), και για την επιστροφή του πνευματικού κέντρου «Αθήναιοι-Γκρέκο» της Μοζαμβίκης στην τοπική ελληνική ορθόδοξη εκκλησία (4.07.2013).

Για την προώθηση του σκοπού του σωματίου τα μέλη της Πα.Δ.Ε.Ε συμμετέχουν ενεργά σε προσπάθειες προάσπισης των δικαιωμάτων του ελληνισμού της διασποράς, πραγματοποιώντας συνεδριάσεις και διμερές συναντήσεις με παγκόσμια εκπροσώπηση. Ενδεικτικά αναφέρονται δράσεις όπως η πρωτοβουλία ενίσχυσης των εκδηλώσεων μνήμης της μάχης της Καλλίπολης στη Λήμνο (AZNAC DAY), η πρωτοβουλία για τη διατήρηση και προβολή της ελληνικής ναυτικής ιστορίας με ενέργειες ελληνικής καταγωγής πολιτειακών βουλευτών και γερουσιαστών για τη δωρεά του τελευταίου πλοίου τύπου «Liberty» από τις Η.Π.Α στην Ελλάδα και την ανάδειξή του σε μουσείο ναυτικής ιστορίας «Hellas Liberty», η διοργάνωση επιχειρηματικού forum στη Θεσσαλονίκη με θέμα «επενδυτικές ευκαιρίες και εμπόριο στην Ελλάδα (8-9.07,2013), πολιτιστικός περίπατος «στα βήματα του Αριστοτέλη και του μεγάλου Αλεξάνδρου» υπό την αιγίδα του διεπιστημονικού κέντρου αριστοτελικών μελετών (ΔΙ.Κ.Α.Μ) του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης στη Νάουσα (5-7.07.2013) κ.α.⁷⁰

Δίκτυο Ελλήνων Αποδήμων Αιρετών Αυτοδιοίκησης της Ευρώπης («Ηνίοχος»)

Το Δίκτυο Ελλήνων Αποδήμων Αιρετών Αυτοδιοίκησης της Ευρώπης «Ηνίοχος» αποτελεί θεσμό με μέλη απόδημους Έλληνες της Ευρώπης που εκλέγονται και δραστηριοποιούνται σε τοπικές ή περιφερειακές διοικήσεις στις χώρες διαμονής τους. Δημιουργήθηκε το Φθινόπωρο του 2001 με πρωτοβουλία του Υπουργείου Εξωτερικών και της Γενικής Γραμματείας Απόδημου Ελληνισμού, της Κεντρικής Ένωσης Δήμων και Κοινοτήτων της Ελλάδας και την υποστήριξη της Βουλής των Ελλήνων. Σήμερα τα μέλη του δικτύου αριθμούν περί τους 200 εκλεγμένους Έλληνες σε Τοπικές και Περιφερειακές αρχές του συνόλου σχεδόν των κρατών της ευρωπαϊκής ηπείρου.

⁷⁰ Βουλή των Ελλήνων, Παγκόσμια Διακοινοβουλευτική Ένωση Ελληνισμού, ιστότοπος <https://www.hellenicparliament.gr/Diethneis-Drastiriotes/Diethnes-Perivallon/Ellinismos-tis-Diasporas/Pagosmia-Diakoinovouleutiki-Enosi-Ellinismou-PaDEE/> (ανάκτηση: 13.05.2020) και προσωπικό αρχείο

Σκοπός του δικτύου είναι η δημιουργία διαύλου επικοινωνίας ανάμεσα στους ελληνικής καταγωγής αιρετούς των χωρών της Ευρώπης, η ενθάρρυνση της συνεργασίας ανάμεσα στις αυτοδιοικήσεις της Ελλάδας και των άλλων ευρωπαϊκών χωρών για την προώθηση κοινών προγραμμάτων και συνεργασίας στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης και στην ανάδειξη του ευρωπαϊκού πνεύματος και πολιτισμού όπου η συμβολή της Ελλάδας κρίνεται εξαιρετικά σημαντική.

Το δίκτυο Ελλήνων Αιρετών Αυτοδιοίκησης της Ευρώπης κατά τα έτη παρουσίας του, ανέλαβε πρωτοβουλίες για το ζήτημα της ολυμπιακής εκεχειρίας με τη διαμόρφωση σχετικού σχεδίου ψηφίσματος το οποίο προωθήθηκε και ψηφίσθηκε από πολλά δημοτικά συμβούλια, των πόλεων όπου δραστηριοποιούνται τα μέλη του. Επίσης συνέβαλε στην ενημέρωση των τοπικών κοινωνιών για τους ολυμπιακούς αγώνες του 2004. Ενεργοποιείται άμεσα για σημαντικά θέματα της Ελλάδας όπως η επιστροφή των γλυπτών του Παρθενώνα όπου διοργάνωσε εκθέσεις στο Συμβούλιο της Ευρώπης στο Στρασβούργο και στην πόλη της Φρανκφούρτης.

Περιοδικά εκδίδεται η ηλεκτρονική εφημερίδα «Ηνίοχος», για την ενημέρωση των μελών του και τους φορείς της Ελληνικής Τοπικής Αυτοδιοίκησης. Τα μέλη του δικτύου υποστηρίζουν την οργάνωση επισκέψεων εκπροσώπων της ελληνικής αυτοδιοίκησης σε ευρωπαϊκές πόλεις.

Από το 2003 διοργανώνει την ετήσια συνάντηση νέων δημοτικών συμβούλων από τις ευρωπαϊκές πόλεις στη Θεσσαλονίκη, με σκοπό την ανταλλαγή απόψεων και τη γνωριμία με φορείς της τοπικής αυτοδιοίκησης της Ελλάδας και συμπόσια ανταλλαγής απόψεων με την ελληνική τοπική αυτοδιοίκηση και τις υπό ανάπτυξη χώρες της πρώην Σοβιετικής Ένωσης ή της Βαλκανικής⁷¹.

⁷¹ Δίκτυο Ελλήνων Αιρετών Αυτοδιοίκησης Ευρώπης επίσημη ιστοσελίδα www.inioxos.gr , ιστότοπος <https://inioxos.gr/diktyo/i-fysiognomia-mas/> (ανάκτηση: 14.05.2020) και προσωπικό αρχείο

Ελληνο-Αμερικανικό Ινστιτούτο (American Hellenic Institute / A.H.I.)

Το Ελληνο-Αμερικανικό Ινστιτούτο ιδρύθηκε στην Washington το 1974 μετά από την τουρκική εισβολή στην Κύπρο, από τον κ. Ευγένιο Ρωσσίδη (Gene Rossides). Είναι μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα και λειτουργεί ως κέντρο διαμόρφωσης θέσεων σε θέματα εξωτερικής πολιτικής (public policy center) για την ενίσχυση των σχέσεων μεταξύ Η.Π.Α και Ελλάδας και Κύπρου.

Το ΑΗΙ διοργανώνει σε τακτική βάση εκδηλώσεις, εκδίδει ανακοινώσεις και απευθύνει επιστολές προς μέλη του αμερικανικού Κογκρέσου, για θέματα ειδικότερου ελληνικού ενδιαφέροντος και συνεργαζόμενο με ομάδες εργασίες διεθνών σχέσεων στις ΗΠΑ, άλλες ελληνο-αμερικανικές, κυπριακές και εβραϊκές οργανώσεις.

Αντιπροσωπεία του Προεδρείου ΑΗΙ επισκέπτεται κάθε χρόνο (Καλοκαιρινούς μήνες) την Ελλάδα και την Κύπρο για συναντήσεις με την πολιτειακή και πολιτική ηγεσία. Επιπροσθέτως από το 2009, το Ινστιτούτο διοργανώνει θερινές επισκέψεις ελληνοαμερικανών σπουδαστών από σχολές Διεθνών Σχέσεων και Πολιτικών Επιστημών της Αμερικής, στην Ελλάδα με σκοπό να γνωρίσουν οι νέοι την Ελλάδα, να βελτιώσουν τις γνώσεις τους σε θέματα ελληνικής ιστορίας, γλώσσας και πολιτισμού και μέσω συναντήσεων με καθηγητές και υψηλόβαθμα κυβερνητικά στελέχη να κατανοήσουν καλύτερα τρέχοντα πολιτικά και άλλα ζητήματα που απασχολούν την Ευρώπη και την Ελλάδα.

Ο Πρόεδρος του ΑΗΙ κ. Nick Larigakis, ανέλαβε πρωτοβουλίες για οικονομική στήριξη της Ελλάδας κατά την περίοδο της οικονομικής κρίσης παροτρύνοντας αμερικανικούς χρηματοδοτικούς οργανισμούς και υπηρεσίες (όπως η Overseas Private Investment Corporation) να υποστηρίξουν επενδύσεις στην Ελλάδα, τονίζοντας παράλληλα την ανάγκη συνεργασίας της Ελλάδας με αμερικανική εταιρεία δημοσίων σχέσεων (lobbying) για τη βελτίωση της εικόνας της Ελλάδας στο εξωτερικό⁷².

⁷² American Hellenic Institute, επίσημη ιστοσελίδα www.aheworld.org ιστότοπος <https://www.aheworld.org/history> (ανάκτηση: 12.05.2020)

Αμερικανο-Ελληνική Εκπαιδευτική Προοδευτική Οργάνωση (ΑΧΕΠΑ/ ΑΗΕΡΑ)

Η Αμερικανο-Ελληνική Εκπαιδευτική Προοδευτική Οργάνωση (ΑΧΕΠΑ) ιδρύθηκε στην Atlanta το 1922 με σκοπό τη συσπείρωση των Ελλήνων μεταναστών της Αμερικής και την ευκολότερη ενσωμάτωσή τους στην αμερικανική κοινωνία, μια περίοδο που στις ΗΠΑ υπήρχαν έντονα φαινόμενα ξενοφοβίας και καχυποψίας προς τα μεταναστευτικά ρεύματα⁷³.

Αντιμετωπίζοντας με μεγάλη αποτελεσματικότητα τις προκλήσεις της εποχής της ενισχύθηκε και απέκτησε πολλά μέλη και συμπαραστάτες, διευρύνοντας την αποστολή της με κύριους άξονες την προστασία και προώθηση των ελληνικής καταγωγής μελών της στις ΗΠΑ και την ανάδειξη της Ελλάδας και του πολιτισμικού πλούτου της. Σύμφωνα με το άρθρο 3 του Καταστατικού της ΑΧΕΠΑ Ελλάδος που είναι όμοιο με αυτό της κεντρικής οργάνωσης στις ΗΠΑ, οι σκοποί της οργάνωσης είναι: «η προβολή του Ελληνισμού σε όλο τον κόσμο, η ενίσχυση της Παιδείας, η φιλανθρωπία, η ενθάρρυνση της ενεργούς συμμετοχής στα κοινά (η προβολή της οικογενειακής και ατομικής άμιλλας), η προαγωγή του πατριωτισμού, η προώθηση και η υποστήριξη των εθνικών θεμάτων, ο σεβασμός των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και της θρησκευτικής ελευθερίας»⁷⁴.

Σήμερα τα κεντρικά γραφεία της οργάνωσης βρίσκονται στην Washington D.C. και υπάρχουν παραρτήματα της σε 50 πολιτείες των ΗΠΑ καθώς επίσης και στις Μπαχάμες, στον Καναδά, στην Αυστραλία, στην Ευρώπη, σε Ελλάδα και Κύπρο. Τα μέλη της ΑΗΕΡΑ τακτικά και επίτιμα υπολογίζονται γύρω στις 300,000 μεταξύ των οποίων και μη ελληνικής καταγωγής σημαντικές προσωπικότητες όπως δικαστές, δήμαρχοι και μέλη στο αμερικανικό Κογκρέσο. Επισημαίνεται ότι οι πρώην Πρόεδροι των ΗΠΑ Franklin Roosevelt και ο Harry Truman ήταν επίσης επίτιμοι «ΑΧΕΠΑΝΣ» στηρίζοντας την οργάνωση. Στους κόλπους της ΑΧΕΠΑ εντάσσονται και μικρότερες συνδεδεμένες ομάδες με εξίσου σημαντική αυτόνομη δράση, με την ονομασία «The Sons of Pericles» «the Daughters of Penelope» και για νεότερα μέλη «The Maids of Athena»⁷⁵.

⁷³ The order of ΑΗΕΡΑ, επίσημη ιστοσελίδα www.ahepa.org, ιστότοπος <https://ahepa.org/programs/publicpolicy/> (ανάκτηση: 13.05.2020)

⁷⁴ Δημήτρης Καραπάνος, «ΑΧΕΠΑ, ένα τεράστιο ανεκμετάλλευτο ελληνικό κεφάλαιο», Το Βήμα online, Φεβρουάριος 2013, ιστότοπος <https://www.vimaonline.gr/19/article/a76/dhnhtrhs-karapanos/9859/axepaena-terastio-anekmatalleyto--ellhniko-kefalaio> (ανάκτηση: 13.05.2020)

⁷⁵ The order of ΑΗΕΡΑ, όπως 80, ιστότοποι <https://www.sonsofpericles.org/>, <https://www.daughtersofpenelope.org/>, <https://www.maidsathena.org/> (ανάκτηση:13.05.2020)

Μεγάλο ενδιαφέρον παρουσιάζει το φιλανθρωπικό της έργο, με σημαντικές οικονομικές ενισχύσεις, ετήσιες χρηματοδοτήσεις και δωρεές σε νοσοκομεία, ορφανοτροφεία κλπ. Τέλος συνεργάζεται άριστα με την εκκλησία μέσω κοινών προγραμμάτων δράσης με την ιερά αρχιεπισκοπή Αθηνών και την ελληνική ορθόδοξη αρχιεπισκοπή Αμερικής για την αντιμετώπιση έκτακτων ζητημάτων ενώ παράλληλα διατηρούν σχέσεις καλής συνεργασίας με την ελληνική πολιτική ηγεσία πραγματοποιώντας κάθε χρόνο εθιμοτυπικές συναντήσεις με μέλη του Κοινοβούλιο και πολιτειακούς αξιωματούχους.

Η Ελληνική Πρωτοβουλία (The Hellenic Initiative / T.H.I)

Η ελληνική πρωτοβουλία ιδρύθηκε το 2012 από μέλη των ελληνικών κοινοτήτων και φιλέλληνες του εξωτερικού σε συνέχεια μια παγκόσμιας κίνησης της ελληνικής διασποράς. Είναι μια παγκόσμια μη πολιτική, μη κερδοσκοπική οργάνωση φυσικών προσώπων, που κινητοποιεί τη διασπορά και τη φιλελληνική κοινότητα να συμβάλλουν με στόχο τη βιώσιμη οικονομική ανάκαμψη και την ανανέωση της Ελλάδας και των πολιτών της.

Σκοπός του οργανισμού είναι η στοχευμένη επένδυση στο μέλλον της Ελλάδας, μέσω της άμεσης φιλανθρωπίας και της οικονομικής αναζωογόνησης για την ανακούφιση των Ελλήνων από τις συνέπειες της οικονομικής κρίσης. Με την ενθάρρυνση των επιχειρήσεων για δημιουργία νέων θέσεων εργασίας θα αναδειχθεί μιας νέας αισιόδοξης γενιάς επιχειρηματιών και εξειδικευμένου εργασιακού και επιστημονικού προσωπικού που με τις δεξιότητες και τις αξίες της θα προωθήσουν μακροπρόθεσμα την ανάπτυξη της Ελλάδας. Στην επίσημη ιστοσελίδα του THI τα μέλη του Διοικητικού Συμβουλίου εργάζονται σε τρεις βασικούς άξονες: Πρώτον δεσμεύονται να συνεργαστούν για την πρόοδο της Ελλάδας και αφιερώνουν το χρόνο, τούς πόρους και τα δίκτυά τους για να εξασφαλίσουν για τη χώρα ένα καλύτερο μέλλον, δεύτερον ότι αναφέρονται σε επενδύσεις και όχι ελεημοσύνη και τρίτον πως η απλή προσπάθεια δεν αρκεί αλλά ενδιαφέρονται για αποτελέσματα και τον αντίκτυπο είτε πρόκειται για επιχορήγηση σε μια Μ.Κ.Ο, είτε για την καθοδήγηση ενός αναδυόμενου επιχειρηματία ή για επένδυση σε μια μικρή επιχείρηση. Τέλος τονίζουν πως δεν έχουν όλες τις απαντήσεις αλλά γνωρίζουν ότι σε όλη την παγκόσμια κοινότητα διαθέτουν ό,τι χρειάζεται για να δημιουργηθεί ένας ισχυρός μοχλός ανάπτυξης του 21ο αιώνα, τόσο εντός της Ελλάδας όσο και σε όλη την ελληνική διασπορά.

Η οργάνωση συνεργάζεται με Μ.Κ.Ο και άλλους φορείς συντονίζοντας και παρέχοντας φιλανθρωπική βοήθεια σε οικογένειες πληγείσες από την οικονομική κρίση που ζουν κάτω από το όριο της φτώχειας παρέχοντας τους οικονομική ανακούφιση μέσω οργανωμένης υποστήριξης.

Παράλληλα διοργανώνει επιχειρηματικά forum και εκδηλώσεις με στόχο την επαναφορά του επιχειρηματικού πνεύματος στην Ελλάδα μέσω του οποίου θα επανέλθει η αισιοδοξία στην αγορά και θα περιοριστεί το brain-drain. Υποστηρίζοντας την καινοτομία δίνουν ευκαιρίες στους νέους επαγγελματίες να παραμείνουν στην Ελλάδα, υλοποιώντας τις ιδέες τους και δημιουργώντας επιτυχημένες επιχειρήσεις. Βοηθώντας στην εξωστρέφεια των ήδη βιώσιμων επιχειρήσεων, με συλλογικές επενδύσεις, συνδράμουν στη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας, εξασφαλίζοντας ταυτόχρονα σταθερές αποδόσεις στους επενδυτές βοηθώντας στις προσπάθειες για τη μακροπρόθεσμη στρατηγική ανάπτυξη της ελληνικής οικονομίας.

Έντονη είναι επίσης η δραστηριοποίηση της οργάνωσης για την ανανέωση της σχέσης των Ελλήνων της διασποράς με την Ελλάδα, προσπαθώντας να τους συνδέσει με τους κατοίκους της. Οργανώνοντας κοινές δράσεις και ενθαρρύνοντας τον εθελοντισμό δημιουργείτε ένα νέο κύμα αλληλεγγύης και πραγματικού ενδιαφέροντος της ομογένειας, ειδικότερα των νεότερων μελών της, για την πατρίδα τους, με την Ελλάδα να αποτελεί για αυτούς πολλά περισσότερα από έναν ευχάριστο προορισμό καλοκαιρινών διακοπών⁷⁶.

Η Ελληνορθόδοξη Εκκλησία σε Αμερική, Αυστραλία και Καναδά

⁷⁶ The Hellenic Initiative, επίσημη ιστοσελίδα <https://www.thehellenicinitiative.org/>, ιστότοποι <https://www.thehellenicinitiative.org/mission/>, <https://www.thehellenicinitiative.org/wpcontent/uploads/2019/12/2019-Annual-Report-v2-FINAL.pdf> (ανάκτηση: 13.05.2020)

Διάρθρωση

Η διάρθρωση της Ορθόδοξης Εκκλησίας σήμερα παρουσιάζεται με εννέα Πατριαρχεία, πέντε αυτοκέφαλες εκκλησίες και δύο αυτόνομες. Τα τέσσερα πρώτα Πατριαρχεία που ιδρύθηκαν με αποφάσεις οικουμενικών συνόδων, στην πρώιμη βυζαντινή περίοδο ονομάζονται πρεσβυγενή. Κατά ιεραρχική τάξη αυτά είναι το Πατριαρχείο της Κωνσταντινουπόλεως που καλύπτει τη μεγαλύτερη εδαφική περιοχή καθώς υπάγονται σε αυτό η Ευρώπη, η Αμερική, η Αυστραλία και η Ασία, το Πατριαρχείο της Αλεξάνδρειας που περιλαμβάνει στη δικαιοδοσία του όλη την Αφρική και τα Πατριαρχεία Αντιοχείας (Συρία, Λίβανο, Νότια Τουρκία, Ιράκ, Ιράν, Σαουδική Αραβία και λοιπά κράτη της Αραβικής Χερσονήσου και Ιεροσολύμων με οργάνωση ως μοναχικού τάγματος με ηγούμενο τον Πατριάρχη και δικαιοδοσία στο Ισραήλ και την Ιορδανία. Νεότερα είναι τα Πατριαρχεία της Ρωσίας, της Σερβίας, της Ρουμανίας, της Βουλγαρίας και της Γεωργίας. Αυτοκέφαλες είναι οι Εκκλησίες Κύπρου, Ελλάδος, Πολωνίας, Αλβανίας, Τσεχίας και Σλοβακίας και προσφάτως η εκκλησία της Ουκρανίας και αυτόνομες της Φινλανδίας και της Εσθονίας⁷⁷.

Ως συνέπεια της αριθμητικής αύξησης του ελληνισμού στο εξωτερικό το Οικουμενικό Πατριαρχείο Κωνσταντινουπόλεως προχώρησε στην ίδρυση νέων «εκκλησιαστικών επαρχιών» για την πιο εύρυθμη λειτουργία τους. Κατόπιν ιδρύθηκαν η Ιερά Αρχιεπισκοπή Αμερικής, Αυστραλίας κ.α. και πολλές νέες Μητροπόλεις.⁸⁴

⁷⁷ Τρωιάνου Σ., Οργάνωση των Εκκλησιών και Διεθνείς Σχέσεις, Σάκκουλας, Αθήνα 1997, σελ. 36, 52-59

⁸⁴ Σεβ. Μητροπολίτη Προικοννήσου κ.κ. Ιωσήφ, Ο ρόλος της Ελληνορθόδοξου Εκκλησίας στην διατήρηση της ταυτότητας του απόδημου Ελληνισμού, Ιούνιος 2018, ιστότοπος <https://enromiosini.gr/απόδημοσελληνισμος/ο-ρολος-της-ελληνορθοδοξου-εκκλησί/> (ανάκτηση: 15.05.2020)

Ιερά Αρχιεπισκοπή Αμερικής

Η Ιερά Αρχιεπισκοπή Αμερικής υπάγεται στο Οικουμενικό Πατριαρχείο, ιδρύθηκε το 1921 και εδρεύει στη Νέα Υόρκη από το 1922 (έτος επίσημης αναγνώρισης από την Πολιτεία Νέας Υόρκης).

Διοικείται από τον Αρχιεπίσκοπο και τη Σύνοδο των Επισκόπων. Η διοικητική της οργάνωση περιλαμβάνει πεντακόσιες σαράντα ενορίες και περίπου οκτακόσιους ιερείς. Ο αριθμός των ορθόδοξων χριστιανών στο πλαίσιο της ποιμαντικής φροντίδας της Αρχιεπισκοπής υπολογίζεται περίπου στο ενάμιση εκατομμύριο. Οι πιστοί αναγνωρίζουν την εκκλησιαστική δικαιοδοσία του Οικουμενικού Πατριαρχείου και συμμετέχουν οικειοθελώς στη θρησκευτικότητα και την εκκλησιαστική ζωή.

Τη θέση του Αρχιεπισκόπου κατείχε από το 1999 ο γέρον Αμερικής, Σεβασμιώτατος κ.κ. Δημήτριος. Αποτελείται από την Αρχιεπισκοπή Νέας Υόρκης και τις Ιερές Μητροπόλεις Νέας Ιερσέης, Σικάγου, Ατλάντας, Ντιτρόιτ , Αγίου Φραγκίσκου, Πιτσβούργου, Βοστώνης και Ντένβερ ⁷⁸. Στις 4 Μαΐου 2019 ο Αρχιεπίσκοπος Αμερικής κ. Δημήτριος υπέβαλε την παραίτηση του στον Οικουμενικού Πατριάρχη κ.κ. Βαρθολομαίο. Σημειώνεται ότι ο Πατριάρχης είχε ζητήσει την παραίτηση του Αρχιεπισκόπου αρκετούς μήνες πριν την οποία ο Αρχιεπίσκοπος είχε αρνηθεί θέλοντας να αναλάβει ο ίδιος την επίλυση οικονομικών ζητημάτων και διαχείρισης πόρων που αφορούσαν την Αρχιεπισκοπή του και τελικώς οδήγησαν στην παραίτησή του έπειτα από την εικοσαετή διακονία του σε αυτή ⁷⁹.

Νέος Αρχιεπίσκοπος Αμερικής εξελέγη παμψηφεί από την Ιερά Σύνοδο του Οικουμενικού Πατριαρχείου στις 11 Μαΐου 2019 ο κ. Ελπιδοφόρος, Μητροπολίτης Προύσης και ηγούμενος της Ιεράς Μονής Χάλκης. Η ενθρόνισή του πραγματοποιήθηκε τον Ιούνιο του 2019. Η καταγωγή του νέου Αρχιεπισκόπου είναι από την Κωνσταντινούπολη και είναι

⁷⁸ Ιερά Αρχιεπισκοπή Αμερικής, επίσημη ιστοσελίδα www.goarch.org, ιστότοπος <https://www.goarch.org/about> (ανάκτηση 15.05.2020) και προσωπικό αρχείο

⁷⁹ Λακασάς Απ., Παραιτήθηκε ο Αρχιεπίσκοπος Αμερικής Δημήτριος, Μάιος 2019, εφημερίδα Καθημερινή, www.kathimerini.gr, ιστότοπος <https://www.kathimerini.gr/1022406/article/epikairothta/ellada/paraith8hkeo-archiepiskopos-amerikhs-dhmhtrios> , (ανάκτηση: 7.05.2019)

απόφοιτος της Θεολογικής Σχολής του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης με μεταπτυχιακές σπουδές στη φιλοσοφική σχολή του πανεπιστημίου της Βόννης⁸⁰

Αποστολή της Αρχιεπισκοπής είναι η διακήρυξη του θείου ευαγγελίου, η διάδοση της ορθόδοξης χριστιανικής πίστης και η διατήρηση της παράδοσης και της ελληνικής γλώσσας μέσω της θείας λατρείας και τις δράσεις της χριστιανικής κοινότητας. Υπό την αιγίδα της λειτουργούν ποικίλα ιδρύματα, οργανισμοί, και εκπαιδευτικά κέντρα. Ενδεικτικά αναφέρονται το Ελληνικό-Κολέγιο-Ιερά Θεολογική Σχολή του Τιμίου Σταυρού στη Βοστώνη, φιλόπρωτες αδελφότητες και παιδικές κατασκηνώσεις σε πολλές Πολιτείες των Η.Π.Α. Στο πλαίσιο των δραστηριοτήτων της περιλαμβάνεται η έκδοση μηνιαίων εφημερίδων και περιοδικών καθώς και η λειτουργία ελληνικού πολιτιστικού κέντρου στην Αστόρια της Νέας Υόρκης.

Επιπροσθέτως λειτουργούν περίπου εικοσιεπτά ημερήσια ελληνοαμερικανικά σχολεία, αναγνωρισμένα από τις αμερικανικές εκπαιδευτικές αρχές. Στα συγκεκριμένα σχολεία προσφέρεται η βασική εκπαίδευση στα αγγλικά συμπεριλαμβανομένου προγράμματος ελληνικών από την προσχολική ηλικία έως και το γυμνάσιο. Παράλληλα λειτουργούν επιτυχώς και απογευματινά και σαββατιανά ελληνικά σχολεία με τμήματα παιδιών, μαθητών, και ενηλίκων.

⁸⁰ Λακασάς Απ., Νέος Αρχιεπίσκοπος Αμερικής ο Μητροπολίτης Προύσης Ελπιδοφόρος- τον Ιούνιο η ενθρόνισή του, Μάιος 2019, εφημερίδα Καθημερινή www.kathimerini.gr, ιστότοπος <https://www.kathimerini.gr/1023490/article/epikairothta/politikh/neos-arxiepiskopos-amerikhsh-omhtropoliths-proyshs-elpidoforos---ton-ioynio-h-en8ronish-toy>, (ανάκτηση 21.05.2019)

Ιερά Αρχιεπισκοπή Αυστραλίας

Η Ιερά Αρχιεπισκοπή στην Αυστραλία υπάγεται επίσης στο Οικουμενικό Πατριαρχείο. Ιδρύεται το 1924 αρχικά ως Μητρόπολη Αυστραλίας και μετονομάζεται το 1947 σε Μητρόπολη Αυστραλίας & Νέας Ζηλανδίας. Το 1959 προάγεται σε Αρχιεπισκοπή. Το 1970 κατόπιν απόφασης της Ιεράς Συνόδου του Οικουμενικού Πατριαρχείου η Νέα Ζηλανδία αποσπάται από την Αρχιεπισκοπή και δημιουργείται η Ιερά Αρχιεπισκοπή Αυστραλίας και η αυτοτελής Μητρόπολη της Νέας Ζηλανδίας.

Σήμερα η Αρχιεπισκοπή εδρεύει στο Σίδνεϋ Περιλαμβάνει την Αυστραλία, την Τασμανία και τη Νέα Γουινέα. Η διοικητική της οργάνωση επεκτείνεται στις περιφέρειες: Νέα Νότια Ουαλία με τριάντα εννέα εκκλησίες, Βικτώρια με σαράντα τέσσερις εκκλησίες, Κουίνσλαντ με έντεκα εκκλησίες, Βόρεια Αυστραλία με μία εκκλησία, Δυτική Αυστραλία με επτά εκκλησίες, Τασμανία με τρεις εκκλησίες, Επικράτεια της Αυστραλιανής Πρωτεύουσας με μία εκκλησία και Νότια Αυστραλία με δεκαπέντε εκκλησίες⁸¹.

Τη θέση του Αρχιεπισκόπου κατείχε από το 1974 έως και την εκδημία του το 2019, ο Σεβασμιώτατος κ.κ. Στυλιανός. Στις 25 Μαρτίου 2019, ο Αρχιεπίσκοπος Αυστραλίας Στυλιανός Χαρκιανάκης, πέθανε έπειτα από μακρόχρονη ασθένεια ⁸⁹. Η Ιερά Σύνοδος του Οικουμενικού πατριαρχείου εξέλεξε ομόφωνα στις 10 Μαΐου 2019, νέο Αρχιεπίσκοπο Αυστραλίας τον επίσκοπο Χριστουπόλεως, κ. Μακάριο. Ο νέος Αρχιεπίσκοπος κατάγεται από την Κρήτη, είναι απόφοιτος της ανωτέρας εκκλησιαστικής σχολής Αθηνών και της θεολογικής σχολής του πανεπιστημίου Αθηνών. Μετεκπαιδεύτηκε στη χριστιανική ηθική στο πανεπιστήμιο της Βοστώνης, στην ιστορία της επιστήμης στο πανεπιστήμιο Harvard και στη βιοηθική στο πανεπιστήμιο Monash ⁸².

Η Αρχιεπισκοπή παρουσιάζει σημαντικό έργο στον τομέα της εκπαίδευσης. Η θεολογική σχολή του Απόστολου Ανδρέου-St. Andrew's Greek Orthodox Theological College λειτουργεί στη Νέα Νότια Ουαλία για πάνω από τριάντα έτη και είναι αναγνωρισμένη από

⁸¹ Ιερά Αρχιεπισκοπή Αυστραλίας, Greek Orthodox Archdiocese of Australia, ιστότοπος www.greekorthodox.org.au και Οικουμενικό Πατριαρχείο, ιστότοπος www.ec-patr.org. ⁸⁹ Λακασάς Απ., «Εκοιμήθη ο Αρχιεπίσκοπος Αυστραλίας Στυλιανός» εφημερίδα Καθημερινή, ηλεκτρονική έκδοση 25.03.2019, www.kathimerini.gr

⁸² Λακασάς Απ., «Νέος Αρχιεπίσκοπος Αυστραλίας» εφημερίδα Καθημερινή, ηλεκτρονική έκδοση 10.05.2019, www.kathimerini.gr

το Υπουργείου Παιδείας της Αυστραλίας και ως ισότιμη σχολή προς τις υπόλοιπα πανεπιστημιακά εκπαιδευτικά ιδρύματα της Ελλάδας. Λειτουργούν επίσης ημερήσια ελληνορθόδοξα δίγλωσσα κολλέγια στη Νέα Νότια Ουαλία, τη Βικτώρια, τη Νότια και Δυτική Αυστραλία με νηπιαγωγείο, δημοτικό και γυμνάσιο όπου φοιτούν πάνω από τέσσερις χιλιάδες μαθητές.

Παράλληλα λειτουργούν υπό την αιγίδα της, φιλόπρωχο ταμείο, κέντρα πρόνοιας, γηροκομεία και νοσοκομεία, προγράμματα ημερήσιας φροντίδας και υποστήριξης εξαρτημένων ατόμων⁸³.

Ιερά Αρχιεπισκοπή Καναδά

Η Ιερά Μητρόπολη Τορόντο αποσπάστηκε το 1996 από την Ιερά Αρχιεπισκοπή Αμερικής προς αποτελεσματικότερη διαχείριση. Υπάγεται στο Οικουμενικό Πατριαρχείο και περιλαμβάνει την Ομοσπονδιακή Δημοκρατία του Καναδά και εβδομήντα-έξι κοινότητες. Στις 12 Ιουνίου 2019, με απόφαση της ιεράς συνόδου του Οικουμενικού Πατριαρχείου αναβαθμίστηκε σε Αρχιεπισκοπή Καναδά. Κατ' ακολουθία ο νυν Μητροπολίτης Σωτήριος μετονομάστηκε σε Αρχιεπίσκοπος Καναδά⁸⁴. Ο Αρχιεπίσκοπος Σωτήριος υπηρετεί την εκκλησία του Καναδά από το 1974. Προήχθη σε επίσκοπο Τορόντο το 1979, σε μητροπολίτη το 1996 και Αρχιεπίσκοπο το 2019. Σύμφωνα με την επίσημη ιστοσελίδα της μητρόπολης ο ελληνορθόδοξος πληθυσμός του Καναδά υπολογίζεται περίπου στις τριακόσια πενήντα χιλιάδες.

Το έργο της Αρχιεπισκοπής εστιάζει στην ενεργοποίηση των νέων και τη σύσφιξη σχέσεων των ελληνικών κοινοτήτων. Διαθέτει πολιτιστικό κέντρο, διοργανώνει τακτικές συνελεύσεις νεολαίας. Υποστηρίζει την έκδοση μηνιαίας ελληνορθόδοξης εφημερίδας και την παραγωγή ειδικού τηλεοπτικού προγράμματος. Παράλληλα χρηματοδοτεί τη

⁸³ Όπως 61

⁸⁴ Χρήστος Μαλασπίνας, «Η Μητρόπολη Τορόντο σε Αρχιεπισκοπή Καναδά», ηλεκτρονική εφημερίδα The Panhellenic post, 13.06.2019, www.panhellenicpost.com και Βήμα Ορθοδοξίας, «Σε Αρχιεπισκοπή Καναδά μετονομάστηκε η Ι.Μ. Τορόντο», 13.06.2019, www.vimaorthodoxias.gr

λειτουργεία ημερήσιων ελληνορθόδοξων σχολείων, παιδικών σταθμών, θερινών κατασκηνώσεων και γηροκομείων⁸⁵.

Σχέσεις Εκκλησίας και Ελληνισμού Διασποράς

Η ελληνορθόδοξη πίστη, αποτελεί συνεκτικό δεσμό των Ελλήνων εντός και εκτός των ελληνικών συνόρων. Η σπουδαιότητά της φαίνεται κυρίως στους Έλληνες που ζουν εκτός Ελλάδας αφού ενισχύεται το αίσθημα της νοσταλγίας και της ψυχολογικής ανάγκης σύνδεσης με την μητέρα-πατρίδα. Η συμμετοχή σε θρησκευτικές εορτές και εκκλησιαστικές λειτουργίες είναι συνυφασμένη με κοινές εμπειρίες και οικογενειακές παραδόσεις. Όπως υπογραμμίζει η Κοσμίδου η ορθόδοξη εκκλησία αποτελεί σημαντικό πόλο έλξης της ελληνικής διασποράς.⁸⁶

Το έργο των αρχιεπισκοπών και των μητροπόλεων αδιαμφισβήτητα βοήθησε σημαντικά στην οργάνωση και συστηματοποίηση της κοινωνικής ζωής των μελών των ελληνικών κοινοτήτων ειδικά στα πρώτα χρόνια εγκατάστασής τους στο εξωτερικό. Η φιλανθρωπική δράση και η εκπαιδευτική συμβολή των πατέρων της εκκλησίας με επιτυχία συνέβαλε στη διατήρηση εθνοπατριωτικής συνείδησης, και σε πολλές περιπτώσεις υπήρξε κοιλίδα πνευματικής ανάπτυξης και κοινωνικής προόδου του ελληνισμού της διασποράς.

Για την εκκλησία όπως τονίζεται και από τον Αρχιεπίσκοπο Χριστόδουλο σε ομιλίες του σε συνέδρια της διασποράς, η ελληνική γλώσσα και η εθνική ταυτότητα είναι ανεκτίμητη περιουσία των Ελλήνων όπου γης και όχι προνόμιο των Ελλήνων της Ελλάδας. Για αυτό ακριβώς φρονεί ότι δεν υπάρχει εθνικό έργο τόσης σημασίας όσο το να βοηθήσει τους Έλληνες σε όλο τον κόσμο να κρατήσουν ζωντανή τη γλώσσα και την όλη ταυτότητά τους⁸⁷. Τη σπουδαιότητα της διαφύλαξης της ελληνικής που διδάσκεται σε πολλά πανεπιστήμια του κόσμου, υποστηρίζει ενεργά και ο Οικουμενικός Πατριάρχης κ.κ. Βαρθολομαίος. Απευθυνόμενος κυρίως στους νέους αλλά και σε εκπαιδευτικούς και φιλόλογους, καλεί σε συστράτευση για τη διαφύλαξή της, υπενθυμίζοντας ότι πρέπει να αισθανόμαστε υπερήφανοι για τον πλούτο της και θα πρέπει να την αγαπήσουμε

⁸⁵ Τρωιάνου Σ., όπως 88 σελ.46 και επίσημη ιστοσελίδα Οικουμενικού Πατριαρχείου www.ec-patr.org, επίσημη ιστοσελίδα Ιεράς Μητρόπολης Τορόντο, Greek Orthodox Metropolis of Toronto (Canada), www.gometropolis.org

⁸⁶ Κοσμίδου, διατριβή, σελ.203

⁸⁷ Αρχιεπίσκοπος +Χριστόδουλος, ομιλίες στις συνελεύσεις του ΣΑΕ, 13.12.2003 και 01.01.2001, ιστότοπος www.ecclesia.gr

περισσότερο επιμένοντας στη σωστή διδασκαλία και εκμάθηση της νέας και της αρχαίας ελληνικής γλώσσας μας.⁸⁸

Μολονότι οι σχέσεις ελληνορθόδοξης εκκλησίας και ελληνισμού της διασποράς χαρακτηρίζονται παραδοσιακά καλές με αμοιβαία εκτίμηση και συνεργασία δεν έλλειψαν και περίοδοι κρίσεων και διαφωνίας. Οι νεότερες γενιές αμφισβήτησαν τον μεγάλο βαθμό ανάμειξης της εκκλησίας σε θέματα οργάνωσης, λειτουργίας, διοίκησης και διαχείρισης οικονομικών των κοινοτήτων υποστηρίζοντας ότι στο πλαίσιο της πολυπολιτισμικής και ανεξίθρησκης κοινωνίας στην οποία ζουν, οι εκκλησιαστικοί κανονισμοί είναι συγκεντρωτικοί και περιοριστικοί. Αρκετοί ομογενείς και διανοητές τονίζουν το δευτερεύοντα ρόλο της ορθόδοξης πίστης στην εθνική συνείδηση της ομογένειας καθώς δεν αντικατοπτρίζει κοσμικές εθνικές αξίες, ευρύτερους στόχους και συμφέροντα του ελληνισμού.

Οι διαφωνίες μεταξύ εκκλησίας και ελληνισμού άλλοτε αμβλύθηκαν με πνεύμα συμπόρευσης και εκσυγχρονισμού και άλλοτε δημιουργήθηκε πόλωση για θέματα οικονομικού ελέγχου και πολιτικής χροιάς με αποτέλεσμα η επιρροή της δεύτερης να εμφανίζεται πλέον πολύ μικρότερη κυρίως στην Αυστραλία⁸⁹. Αντιθέτως, όπως αναφέρει ο Paul Watanabe στο βιβλίο του Πλατιά, η ελληνορθόδοξη εκκλησία αποτελεί μια από τις κύριες ενοποιητικές δομές της ελληνοαμερικανικής κοινότητας και αποτελεί κέντρο συσπείρωσης της. Ενώνει ψυχικά τους Ελληνοαμερικανούς καθώς ενσαρκώνει την ηθική και τα ιδανικά στα οποία πιστεύουν και μέσω των θρησκευτικών τελετών και της δυναμικής κοινωνικής της λειτουργίας τους φέρνει πιο κοντά ενισχύοντας τη διάρθρωσή τους⁹⁰.

⁸⁸ Ισίδωρος Ρούσσοσ, «Οικουμενικός Πατριάρχης Βαρθολομαίος: «Διαφυλάξτε την ελληνική γλώσσα», 15.04.2019, Ράδιο Αθήνα 9,84, <http://athina984.gr>

⁸⁹ Τσαπαλιάρης Β. «Ελληνισμός και Ορθοδοξία» άρθρο στο ιστολόγιο «Νέος Κόσμος» <https://neoskosmos.com>, και Οικουμενικό Πατριαρχείο Κωνσταντινουπόλεως και η Ελληνική Διασπορά», Ελληνισμός της διασποράς, ιστορική αναδρομή, αποσαφηνίσεις, ΕΑΠ, Πατρα, 2002 σς.163-190 και Καρβουνάκη Γεωργία, Εργασία «Οικουμενικό Πατριαρχείο Κωνσταντινούπολης, σχέσεις με ελληνικό κράτος και την ελληνική διασπορά», ΕΑΠ, 20.22.2016

⁹⁰ Platias, Athanassios & Constas, D. (eds.), *Diasporas in World Politics: The Greeks in Comparative Perspective*, McMillan, London 1993

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

Ο Ελληνισμός της Διασποράς ως Εργαλείο Ήπιας Ισχύος στην Ελληνική Εξωτερική Πολιτική

Σχέσεις & Συνεργασία Ελλάδας και Ελληνισμού της Διασποράς

Με το πέρασμα των ετών η δυναμική σχέση μεταξύ Ελλάδας και ελληνισμού συνεχώς μεταβάλλεται. Οι βασικοί παράγοντες που επηρέασαν και επηρεάζουν τις ως άνω σχέσεις είναι οι αριθμητικές μεταβολές του πληθυσμού και η εκάστοτε πολιτική προσέγγιση τόσο στη χώρα διαμονής των μελών της διασποράς όσο και στη χώρα καταγωγής τους. Άλλοι παράγοντες είναι θέματα οργάνωσης και συντονισμού στις ελληνικές κοινότητες του εξωτερικού, η γεωγραφική απόστασή τους από το εθνικό κέντρο και τα τεχνολογικά μέσα που διαθέτουν για τη διατήρηση και συχνότητα της αμφίδρομης ενημέρωσης και επικοινωνίας⁹¹.

Οι ελληνικές κυβερνήσεις από τη μεταπολίτευση και μετά έχουν δείξει σοβαρό ενδιαφέρον για την ελληνική διασπορά αντιμετωπίζοντας την ως σημαντικό εθνικό κεφάλαιο. Προσβλέποντας στη διαμόρφωση μιας ολοκληρωμένης πολιτικής, όσον αφορά στην ομογένεια και επιδιώκοντας την υποστήριξη των συμφερόντων των Ελλήνων του Εξωτερικού, έχουν υλοποιηθεί πρωτοβουλίες και πολιτικές που συνέδραμαν ουσιαστικά στην οργάνωση και ανάπτυξη του απανταχού ελληνισμού.

Ενδεικτικό παράδειγμα είναι η δημιουργία της Γενικής Γραμματείας του Απόδημου Ελληνισμού (ΓΓΑΕ), που ιδρύθηκε το 1983 και υπάγεται στο Υπουργείο Εξωτερικών ως επιτελικό όργανο εφαρμογής της πολιτικής της ελληνικής πολιτείας για τους Έλληνες της Διασποράς. Σκοπός της λειτουργίας της είναι α/ η διατήρηση της εθνικής και πολιτιστικής

⁹¹ Κιτρούφ Α., Η Μεταπολεμική Μετανάστευση, στο βιβλίο Οι Έλληνες στη Διασπορά, 15^{ος}-21^{ος} αι. , Βουλή των Ελλήνων, Αθήνα 2006, σελ. 86-88

ταυτότητας των Ελλήνων της διασποράς, σε συνδυασμό με την καλλιέργεια της ελληνικής γλώσσας, ιστορίας και πολιτισμού, β/ η υποστήριξη πρωτοβουλιών στον εκπαιδευτικό τομέα (τμήματα ελληνικών σπουδών, ελληνικά σχολεία, διεθνή προγράμματα φιλοξενίας για νέους ομογενείς κ.α.), γ/ η ευρύτερη διάδοση και προβολή του ελληνικού πολιτισμού διαχρονικά, δ/ η υποστήριξη των εθνικών συμφερόντων, μέσω και της ενισχύσεως των δικτύων των Ελλήνων του εξωτερικού, ε/ η ενεργή συμμετοχή όλων των ελληνικών ιδρυμάτων και της ακαδημαϊκής κοινότητας στη διαδικασία χάραξης πολιτικής ως προς την ομογένεια, στ/ η υποστήριξη της λειτουργίας των ελληνικών κοινοτήτων και των πατριωτικών οργανώσεων⁹². Για την αναβάθμιση της οργανωτικής δομής του, το Υπουργείο Εξωτερικών προχώρησε στις 5 Αυγούστου 2020 στη σύσταση Γενικής Γραμματείας Δημόσιας Διπλωματίας και Απόδημου Ελληνισμού στην οποία μεταφέρθηκαν και όλες οι αρμοδιότητες της ΓΓΑΕ⁹³.

Στο Υπουργείο Εξωτερικών λειτουργεί Κέντρο Εξυπηρέτησης και Πληροφόρησης Αποδήμων (Κ.Ε.Π.Α.), κύρια αποστολή του οποίου είναι η εξυπηρέτηση των αιτημάτων, Ελλήνων ομογενών και αποδήμων που προσωρινά διαμένουν στην Ελλάδα, για παροχή υπηρεσιών και πληροφοριών από ελληνικές αρχές, ελληνικά προξενία, ή αρχές της αλλοδαπής και β/ η εξυπηρέτηση αιτημάτων προς τις ελληνικές αρχές από ομογενείς, απόδημους και Έλληνες πολίτες που ζουν προσωρινά στο εξωτερικό. Στη συγκεκριμένη υπηρεσία προϊστάται υπάλληλος του Υπουργείου Εξωτερικών και καταβάλλεται κάθε δυνατή προσπάθεια για την καλύτερη και όσο το δυνατόν πιο γρήγορη εξυπηρέτηση των Ελλήνων της Διασποράς, λαμβάνοντας υπόψη ότι δεν ζουν μόνιμα στην Ελλάδα και δεν είναι εξοικειωμένοι με τις προβλεπόμενες διαδικασίες λειτουργίας των υπηρεσιών⁹⁴.

Η Βουλή των Ελλήνων τοποθετεί επίσης ως θέμα βασικής προτεραιότητας τη δημιουργία σταθερού δικτύου επικοινωνίας με τον ελληνισμό της διασποράς και τα μέλη της. Έχει συσταθεί Ειδική Μόνιμη Επιτροπή για τον Ελληνισμό της Διασποράς με διακομματική συγκρότηση και τακτικές συνεδριάσεις. Αντικείμενο της Επιτροπής είναι η καταγραφή προβλημάτων των Ελλήνων ομογενών, η προσπάθεια διατήρησης του φιλελληνισμού και της ελληνικής γλώσσας και την προώθηση του ελληνικού πολιτισμού και των εθνικών θεμάτων με τη συνεργασία και στήριξη των απόδημων Ελλήνων. Επιπροσθέτως στο υπηρεσιακό οργανόγραμμα της Βουλής λειτουργεί το Τμήμα Διεθνών Σχέσεων &

⁹² Επίσημη ιστοσελίδα Γενικής Γραμματείας Απόδημου Ελληνισμού, www.ggae.gr

⁹³ Προεδρικό Διάταγμα Υπ' αριθμ. 63 ΦΕΚ Α' 156/5.8.2020

⁹⁴ Νόμος 3566/2007 : Κύρωση ως Κώδικα του «Οργανισμού του Υπουργείου Εξωτερικών», Νόμος 3566/2007 - ΦΕΚ 117/Α/5-6-2007 (Κωδικοποιημένος), Άρθρο 23, Κέντρο Εξυπηρέτησης και Πληροφόρησης Αποδήμων (Κ.Ε.Π.Α.)

Απόδημου Ελληνισμού. Το Τμήμα ανήκει στη Γενική Διεύθυνση Διεθνών και Δημοσίων Σχέσεων και στις αρμοδιότητες του εμπίπτει η μελέτη και τεκμηρίωση θεμάτων απόδημου ελληνισμού, σε συνεργασία με τα αρμόδια Υπουργεία, η παρακολούθηση, επεξεργασία και συστηματική κατάταξη σχετικών εκθέσεων και ψηφισμάτων, η ενημέρωση και πραγματοποίηση συνεδρίων και διμερών συναντήσεων Ελλήνων βουλευτών και ομογενειακών δικτύων και μελών στην Ελλάδα και η επικοινωνία και συνεργασία με μεγάλο αριθμό ομογενειακών φορέων στο εξωτερικό. Με πρωτοβουλία του Τμήματος δημιουργήθηκε και φιλοξενούνται στο επίσημο της Βουλής ο ιστότοπος Global Hellenism News⁹⁵, όπου αναρτώνται ειδήσεις γενικού ενδιαφέροντος της Ελλάδας και της ελληνικής διασποράς. Επίσης από τον Οκτώβριο του 2014 στη διαδικτυακή πύλη της Βουλής αναρτάται ενημερωτικό δελτίο (newsletter) για την έγκυρη ενημέρωση της ομογένειας για επίκαιρα θέματα και δραστηριότητες της Βουλής των Ελλήνων. Επιπροσθέτως προωθούνται από τη Βουλή και την Επιτροπή «Ελλάδα 2021» δράσεις συνεργασίας με δίκτυα και ομογενείς για τις εορταστικές εκδηλώσεις των 200 ετών από το 1821.

Επισημαίνεται ως σημαντικό παράδειγμα πολιτικής της Ελλάδας προς την ομογένεια ο συντονισμός της ελληνόφωνης εκπαίδευσης με αποστολή Ελλήνων δασκάλων και εκπαιδευτικού υλικού σε σχολεία για την εκπαίδευση των ελληνικής καταγωγής μαθητών στο εξωτερικό και τη διατήρηση και διάδοση της ελληνικής παιδείας⁹⁶.

Ο ελληνισμός της διασποράς λαμβάνοντας υπόψη ότι στο μεγαλύτερο ποσοστό του ξεκίνησε ως «προλετάρια» διασπορά στις χώρες υποδοχής διατηρούσε στενούς δεσμούς με την Ελλάδα αλλά στην αρχή δεν μπορούσε να συμβάλει σε μια πιο φιλελληνική πολιτική στη χώρα υποδοχής του. Ανήκοντας στα χαμηλά οικονομικά στρώματα δεν είχε πολλά στελέχη να υπηρετούν σε υψηλόβαθμες θέσεις ώστε να μπορέσει να εργαστεί προς το πολιτικό όφελος της Ελλάδας. Με την πάροδο των ετών και την οικονομική ανέλιξη τους, οι Έλληνες ομογενείς αποκτούν πρόσβαση στις διαδικασίες της χώρας που ζουν και εργάζονται, έχοντας τη δυνατότητα να επηρεάζουν τις κυβερνητικές αποφάσεις. Παράλληλα όμως αρχίζουν να αφομοιώνονται από την κοινωνία υποδοχής, τόσο λόγω των μικτών γάμων, όσο και από το γεγονός ότι τα κοινωνικοοικονομικά τους συμφέροντα και η προσωπική τους ανέλιξη εξαρτώνται και συμπίπτουν πλέον με τη νέα τους χώρα κατοικίας. Αποτέλεσμα αυτού ήταν οι γενιές που ακολούθησαν να μην διατηρούν εξίσου έντονους συναισθηματικούς δεσμούς με τους

⁹⁵ Έως τον Σεπτέμβριο του 2020, κατόπιν αντικαταστάθηκε με ηλεκτρονικό περιοδικό υπό την επιμέλεια της Βιβλιοθήκης της Βουλής

⁹⁶ Επίσημη ιστοσελίδα της Βουλής των Ελλήνων, www.hellenicparliament.gr

προγενέστερους ελληνικής καταγωγής συγγενής τους και παρά το γεγονός ότι διαθέτουν επαρκής πόρους και θέσεις επιρροής δεν διαθέτουν το ίδιο αίσθημα ευθύνης και τη βούληση να εργαστούν υπέρ των συμφερόντων της χώρας καταγωγής τους.

Ο Παπασωτηρίου τονίζει ότι αποτελεί σημαντικό λόγο αποστασιοποίησης μιας διασποράς από τη χώρα προέλευσης, η σύγκρουση συμφερόντων που ενδέχεται να εμφανιστεί μεταξύ της παλαιάς και της νέα πατρίδας. Όταν ζητείται από τα μέλη της να διαλέξουν μεταξύ των δύο, συνήθως ταυτίζονται με τη χώρα υποδοχής ως ένδειξη νομιμοφροσύνης και πατριωτισμού στο νέο τους τόπο⁹⁷. Ο Kaloudis αναλύοντας τις σχέσεις της διασποράς στις Η.Π.Α με το εθνικό κέντρο, θεωρεί πως η ελληνοαμερικανική κοινότητα αντιμετωπίστηκε από τις ελληνικές κυβερνήσεις ως προέκταση της διοικητικής δομής της ελληνικής κυβέρνησης. Χωρίς να διαθέτουν τις ακριβείς πληροφορίες σχετικά με τις ελληνοαμερικανικές ομάδες, προσπάθησαν με λάθος τρόπο να επηρεάσουν δύο βασικά δίκτυα, την εκκλησία και τις πατριωτικές οργανώσεις. Για περισσότερα από είκοσι χρόνια, οι ελληνικές κυβερνήσεις φαίνεται να είχαν διαμορφώσει πολιτικές προσαρμοσμένες έτσι ώστε να υποστηρίζουν και να συνεργάζονται αποκλειστικά με εκκλησιαστικούς φορείς και με παραδοσιακούς οργανισμούς όπως η ΑΧΕΠΑ λόγω του μεγάλου αριθμού των μελών τους. Κατά τον Kaloudis η επιλογή της ελληνικής πολιτικής να δώσει έμφαση στους αριθμούς και όχι στην επιρροή που είχαν ή θα μπορούσαν να έχουν μέλη της ελληνοαμερικανικής κοινότητας στην αμερικανική κυβέρνηση, ήταν μια πατερναλιστική προσέγγιση της Ελλάδας που δεν βοήθησε τόσο στην προώθηση των συμφερόντων της χώρας αλλά μόνο στην διατήρηση της «ελληνικότητας» της ομογένειας⁹⁸.

Ο Γκότοβος, υπενθυμίζει ότι συχνά τα συμφέροντα της ελληνικής ομογένειας δεν ταυτίζονται με αυτά του εθνικού κέντρου, με αποτέλεσμα η πολιτική των ελληνικών κυβερνήσεων σε αυτό τον τομέα να μην φέρνει τα επιθυμητά αποτελέσματα καθώς αποτιμάται ως εθνοκεντρική. Με τον όρο εθνοκεντρισμό εξηγεί πως εννοεί «την αδυναμία του υποκειμένου να τοποθετήσει νοερά τον εαυτό του στη θέση του «άλλου» (του Έλληνα της διασποράς) και να δει τα πράγματα μέσα από τη συγκεκριμένη σκοπιά».

⁹⁷ Παπασωτηρίου Χ., Οι Σχέσεις της Ελλάδας με τις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής, στο βιβλίο του Τσάκωνα Π., Σύγχρονη Ελληνική Εξωτερική Πολιτική- μία συνολική προσέγγιση, Τόμος Β, Εκδόσεις Ι. Σιδέρη, 2003, σελ. 613-614

⁹⁸ Kaloudis G., *Modern Greece and the Diaspora Greeks in the United States*, Lexington Books, 2018

Αρκετοί είναι αυτοί που πιστεύουν ότι «η πίστη στην πολιτική δύναμη της ομογένειας ξεπερνά κατά πολύ την ρεαλιστική αποτίμηση των δυνατοτήτων της»⁹⁹.

Σήμερα η Ελλάδα επιθυμώντας σύμπλευση απόψεων και στόχων με τον ελληνισμό της διασποράς επαναπροσδιορίζει τις σχέσεις της μέσω ειλικρινούς διαλόγου, λαμβάνοντας υπόψη ότι πλέον τα μέλη της είναι δεύτερης και τρίτης γενιάς, με διαφορετική οπτική και προσέγγιση σε θέματα αμοιβαίου συμφέροντος, υπενθυμίζοντας τους ωστόσο ότι πάντοτε θα θεωρούνται παιδιά της Ελλάδας. Παράδειγμα αξιοποίησης του δυναμικής των σχέσεων Ελλάδας-ομογένειας ήταν η τοποθέτηση του κ. Αντώνη Διαματάρη¹⁰⁰, Έλληνα της ελληνοαμερικανικής διασποράς στη θέση του Υφυπουργού Εξωτερικών για θέματα Απόδημου Ελληνισμού, στην εκλεγείσα τον Ιουλίου του 2019, κυβέρνηση της Νέας Δημοκρατίας¹⁰¹. Σε συνάντηση του κ. Διαματάρη με τον πρ. Πρόεδρο της Δημοκρατίας κ. Προκόπη Παυλόπουλο, με τον δεύτερο να τονίζει ότι ο απόδημος ελληνισμός αποτελεί εθνικό κεφάλαιο, διότι χάρη στον απόδημο ελληνισμό, από τότε που υπάρχει το ελληνικό κράτος, αλλά ιδίως τα τελευταία χρόνια, η Ελλάδα έχει υπερβεί κατά πολύ τα σύνορά της, έχει αποκτήσει πλανητικές διαστάσεις και βρίσκεται παντού. Ο πρ. Πρόεδρος της Δημοκρατίας αναγνώρισε ότι ο απόδημος ελληνισμός στάθηκε στην Ελλάδα σε κρίσιμες ώρες ενώ η πολιτεία που δεν του στάθηκε σε ανάλογες στιγμές προσθέτοντας ότι αποτελεί κύριο μέλημα της Ελλάδας να φέρει τους νέους Έλληνες, τα νέα παιδιά της ομογένειας, κοντά στην πατρίδα, την ιστορία και τη γλώσσα της «γιατί πραγματικά η ελληνική γλώσσα είναι ένα πραγματικό κεφάλαιο της παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς και μέσα από τα παιδιά μπορεί να αναπτυχθεί και αυτή η παράμετρος του Απόδημου Ελληνισμού¹⁰².

Πλέον οι σχέσεις μεταξύ Ελλάδας και ελληνικής διασποράς διέπονται από αισθήματα σεβασμού, εκτίμησης και κοινής προσπάθειας προόδου. Μέσα από ποικίλες πρωτοβουλίες και μακρόχρονη συνεργασία και των δύο πλευρών για την οικοδόμηση

⁹⁹ Γκότοβος Α., Μητροπολιτικό Κέντρο, Διασπορά και Διασπορικές Ταυτότητες, Πρακτικά Διεθνούς Συνεδρίου, Παγκοσμιοποίηση και διασπορά, Πανεπιστημιούπολη Ρεθύμνου, 29.06-1.07.2007, Τόμος Α, Επιμέλεια Δαμανάκης Μιχάλης, Ε.ΔΙΑ.Μ.ΜΕ, Ρέθυμνο, 2008

¹⁰⁰ Ο κ. Διαματάρης ανέλαβε τη θέση του Υφυπουργού από τις 9 Ιουλίου 2019 έως και την παραίτησή του στις 9 Δεκεμβρίου 2019

¹⁰¹ Η Κυβέρνηση του Κυριάκου Μητσοτάκη ανεδείχθη κατόπιν των εθνικών εκλογών τον Ιούλιο του 2019, όπου η Ν.Δ αναδείχθηκε πρώτο κόμμα διαδεχόμενη την κυβέρνηση του αρχηγού του ΣΥ.ΡΙΖ.Α, Αλέξη Τσίπρα

¹⁰² Από την συνάντηση του Προέδρου της Δημοκρατίας Προκοπίου Παυλοπούλου με τον Υφυπουργό Εξωτερικών Αντώνη Διαματάρη στο Προεδρικό Μέγαρο, 22.06.2019, επίσημη ιστοσελίδα της Προεδρίας της Ελληνικής Δημοκρατίας, www.presidency.gr

και διατήρηση διαύλων επικοινωνίας έχει επιτευχθεί μια ισότιμη σχέση που αποδεικνύεται επωφελής και ευοίωνη για το μέλλον της Ελλάδας.

Δικαίωμα Ψήφου Αποδήμων Ελλήνων

Ένα σημαντικό ζήτημα του ελληνισμού της διασποράς με το ελληνικό κράτος είναι το δικαίωμα ψήφου των αποδήμων Ελλήνων στις εθνικές εκλογές. Αποτελούσε πάγιο αίτημα των Ελλήνων της διασποράς σχεδόν για είκοσι χρόνια προς όλες τις ελληνικές κυβερνήσεις οι οποίες εξέταζαν προσεκτικά το θέμα λόγω της πολυπλοκότητάς του. Οι απόδημοι Έλληνες θεωρούσαν αυτονόητο δικαίωμα να συμμετέχουν στην εκλογική διαδικασία και παρότι καμία ελληνική κυβέρνηση δεν υποστήριξε το αντίθετο παρουσιάζονταν διάφορα τεχνικά και πολιτικά ζητήματα που συνιστούσαν προσεκτική μελέτη.

Λαμβάνοντας υπόψη αφενός ότι τα κύματα μετανάστευσης άρχισαν από το 1950 και αφ' ετέρου ότι ο ποσοτικός αριθμός της ελληνικής ομογένειας είναι ικανός να ρυθμίσει ή να αλλοιώσει το εκλογικό αποτέλεσμα της χώρας, έπρεπε να εξεταστεί ο βαθμός της σχέσης και της αντικειμενικής γνώσης των αποδήμων Ελλήνων με την Ελλάδα έτσι ώστε να είναι σε θέση να αποφασίσουν για εσωτερικά θέματα του κράτους και να επιλέξουν πολιτικές που θα επηρεάσουν άμεσα τους πολίτες της και πολύ λιγότερο έως καθόλου τους ίδιους που είναι ταυτόχρονα πολίτες μιας άλλης χώρας ή και ηπείρου. Με σεβασμό στη συνταγματική επιταγή της ισότητας της ψήφου, μεταξύ άλλων κρίνεται απαραίτητο για έναν Έλληνα ομογενή με δικαίωμα ψήφου όχι μόνο η πολιτική επίγνωση και παρακολούθηση των πολιτικών γεγονότων αλλά και η εκπλήρωση συγκεκριμένων υποχρεώσεων προς το κράτος όπως φορολογία, οικογενειακή μερίδα, στρατιωτική θητεία κ.α.¹⁰³.

Η δυνατότητα των αποδήμων Ελλήνων να ψηφίζουν στις εθνικές εκλογές προβλέπεται στην αναθεώρηση του Συντάγματος του 2001, υπό την προϋπόθεση ότι ο σχετικός νόμος θα ψηφιζόταν από τα 2/3 του όλου αριθμού των βουλευτών, ήτοι από 200 βουλευτές.¹⁰⁴ Συγκεκριμένα, το άρθρο 51 παρ. 4 εδ. β' και γ' όρισαν ότι: *«Νόμος που ψηφίζεται με την πλειοψηφία των δύο τρίτων του όλου αριθμού των βουλευτών μπορεί να ορίζει τα σχετικά*

¹⁰³ Λιβάνιος Θ.: «Ισότιμη ψήφος για τους Έλληνες που βρίσκονται στο εξωτερικό» <https://www.ypes.gr>, 26.09.2019 και Συνπραξίς think-tank, Η ψήφος στους Έλληνες της Διασποράς», επίσημη ιστοσελίδα <http://www.synpraxis-diaspora.gr>

¹⁰⁴ Βενιζέλος, Ευ. *Το αναθεωρητικό κεκτημένο: το συνταγματικό φαινόμενο στον 21^ο αιώνα και η εισφορά της αναθεώρησης του 2001*, Αθήνα-Κομοτηνή: Αντ.Ν.Σάκκουλας, Αθήνα, 2002, σελ. 249

*με την άσκηση του εκλογικού δικαιώματος από τους εκλογείς που βρίσκονται έξω από την Επικράτεια. Ως προς τους εκλογείς αυτούς η αρχή της ταυτόχρονης διενέργειας των εκλογών δεν κωλύει την άσκηση του εκλογικού τους δικαιώματος με επιστολική ψήφο ή άλλο πρόσφορο μέσο, εφόσον η καταμέτρηση και η ανακοίνωση των αποτελεσμάτων διενεργείται όποτε αυτό γίνεται και σε ολόκληρη την Επικράτεια.».*¹⁰⁵

Σε αυτό το εθνικά σοβαρό ζήτημα, ο συνταγματικός νομοθέτης με την προϋπόθεση των 2/3 του όλου αριθμού των βουλευτών, θέλησε να επιβάλλει τη συναίνεση όλων των πολιτικών δυνάμεων, προλαμβάνοντας την τάση της εκάστοτε κοινοβουλευτικής πλειοψηφίας να αξιοποιήσει τους εκλογικούς νόμους προς ίδιο όφελος¹⁰⁶.

Παρότι πέρασαν σχεδόν δύο δεκαετίες χωρίς να ενεργοποιηθεί αυτή η διάταξη είτε λόγω μη προτεραιότητας στην κυβερνητική πολιτική agenda είτε γιατί δεν υπήρχαν προοπτικές συναίνεσης όλων των κομμάτων, το 2019, το θέμα της δυνατότητας ψήφου των αποδήμων βρέθηκε στο επίκεντρο της πολιτικής συζήτησης, ειδικά μετά την εκλογή της κυβέρνησης της Νέας Δημοκρατίας¹⁰⁷, που το συμπεριέλαβε στις προεκλογικές δεσμεύσεις της.

Από τις συζητήσεις μεταξύ των κομμάτων, προέκυψε ότι για την ψήφιση του νόμου θα ήταν αναγκαία η συναίνεση του Κομμουνιστικού Κόμματος Ελλάδος (δεδομένης της αρνητικής στάσης του ΣΥΡΙΖΑ και του ΜέΡΑ25 απέναντι στις κυβερνητικές προτάσεις και της κατ' αρχήν θετικής τοποθέτησης του Κινήματος Αλλαγής και της Ελληνικής Λύσης). Το Κ.Κ.Ε. έθεσε ως κύριο αίτημα να εξαρτηθεί το δικαίωμα της ψήφου των αποδήμων από ένα κριτήριο συνέχισης του συνδέσμου των Ελλήνων του εξωτερικού με τη χώρα μας. Η καθιέρωση κριτηρίων για τη διαπίστωση αυτού του συνδέσμου δεν θα μπορούσε να γίνει στο πλαίσιο των υφιστάμενων συνταγματικών διατάξεων, αφού το Σύνταγμα του 1975/1986/2001/2008 δεν προέβλεπε σε κανένα σημείο του μια τέτοια δυνατότητα που θα παραβίαζε την ισότητα της ψήφου. Η μόνη απόκλιση που προέβλεπε για την ψήφο των αποδήμων ήταν η επιστολική ψήφος.

Κατά τις συζητήσεις για την κατάρτιση ενός σχετικού νόμου, διαπιστώθηκε η ανάγκη μιας συνταγματικής ρύθμισης στο πλαίσιο της διεξαγόμενης εκείνη την εποχή δεύτερης φάσης της Αναθεώρησης του Συντάγματος. Το άρθρο 51 παρ. 3 εδ. β' και γ' που αφορούσε

¹⁰⁵ Το Σύνταγμα του 1975 είχε προβλέψει τη δυνατότητα νομοθετικής καθιέρωσης του δικαιώματος ψήφου των «εκτός της Επικρατείας ευρισκομένων εκλογέων» αποδήμων χωρίς όμως να θέτει ως προϋπόθεση αυξημένη πλειοψηφία για την ψήφιση του νόμου και χωρίς να δίνει τη δυνατότητα επιστολικής ψήφου (άρθρο 51 παρ. 4 εδ. β').

¹⁰⁶ Γεωργοπούλου Β, *Κοινοβουλευτική αντιπολίτευση: Θεσμικές διαστάσεις και πολιτική πράξη 1975-2015*, Παπαζήσης, Αθήνα, 2019, σελ. 111

¹⁰⁷ Ιούλιο, 2019

στην ψήφο των αποδήμων, δεν μπορούσε να αναθεωρηθεί, αφού δεν είχε περιληφθεί στις αναθεωρητέες διατάξεις κατά την πρώτη φάση της Αναθεώρησης. Η μόνη λύση ήταν το άρθρο 54 του Συντάγματος¹⁰⁸ που αφορούσε στο εκλογικό σύστημα της χώρας και που είχε συμπεριληφθεί στις αναθεωρητέες διατάξεις κατά την πρώτη φάση της αναθεώρησης,¹⁰⁹ για λόγους που είχαν να κάνουν με την επιθυμία της τότε πλειοψηφίας (ΣΥΡΙΖΑ) να προβλεφθεί ότι είναι δυνατή η εκλογή έως πέντε βουλευτών ως εκπροσώπων του αποδήμου Ελληνισμού.

Με ευρεία πλειοψηφία, προστέθηκε παράγραφος 4 στο άρθρο 51¹¹⁰ που προέβλεπε τα εξής: «4. Με το νόμο της παρ. 4 του άρθρου 51 μπορεί να τίθενται προϋποθέσεις στην άσκηση του εκλογικού δικαιώματος στον τόπο διαμονής τους από τους εκλογείς που κατοικούν έξω από την Επικράτεια, όπως πραγματικός δεσμός με τη Χώρα, αυτοπρόσωπη παρουσία σε εκλογικό τμήμα, χρόνος απουσίας από τη Χώρα ή παρουσία στη Χώρα για ορισμένο χρόνο στο παρελθόν. Με το νόμο του προηγούμενου εδαφίου μπορεί να ορίζεται ότι ορισμένες θέσεις του ψηφοδέλιου επικρατείας κάθε κόμματος της παρ. 3 του παρόντος άρθρου καταλαμβάνονται υποχρεωτικά από απόδημους Έλληνες. Νόμος μπορεί να προβλέπει, ότι η ψήφος των εκλογέων που ψηφίζουν σε εκλογικά τμήματα έξω από την Επικράτεια, δεν προσμετράται σε συγκεκριμένη εκλογική περιφέρεια αλλά μόνο σε επίπεδο Επικρατείας. Με το νόμο της παρ. 1 του παρόντος άρθρου μπορεί να ορίζονται μία ή περισσότερες εκλογικές περιφέρειες απόδημου Ελληνισμού, κατά παρέκκλιση της παρ. 2 του παρόντος άρθρου.»

Με την ως άνω διάταξη αυτή, ρυθμίσθηκε το ζήτημα του «πραγματικού δεσμού» με την Ελλάδα και λοιπά θέματα που προέκυψαν κατά τις διακομματικές συζητήσεις, όπως το ζήτημα της ψήφου για συγκεκριμένη εκλογική περιφέρεια ή για το ψηφοδέλτιο επικρατείας και της αυτοπρόσωπης ή μη παρουσίας των ψηφοφόρων σε εκλογικό τμήμα. Επίσης, διευκρινίσθηκε ότι ο κανόνας της ψήφησης του νόμου με τα 2/3 των Βουλευτών ισχύει και για τα ζητήματα αυτά. Με τον τρόπο αυτό, ο συνταγματικός νομοθέτης έδωσε ευρύτατη ευχέρεια στον κοινό νομοθέτη να ρυθμίσει κατά την κρίση του τα δύσκολα

¹⁰⁸ Κοντιάδης, Ξ., «Ένας πρώτος απολογισμός της συνταγματικής αναθεώρησης», *SyntagmaWatch 2020*, ιστότοπος <https://www.syntgamawatch.gr/trending-issues/enas-protos-apologismos-tis-syntagmatikisanatheorissis/> (ανάκτηση: 01.02.2020).

¹⁰⁹ Γεωργοπούλου, Β. , «Η τρέχουσα αναθεωρητική διαδικασία και οι προοπτικές της», *Εφημερίδα Διοικητικού Δικαίου*, 2019, σελ. 249-26

¹¹⁰ Η συγκεκριμένη διάταξη, που αποτέλεσε πρόταση της Ν.Δ., υπερψηφίσθηκε από 212 Βουλευτές, ενώ 84 Βουλευτές την καταψήφισαν και 1 δήλωσε «παρών». Η αντίστοιχη πρόταση του ΣΥΡΙΖΑ, για την ψήφο των εκτός επικρατείας εκλογέων, έλαβε: 108 «ναι», 178 «όχι», 11 «παρών». Βλ. πρακτικά Ολομέλειας Βουλής, Θ' Αναθεωρητική Βουλή, Περίοδος ΙΗ', Σύνοδος Α', Συνεδρίαση ΝΔ' (25.11.2019), σελ. 5191, ιστότοπος https://www.hellenicparliament.gr/UserFiles/a08fc2dd-61a9-4a83b09a-09f4c564609d/es_20191125pr.pdf (ανάκτηση:01.02.2020)

πολιτικά και πρακτικά προβλήματα που θέτει το ζήτημα της ψήφου των αποδήμων υπό την προϋπόθεση όμως ότι το νομοσχέδιο θα ψηφισθεί από 200 βουλευτές.

Κατόπιν της ψήφισης του νέου Συντάγματος,¹¹¹ ψηφίσθηκε και ο ν. 4648 (ΦΕΚ 205Α/16.12.2019), με πλειοψηφία (επί της αρχής του νομοσχεδίου ψήφισαν 288 Βουλευτές επί του συνόλου 296 παρόντων). Με τον ν. 4648/2019 εξειδικεύθηκε η έννοια του *πραγματικού δεσμού* ως εξής: για να έχει δικαίωμα ψήφου ο απόδημος Έλληνας, θα πρέπει α/ να έχει διαμείνει συνολικά δύο έτη εντός της ελληνικής επικρατείας, κατά το χρονικό διάστημα των τελευταίων 35 ετών από την ημερομηνία υποβολής της αίτησης εγγραφής (άρθρο 2 παρ. 2 περ. α), β/ να έχει υποβάλλει φορολογική δήλωση (Ε1 ή Ε2 ή Ε3 ή Ε9) είτε το τρέχον είτε το προηγούμενο φορολογικό έτος (άρθρο 2 παρ. 2 περ.

β). Παράλληλα, αυξήθηκε ο αριθμός των βουλευτών επικρατείας από 12 σε 15 (άρθρο 36) για να αυξηθεί η δυνατότητα των κομμάτων να εκλέγουν βουλευτές από τον χώρο των αποδήμων μέσω του ψηφοδελτίου επικρατείας. Αντίθετα δεν αξιοποιήθηκε η συνταγματική δυνατότητα για επιστολική ψήφο, κυρίως λόγω της αντίδρασης του Κ.Κ.Ε. σε αυτή, αίτημα που προβλέπεται να επανέλθει από την ομογένεια αφού θα διευκολύνει σημαντικά την άσκηση του δικαιώματός τους να ψηφίζουν.

¹¹¹ Ολόκληρο το αναθεωρημένο κείμενο του Συντάγματος δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ 211Α/24.12.2019

Ανάλυση PEST

Πολιτικό Περιβάλλον

Η Ελλάδα ως χώρα με πολίτευμα Προεδρευομένης Κοινοβουλευτικής Δημοκρατίας και φιλελεύθερη οικονομική πολιτική, εξασφαλίζει στους πολίτες της ισότητα και ισονομία, παρέχοντας τους την απαραίτητη ασφάλεια δίνοντας τους ταυτόχρονα τον χώρο και τις ευκαιρίες για μορφωτική, οικονομική και προσωπική εξέλιξη. Ακολουθώντας τις ανάγκες της νέας σύγχρονης τάσης της εξωτερικής πολιτικής με απαραίτητη την άσκηση πολυμερούς διπλωματίας η Ελλάδα έχει ενεργή παρουσία σε διεθνή fora συμμετέχοντας σε διεθνείς οργανισμούς. Είναι ιδρυτικό μέλος του ΟΗΕ, εκ των παλαιότερων μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης συμμετέχοντας ενεργά στα όργανα και στους θεσμούς της με στόχο την εμβάθυνση και την ολοκλήρωση της Ε.Ε., και ενεργό μέλος σε πολλούς περιφερειακούς και διεθνείς οργανισμούς συνεργασίας (όπως το ΝΑΤΟ, τον ΟΑΣΕ, την Κοινοβουλευτική Συνέλευση Οικονομικής Συνεργασίας Ευξείνου Πόντου κ.α.) έχοντας τη δυνατότητα ενημέρωσης και γνωμοδότησης για διεθνή ζητήματα.

Παρά τη σταθερά ενεργή παρουσία της στους διεθνείς οργανισμούς, στο εσωτερικό το πολιτικό τοπίο την τελευταία δεκαετία χαρακτηρίζεται από πολιτική και οικονομική αστάθεια με αρκετές διοικητικές αστοχίες σε σημαντικούς τομείς. Κατά την περίοδο 2009-2019 διενεργήθηκαν 6 εκλογικές αναμετρήσεις και πολλοί περισσότεροι υπουργικοί ανασχηματισμοί με συνεχείς αλλαγές στη διακυβέρνηση της χώρας προκαλώντας κλίμα αβεβαιότητας και οικονομικής ανασφάλειας με επιπλέον επιβαρυντικές συνέπειες στην οικονομική κρίση που ήδη αντιμετώπιζε η χώρα από το 2009. Κατόπιν των πρόωρων εκλογών τον Ιούλιο του 2019, το κεντροδεξιό κόμμα της Νέας Δημοκρατίας ανέλαβε τη διακυβέρνηση με απόλυτη πλειοψηφία και πρωθυπουργό τον Κυριάκο Μητσοτάκη¹¹². Παρά την πλειοψηφία κοινοβουλευτικών εδρών της κυβέρνησης η χώρα συνεχίζει να

¹¹² Βουλή των Ελλήνων, Εκλογικά Αποτελέσματα, Επίσημη ιστοσελίδα, www.hellenicparliament.gr, <https://www.hellenicparliament.gr/Vouli-ton-Ellinon/To-Politevma/Ekloges/Eklogika-apotelesmata-New/> (ανάκτηση 20.03.2020)

αντιμετωπίζει σοβαρά ζητήματα καθώς εξακολουθεί να υπόκεινται σε αυστηρά περιοριστικούς όρους πολιτικής στον τομέα της οικονομίας καθώς δεν έχει ανακάμψει εντελώς από τη δεκαετή κρίση αλλά και γιατί συνεχώς καλείται να αντιμετωπίσει νέες προκλήσεις και να διαχειριστεί διεθνείς κρίσεις όπως το μεταναστευτικό ζήτημα.

Λαμβάνοντας υπόψη το τρέχον ασταθές εξωτερικό και εσωτερικό περιβάλλον η πολιτική της Ελλάδας παρουσιάζει προσαρμογή και ευελιξία δίνοντας χώρο σε νέες προσεγγίσεις που αξιοποιούν τα συγκριτικά της πλεονεκτήματα και μειώνουν το ρίσκο κινδύνου, υιοθετώντας πολιτικές εξωστρέφειας που δίνουν έμφαση στην διαμόρφωση «καλής φήμης» της χώρας στον υπόλοιπο κόσμο. Όπως ανέφερε και ο πρώην Γενικός Γραμματέας Δημόσιας Διπλωματίας, Θρησκευτικών & Προξενικών Υποθέσεων, Κ. Αλεξανδρής για την αποτελεσματική προβολή της εικόνας της χώρας δοκιμάζονται νέα εργαλεία και μέθοδοι όπως η δημόσια διπλωματία που είναι σημαντικό εργαλείο ήπιας ισχύος. Πρόκειται για μια δράση *government to people* και έχει να κάνει με την κατανόηση, την ενημέρωση, την εμπλοκή (*engagement*) και με τον επηρεασμό της κοινής γνώμης σε άλλες χώρες.

Στη δράση αυτή θα μπορούσαν να βοηθήσουν σε μεγάλο βαθμό οι Έλληνες της διασποράς καθώς διαθέτουν το πλεονέκτημα να κατανοούν τη γλώσσα και τις ανάγκες της Ελλάδας αλλά ταυτόχρονα να προσεγγίζουν και να επικοινωνούν τα ζητήματα στη γλώσσα της χώρας όπου κατοικούν. Αυτή η ώσμωση της ελληνικής και της αντίστοιχης ξένης κουλτούρας που διαθέτουν οι Έλληνες του εξωτερικού μπορεί να λειτουργήσει προσοδοφόρα για την Ελλάδα ειδικότερα στη δράση *government to people* γιατί αποτελούν και οι ίδιοι με τις οικογένειες τους μέρος των πολιτών. Ένα άλλο πλεονέκτημα είναι ότι παρά τη μεγάλη διασπορά, οι ομογενείς παρουσιάζουν σχετικά καλή οργάνωση και γρήγορα μπορούν να ενεργοποιηθούν έτοιμα δίκτυα εμπιστοσύνης μεταδίδοντας θετικά μηνύματα, προωθώντας τα ελληνικά συμφέροντα. Προϋπόθεση αυτής της συνεργασίας είναι οι διακριτοί ρόλοι και η καλόπιστη επικοινωνία μεταξύ της διασποράς και του εθνικού κέντρου¹¹³.

Όπως επισημαίνει ο Παπασωτηρίου, το εθνικό κέντρο πρέπει πάντα να συνυπολογίζει το γεγονός ότι οι Έλληνες της διασποράς είναι πολίτες άλλης χώρας και τα συμφέροντα που τους ζητούνται από την Ελλάδα να προωθήσουν δεν πρέπει να είναι αντίθετα ή να παρεμποδίζουν τα συμφέροντα της χώρας στην οποία ζουν και εργάζονται.

¹¹³ Αλεξανδρής Κ., Γ. Γραμματέας Δημόσιας Διπλωματίας, Θρησκευτικών & Προξενικών Υποθέσεων, Χαιρετισμός στο πρώτο σεμινάριο Δημόσιας Διπλωματίας, 19 Φεβρουαρίου 2020, Επίσημη ιστοσελίδα ΥΠΕΞ www.mfa.gr, <https://www.mfa.gr/epikairoti/aidiseis-anakoinoseis/khairetismos-genikougrammatea-demosias-diplomatias-threskeutikon.html>, (ανάκτηση 20.02.2020)

Επιπροσθέτως το μήνυμα του εθνικού κέντρου που μεταφέρεται στους ομογενείς προς προώθηση πρέπει να είναι συγκεκριμένο και αποτέλεσμα διαβουλεύσεων στις οποίες να μπορούν να συμμετέχουν και εκπρόσωποί τους¹¹⁴. Συχνά αναφέρεται ως άποψη της ομογένειας, από άστοχους πολιτικούς χειρισμούς κατά το παρελθόν, ότι το εθνικό κέντρο παρουσιάζει τάση οργανωτικού ελέγχου της διασποράς και ενώ ζητείται η βοήθειά τους δεν τους δίνεται η ευκαιρία να συμμετέχουν κι εκείνοι στον στρατηγικό σχεδιασμό των θεμάτων που θα αναλάβουν να προωθήσουν. Το πρόβλημα αυτό μπορεί να αντιμετωπιστεί με το διαχωρισμό της πολιτικής agenda και την ενεργοποίηση της διασποράς αναλόγως. Σε ομαλές περιόδους μπορεί να δίνεται μεγαλύτερη πρωτοβουλία στην ομογένεια ως προς τον χειρισμό θεμάτων low politics ενώ αντίθετα σε περιόδους εθνικής κρίσης και σε θέματα high politics θα πρέπει οι ομογενείς να εργάζονται εθελοντικά ακολουθώντας την πολιτική γραμμή του Υπουργείου Εξωτερικών υπό την καθοδήγηση και το οργανωτικό πλαίσιο της ελληνικής κυβέρνησης.

Οικονομικό Περιβάλλον

Όσον αφορά τους οικονομικούς παράγοντες, οι δείκτες της οικονομικής ελευθερίας στην Ελλάδα βρίσκονται σε σχετικά καλή θέση στην ενιαία αγορά. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα για το 2019 του Δείκτη Οικονομικής Ελευθερίας (Economic Freedom Index) του Heritage Foundation, η Ελλάδα ως χώρα ελεύθερης οικονομίας βρίσκεται στην 106^η θέση παγκοσμίως¹¹⁵.

Μετά από την παγκόσμια χρηματοπιστωτική κρίση του 2007-2008, η Ελλάδα εισήλθε σε περίοδο μεγάλης οικονομικής ύφεσης από το 2009. Ένας σημαντικός λόγος για αυτό ήταν τα σημαντικότερα ελλείμματα δαπανών της χώρας, τα οποία συχνά υποαναφέρθηκαν από Έλληνες αξιωματούχους. Αυτή η ξαφνική αύξηση του δημόσιου χρέους, σε συνδυασμό με την απώλεια της εμπιστοσύνης του ελληνικού πληθυσμού στην κυβέρνησή του, είχε ως αποτέλεσμα να πληγεί σε μεγάλο βαθμό η αξιοπιστία της Ελλάδας απέναντι στους πολίτες της αλλά και στο παγκόσμιο οικονομικό περιβάλλον γεγονός που σε συνδυασμό με άλλα οικονομικά ζητήματα που έπρεπε να αντιμετωπιστούν ως απόρροια της οικονομικής ύφεσης η Ελλάδα αναγκάστηκε να ζητήσει ειδικό πρόγραμμα οικονομικής διάσωσης χωρίς να έχει καταφέρει ακόμη ανακάμψει πλήρως. Σημαντικό πρόβλημα για την Ελλάδα της οικονομικής κρίσης ήταν

¹¹⁴ Παπασωτηρίου Χ., Διασπορά & Εθνική Στρατηγική, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2000, σελ.151-165

¹¹⁵ The Heritage Foundation, 2019 Index of Economic Freedom, Greece, επίσημη ιστοσελίδα <https://www.heritage.org/index/country/greece> (ανάκτηση 11.04.2020)

το συνεχώς αυξανόμενο ποσοστό ανεργίας καθώς μετά την κρίση εμφανίζει από τα υψηλότερα ποσοστά στην Ευρώπη με συνέπεια μεγάλος αριθμός ελληνικών οικογενειών να βρίσκονται υπό σημαντική οικονομική πίεση.

Από οικονομική σκοπιά, ένα από τα μεγαλύτερα πλεονεκτήματα της Ελλάδας είναι η ακμάζουσα τουριστική βιομηχανία της. Η Ελλάδα είναι ένας δημοφιλής τουριστικός προορισμός όχι μόνο για τους ταξιδιώτες εντός της Ευρώπης, αλλά και παγκοσμίως. Προσελκύοντας περισσότερους από 20 εκατομμύρια ταξιδιώτες κάθε χρόνο, ο τομέας του τουρισμού εκτιμάται ότι απασχολεί το 10-20% του συνόλου των εργαζομένων. Λαμβάνοντας υπόψη ότι για τον μιλάμε για τον τομέα του τουρισμού μιλάμε για χρήματα που προέρχονται από το εξωτερικό, ο κλάδος αυτός δεν επηρεάζεται σε τόσο μεγάλο βαθμό από την οικονομική ύφεση της χώρας.

Η ελληνική διασπορά μπορεί να λειτουργήσει ως γέφυρα σύνδεσης της ελληνικής με τη διεθνή αγορά¹¹⁶, αναδεικνύοντας τις επενδυτικές ευκαιρίες στον τομέα του τουρισμού που παρέχει μια χώρα με ελεύθερη οικονομία και σημαντική γεωπολιτική θέση. Από τις απαρχές της ελληνικής οικονομικής κρίσης τα θεσμικά δίκτυα της διασποράς δραστηριοποιούνται ενεργά¹¹⁷ αναλαμβάνοντας πρωτοβουλίες για την προώθηση των επενδυτικών ευκαιριών στην Ελλάδα με διμερείς συναντήσεις, διοργάνωση θεματικών ημερίδων και συνεντεύξεις σε ΜΜΕ εντός και εκτός της επικράτειας βοηθώντας σημαντικά την ελληνική κυβέρνηση να επικοινωνήσει πολιτικές οικονομικής εξωστρέφειας και να δημιουργήσει τις προϋποθέσεις νέων διακρατικών συνεργασιών.

Παρότι η συνεργασία μεταξύ ελληνικής διασποράς και ελληνικής κυβέρνησης λειτουργεί ικανοποιητικά, τα αποτελέσματα απέχουν ακόμη αρκετά από τα επιθυμητά με κύριο λόγο τους αυστηρούς ελέγχους και την καθυστέρηση των τραπεζικών πράξεων καθώς απαιτούν διεθνείς πλειοδοτικούς διαγωνισμούς και γραφειοκρατικές διαδικασίες χρονοβόρες αλλά απαραίτητες βάσει του ελληνικού νόμου με αποτέλεσμα συχνά να χάνεται το ενδιαφέρον των επενδυτών και σημαντικές επενδυτικές ευκαιρίες. Ο Παπασωτηρίου επισημαίνοντας το πρόβλημα και τη μεγάλη απογοήτευση των επιχειρηματιών της διασποράς όταν αντιμετωπίζουν διοικητική αναληψία και εμπόδια από τις ελληνικές υπηρεσίες σε προσπάθειες τους να επενδύσουν στην Ελλάδα προτείνει τη δημιουργία ενός ειδικού οικονομικού πλαισίου που να ευνοεί τους Έλληνες

¹¹⁶ Παπασωτηρίου Χ. όπως 126, σελ. 143

¹¹⁷ Συλλογικά και μεμονωμένα

της διασποράς επαναφέροντας το ενδιαφέρον τους για επενδύσεις στη χώρα¹¹⁸. Εκτός των κινήτρων για επενδύσεις από τους ίδιους του ομογενείς θα μπορούσε να συνεργαστεί στενότερα το αρμόδιο Υπουργείο με τη διασπορά, με εκπροσώπους της να αξιοποιούνται ως οικονομικοί ακόλουθοι. Λόγω του διάσπαρτου ομογενειακού πληθυσμού παγκοσμίως θα μπορεί να αξιοποιηθεί κάθε νέα οικονομική και επενδυτική πληροφορία γρηγορότερα και με μικρότερο κόστος. Επίσης μέσω της παρουσίας εκπροσώπων της ελληνικής διασποράς η Ελλάδα θα μπορεί να έχει παρουσία σε περισσότερα οικονομικά και επενδυτικά συνέδρια και εκδηλώσεις.

Κοινωνικό Περιβάλλον

Με ποσοστό περίπου 57%, η Ελλάδα παρουσιάζει σχετικά υψηλό δείκτη εξάρτησης πληθυσμού. Ο λόγος εξάρτησης είναι ένα μέτρο του κλάσματος του πληθυσμού που δεν είναι σε θέση να παρέχει τον εαυτό του τις βασικές ανάγκες σε σύγκριση με το κλάσμα του ενεργού-εργαζόμενου πληθυσμού. Παρά το ότι ποσοστό εξάρτησης δεν είναι καταστροφικό για μια αναπτυσσόμενη χώρα ωστόσο μπορεί να γίνει αποτρεπτικό στην ταχύτητα της οικονομικής ανάκαμψης της Ελλάδας¹¹⁹.

Ένα μείζον πρόβλημα που παρατηρείται την τελευταία δεκαετία για την Ελλάδα, συνέπεια της οικονομικής κρίσης, είναι αυτό του brain-drain με την μετανάστευση δηλαδή νέων μελετητών, επιστημόνων και εξειδικευμένων επαγγελματιών στο εξωτερικό δημιουργώντας έλλειμμα στελεχών υψηλών προσόντων σε πολλά εργασιακά πεδία στη χώρα. Αν και η έλλειψη νέου, καταρτισμένου και ταλαντούχου ανθρώπινου δυναμικού αποτελεί μειονέκτημα για την Ελλάδα, όπως άλλωστε και για κάθε χώρα, η ελληνική κυβέρνηση κάνει προσπάθειες επαναπατρισμού του, εφαρμόζοντας πολιτικές braingain. Υπάρχει και η άποψη ότι η κρίση αυτή αποτελεί ταυτόχρονα και μια χρυσή ευκαιρία. Σε άρθρο του ο Γ. Στείρης υποστηρίζει ότι η γενιά του brain-drain «ξαναδίνει στον ελληνισμό την πεμππουσία του: την εξωστρέφεια και την οικουμενικότητα, μεταφέροντας σε όλη την ανθρωπότητα τα ελληνικά ιδεώδη: τον ανθρωπισμό, τη γνώση και το κάλλος»¹²⁰.

Η Ελλάδα διαθέτει σε διεθνές πλαίσιο συγκριτικό πλεονέκτημα στον τομέα του πολιτισμού και της κοινωνικής αλληλεγγύης. Η πλούσια πολιτισμική κληρονομιά της χώρας που είναι η γενέτειρα της δημοκρατίας αποτελεί κεντρικό επιχείρημα των

¹¹⁸ Παπασωτηρίου Χ. όπως 126, σελ.160

¹¹⁹ Bush Th., Pestle analysis of Greece, Ιούνιος 2019, ιστότοπος <https://pestleanalysis.com/pestleanalysis-of-greece/> (ανάκτηση 1.05.2020)

¹²⁰ Στείρης Γ., Brain-drain: η Ελλάδα ξαναγίνεται κόσμος, άρθρο Μάρτιος 2017, Huffington Post, ιστότοπος https://www.huffingtonpost.gr/yioryos-steires/brain-drain-_b_15636480.html (ανάκτηση 1.05.2020)

Ελλήνων του εξωτερικού στην προάσπιση και υποστήριξη της Ελλάδας στις χώρες υποδοχής τους. Η σπουδαία κοινωνική και πολιτιστική συνεισφορά της Ελλάδας παγκοσμίως, διαπιστώνεται καθημερινά με παραδείγματα που αποδεικνύουν την επιρροή της ελληνικής γλώσσας και κουλτούρας στη σύγχρονη κοινωνία και τον δυτικό πολιτισμό. Αδιαμφισβήτητη είναι επίσης όχι μόνο η κληρονομιά των αρχαίων Ελλήνων φιλοσόφων, αλλά και η προσφορά νέων επιστημόνων και καλλιτεχνών, διευρύνοντας και δημιουργώντας νέα πεδία έρευνας και μελέτης. Συνεπώς μπορούμε εύκολα να καταλήξουμε στο συμπέρασμα ότι η Ελλάδα έχει διεθνή απήχηση στον τομέα του πολιτισμού γεγονός που ενθαρρύνει τους ομογενείς να κινητοποιούνται ως πρεσβευτές της Ελλάδας της σε όλο τον κόσμο, περήφανοι για την καταγωγή τους¹²¹.

Τεχνολογικό Περιβάλλον

Η Ελλάδα διαθέτει πολύ καλή και σύγχρονη υποδομή δικτύου internet και τηλεφωνίας με δυνατότητα αξιόπιστης και υψηλής ποιότητας ψηφιακών παροχών σε πολίτες και τουρίστες. Ως εκ τούτου οι διαμένοντες στη χώρα τη χρησιμοποιούν και την αξιοποιούν κατάλληλα με υψηλά ποσοστά ψηφιακής συνδεσιμότητας και με μεγάλο αριθμό ψηφιακών start up και νέων επιχειρήσεων ηλεκτρονικού εμπορίου κάνοντας την Ελλάδα εκκολαπτήριο νέων τεχνολογικών ιδεών¹²².

Σε όλες τις μορφές διπλωματίας και ειδικά στη δημόσια βασικό ρόλο έχει η επικοινωνία. Η τεχνολογική πρόοδος στο πεδίο της επικοινωνίας ευνοεί τις μεθόδους δημόσιας διπλωματίας της Ελλάδας και τη συνεργασία της σε αυτό τον τομέα με την ελληνική διασπορά. Εκμεταλλεούμενοι των διαδικτυακών μέσων πληροφόρησης, οι Έλληνες της διασποράς μπορούν να ενημερώνονται σε πραγματικό χρόνο για τα τρέχοντα γεγονότα της Ελλάδας αλλά και να γνωρίζουν τις επίσημες θέσεις της χώρας σε σημαντικά πολιτικά θέματα εσωτερικής και εξωτερικής πολιτικής, μέσω των επίσημων ανακοινώσεων που αναρτώνται στις ιστοσελίδες των Υπουργείων.

Από την πλευρά τους μπορούν και επικοινωνούν την πρόοδό τους και να κοινοποιούν τις δράσεις τους για την προάσπιση των ελληνικών θέσεων και την προώθηση της

¹²¹ Frangonikolopoulos, C., Strengthening Green Public Diplomacy- Present Conduct and Future Potential, επιστημονικό άρθρο Institute of International Relations Netherlands, Netherlands 2012, ιστότοπος https://www.clingendael.org/sites/default/files/pdfs/20120629_research_discussionpaperindiplomacy_124_frangonikolopoulos.pdf (ανάκτηση 10.05.2020)

¹²² Bush Th., όπως 131

θετικής εικόνας της Ελλάδας στο εξωτερικό. Αρκετά είναι επίσης και τα ενημερωτικά δελτία, περιοδικά και εφημερίδες σε ηλεκτρονική μορφή που απευθύνονται στην ελληνική διασπορά διατηρώντας ενεργό ένα σημαντικό κοινωνικό δίκτυο που όποτε κρίνεται χρήσιμο μπορεί να ενεργοποιηθεί άμεσα και υποστηρίζοντας συντονισμένα την γενέτειρά τους σε διαδικτυακές πλατφόρμες και online forum δημιουργώντας κλίμα συμπάθειας και αλληλεγγύης για την Ελλάδα. Επιπροσθέτως μέσω της εύκολης δικτύωσης που παρέχει πλέον η τεχνολογία (facebook, Instagram, Linkedin κ.α.), οι Έλληνες της διασποράς έχουν τη δυνατότητα να ομαδοποιούνται ευκολότερα, να επικοινωνούν και να συνεργάζονται σε πραγματικό χρόνο ανεξάρτητα από τη χώρα στην οποία βρίσκονται χτίζοντας μια σταθερή δυναμική.

Ανάλυση SWOT

Δυνατά Σημεία & Ευκαιρίες

Αξιοποιώντας τις ευκαιρίες που παρουσιάζονται από τα κοινωνικοπολιτικά γεγονότα της τελευταίας περιόδου με χαρακτηριστική την ελληνική οικονομική κρίση αλλά και την εξοικείωση πολιτών και κράτους με την τεχνολογική εξέλιξη της επικοινωνίας, οι Έλληνες της διασποράς μπορούν να συμμετάσχουν σε πραγματικό χρόνο ως κύριο αλλά και υποστηρικτικό εργαλείο στην άσκηση της ελληνικής δημόσιας διπλωματίας σε θέματα που αφορούν στην προαγωγή των διακρατικών σχέσεων, συνδράμοντας τόσο σε τοπικά όσο και διεθνή θέματα. Με την εκμετάλλευση νέων τεχνολογιών πληροφόρησης η ελληνική διασπορά μπορεί να αναδειχθεί ως πυλώνας ανάδειξης πολιτιστικού πλούτου.

Η αξιοποίηση της μεγάλης γεωγραφικής διασποράς και της ποικιλομορφίας στη σύνθεση των Ελλήνων της διασποράς ως πρεσβευτών της Ελλάδας στο εξωτερικό θα δημιουργήσει νέους και θα ενδυναμώσει τους ήδη υπάρχοντες διαύλους επικοινωνίας και συνεργασίας μεταξύ των πολιτών με στόχο την ανάδειξη ενός ακόμη δυνατού σημείου που είναι η παραγωγή και εισροή γνώσης από τον απανταχού ελληνισμό με στόχο την καλύτερη διασυνοριακή μεταφορά τεχνογνωσίας και ιδεών με τον εθνικό κέντρο.

Η σταθερή ανταπόκριση του ανθρώπινου δυναμικού της διασποράς όποτε καλείται να συνδράμει σε συνδυασμό με την εφαρμογή σύγχρονων μορφών οργάνωσης και

στοχοθεσίας του από το εθνικό κέντρο διατηρεί το ενδιαφέρον του ομογενειακού δικτύου για προσφορά, επανακινητοποιώντας το και δίνοντας ταυτόχρονα κίνητρο στις νεότερες γενιές καθώς ανοίγονται νέα πεδία για την επαγγελματική σταδιοδρομία και την προσωπική τους ανάπτυξη.

Η θεσμική συνεργασία των μελών της διασποράς με έτερα κοινοβούλια, επιστημονικές και οικονομικές κοινότητες, ανεξάρτητες αρχές και οργανισμούς παγκοσμίως μπορεί να αποδώσει θετικά καθώς η Ελλάδα αποκτά επιπλέον συμμάχους που θα έχουν τη δυνατότητα να επηρεάζουν προς όφελός της ειδικότερα σε πολιτικά ζητήματα και λειτουργώντας συλλογικά να προσελκύσουν το διεθνές ενδιαφέρον. Με την προώθηση και ανάδειξη Ελλήνων ομογενών που είναι ήδη εκλεγμένοι σε νομοθετικά σώματα άλλων χωρών ή κατέχουν άλλες σημαντικές θέσεις στον επιστημονικό ή επιχειρηματικό κόσμο, παρά το γεγονός ότι εκπροσωπούν άλλες χώρες, ως ελληνικής καταγωγής μπορούν να συνδράμουν στη θετική εικόνα της Ελλάδας ισχυροποιώντας την θέση της σε διεθνείς οργανισμούς και βελτιώνοντας τις σχέσεις της με άλλα κράτη. Με τον τρόπο αυτό θα ενισχυθούν οι πόροι και θα αυξηθεί η ήπια ισχύς της χώρας με την ελληνική διασπορά να συμμετέχει πιο ουσιαστικά σε αυτή την προσπάθεια, κάτι που μεταξύ άλλων θα ενισχύσει και την δική της ισχύ, μετατρέποντάς την σε μια ισχυρή ομάδα πίεσης τα δικαιώματα και αιτήματα της οποίας θα πρέπει να λαμβάνονται σοβαρά υπόψη στη λήψη αποφάσεων τόσο στη χώρα καταγωγής όσο και στην χώρα διαμονής τους.

Αδύνατα Σημεία και Απειλές

Παρά τα αδιαμφισβήτητα πλεονεκτήματα και τις ευκαιρίες που παρουσιάζονται από την συμμετοχή της ελληνικής διασποράς στην άσκηση της ελληνικής δημόσιας διπλωματίας, είναι λογικό να προκύψουν και αρκετές προκλήσεις.

Το γεγονός ότι μεγάλο κομμάτι της ελληνικής διασπορά αποτελείται πλέον από Έλληνες δεύτερης, τρίτης ή ακόμα και τέταρτης γενιάς, με αρκετά συχνά να εμφανίζεται το φαινόμενο μικρής ή καθόλου γνώσης της ελληνικής κουλτούρας, του τρόπου λειτουργίας του συστήματος ή ακόμη και της ελληνικής γλώσσας, δυσχεραίνει την συνεργασία με το εθνικό κέντρο καθώς συχνά παρουσιάζεται δυσκολία επικοινωνίας και παρανόησης προθέσεων και από τις δύο πλευρές. Αυτό θα έχει ως αποτέλεσμα το εθνικό κέντρο να δαπανήσει περισσότερο χρόνο να προωθήσει ένα διεθνές μήνυμα όταν το απευθύνει προς ενέργεια σε έναν ελληνικής καταγωγής π.χ. Αμερικανό ή Καναδό από ότι σε έναν Έλληνα υπηρεσιακό ακόλουθο γιατί στην πρώτη περίπτωση θα χρειαστεί να γίνει

αναφορά όλου του ιστορικού πλαίσιο και να ίσως χρειαστεί και να τον πείσει για τους λόγους λήψης μιας απόφασης ενώ για έναν αντίστοιχο Έλληνα υπηρεσιακό, τα περισσότερα θέματα είναι ήδη γνωστά και αποτελούν εργασιακή καθημερινότητα.

Η μη διατήρηση δεσμών με την Ελλάδα από μεγάλο κομμάτι της ομογενειακής νεολαίας έχει ως αποτέλεσμα τη δυσκολία ενεργοποίησης της. Τα μέλη που συμμετέχουν σε ομάδες της ελληνικής διασποράς και στις οποίες απευθύνονται οι ελληνικοί φορείς, δεν διαθέτουν πάντα τον απαραίτητο ενθουσιασμό ούτε ανιδιοτελές ενδιαφέρον ώστε να εργαστούν συγκεντρωμένοι στην υλοποίηση μιας στρατηγικής προς όφελος της Ελλάδας. Συχνά μέλη ελληνικών ομάδων και θεσμικών δικτύων θεωρούν ότι ανήκουν απλώς σε ένα club στο οποίο συμμετέχουν είτε για να ευχαριστήσουν τους ελληνικής καταγωγής συγγενείς τους είτε για να έχουν την ευκαιρία να επισκεφθούν την Ελλάδα στις καλοκαιρινές τους διακοπές στο πλαίσιο κάποιας επίσημης επίσκεψης ή εκπαιδευτικού προγράμματος.

Εμφανής αδυναμία του ελληνισμού της διασποράς είναι επίσης η αντίσταση στην αλλαγή. Στις ελληνικές κοινότητες και στα δίκτυα παρουσιάζεται ένα ιδιότυπο σχήμα ιεραρχίας που βασίζεται περισσότερο στην παράδοση και στο συναίσθημα παρά στην αποτελεσματικότητα. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα να βρίσκονται σε θέσεις ευθύνης και σε διοικητικά συμβούλια τα ίδια πρόσωπα για δεκαετίες με αποτέλεσμα οι εκπρόσωποι της διασποράς κατά τη συνεργασία τους με την Ελλάδα εκφράζουν περισσότερο την προσωπική τους άποψη παρά τις θέσεις των Ελλήνων ομογενών της χώρας που εκπροσωπούν.

Η σύγκρουση συμφερόντων αποτελεί μείζον ζήτημα συνεργασίας μεταξύ των δύο μερών. Η ομογένεια και ειδικότερα οι ελληνικής καταγωγής εκλεγμένοι σε νομοθετικά σώματα άλλων χωρών, παρά τα φιλελληνικά πατριωτικά τους αισθήματα, εκπροσωπούν τα συμφέροντα και τους πολίτες ξένης χώρας. Συνακόλουθα τα αιτήματα της Ελλάδας και οι στόχοι που τους απευθύνονται δεν πρέπει να είναι μακροπρόθεσμοι και ανέφικτοι και κυρίως δεν πρέπει να συγκρούονται με τα συμφέροντα της χώρας τους τα οποία καλούνται να προωθήσουν κατά προτεραιότητα. Επίσης κατά τη συνεργασία ελληνικής διασποράς και εθνικού κέντρου αρκετές φορές προέκυψαν θέματα εμπιστοσύνης. Οι εκπρόσωποι της διασποράς αισθάνονται πως δεν αναγνωρίζονται ως αυτόνομη οντότητα και υπάρχει η τάση να χρησιμοποιούνται από το εθνικό κέντρο έχοντας μόνο υποχρεώσεις και ελάχιστα δικαιώματα. Από την πλευρά της η Ελλάδα συχνά διατηρεί επιφυλάξεις για τα πραγματικά κίνητρα των ομάδων πίεσης της διασποράς που συνεχώς τονίζουν την αυτονομία τους, για το αν υπάρχει ειλικρινές ενδιαφέρον προώθησης της

Ελλάδας ή της ίδιας της ομάδας με κίνδυνο δημιουργίας περισσότερων τους ενός κέντρου αποφάσεων και διαχείρισης.

Ως τελευταία αναφορά επιλέγεται ο μεγάλος βαθμός κομματικής πόλωσης που παρουσιάζεται στους κόλπους της ελληνικής διασποράς για την οποία ευθύνονται σε μεγάλο βαθμό και οι παρελθούσες ελληνικές κυβερνήσεις, αλλά και ο ανταγωνισμός μεταξύ ατόμων, ομάδων και κοινοτήτων σε περιφερειακό και διηπειρωτικό επίπεδο. Το φαινόμενο αυτό αποτελεί ίσως και το μεγαλύτερο εμπόδιο για την Ελλάδα να εκμεταλλευτεί το συγκριτικό της πλεονέκτημα, το σημαντικό ανθρώπινο κεφάλαιο της διασποράς της.

Υψηλόβαθμοι εκπρόσωποι της διασποράς υποστηρίζουν ότι η επιλογή ενός προσώπου της ομογένειας από την ελληνική κυβέρνηση για να ηγηθεί μιας προσπάθειας θα τους φέρει περισσότερες παρεξηγήσεις από το να μην επιλεγεί ομογενής επικεφαλής, θεωρώντας ότι η καλύτερη επιλογή δεδομένων των συνθηκών για την συνέχιση της συνεργασίας και την εμβάθυνση των σχέσεων με την Ελλάδα είναι ο ρόλος τους να παραμείνει υποστηρικτικός και συμβουλευτικός.¹²³

¹²³ Adamson F., The growing importance of diaspora politics, επιστημονικό άρθρο, Current History Νοέμβριος 2016, σελ. 291-297 ιστότοπος <https://eprints.soas.ac.uk/23209/1/Fiona%20Adamson%20Current%20History%2011-16-1.pdf> (ανάκτηση 2.05.2020) και Βουλή των Ελλήνων, Στρατηγικό Σχέδιο 2018-2021, Μονάδα Στρατηγικού Σχεδιασμού & Αναδιοργάνωσης Διοικητικών Λειτουργιών, Δ/ση Εκδ. & Εκτ. Βουλής, 2018, σελ. 11-18

Συμπεράσματα & Προτάσεις

Σε αυτή την εργασία επιχειρείται η μελέτη της ήπιας ισχύς και οι δυνατότητες της ως πηγή αξιοποίησης της σε συνδυασμό με ένα ισχυρό εργαλείο για την Ελλάδα, τον ελληνισμό της διασποράς που όπως παραδοσιακά αποδεικνύεται μπορεί να διαδραματίσει σημαντικό ρόλο συμβάλλοντας ουσιαστικά στην κοινοβουλευτική διπλωματία και την ελληνική εξωτερική πολιτική.

Σήμερα η ήπια ισχύς θεωρείται αναμφίβολα ένας πολύ σημαντικός παράγοντας στην έννοια της δύναμης του σύγχρονου παγκοσμιοποιημένου κόσμου. Το γεγονός ότι δεν αποτελεί πλέον μονοπώλιο της Αμερικής, δίνει τη δυνατότητα και σε άλλες χώρες με πλούσιο πολιτισμό και σημαντική ιστορία να αναδειχθούν στην κοινωνία των πολιτών και να προωθήσουν την εικόνα τους δημιουργώντας διμερείς και πολυμερείς σχέσεις ενισχύοντας έτσι τη θέση τους στη παγκόσμια δομή.

Η σταδιακή συμμετοχή και ένταξη των ελληνικών ομογενειακών κοινοτήτων σε Η.Π.Α, Αυστραλία και Καναδά αποδείχτηκε αμφίδρομα επωφελής για την Ελλάδα και τις χώρες υποδοχής. Παράλληλα μέσω της μετανάστευσης και κατά την επιστροφή των μεταναστών στην Ελλάδα, πολλαπλασιάζεται έμμεσα και η επιρροή του αμερικανικού, αυστραλιανού και καναδικού πολιτισμού, ενισχύοντας την αμοιβαία συνεργασία και κατανόηση.

Η Ελλάδα δεδομένου ότι είναι μικρή χώρα με περιορισμένες δυνατότητες στην ανάπτυξη της στρατιωτικής της ισχύος θα ήταν ωφέλιμο να επενδύσει στη βελτίωση της ήπιας ισχύος της με οργανωμένο στρατηγικό πλάνο. Στην παρούσα εργασία, λαμβάνοντας υπόψη η παγκόσμια επικαιρότητα και τα περιοριστικά δεδομένα απαιτούν άμεσες και αποτελεσματικές λύσεις, αναδεικνύεται, μέσα από την ιστορική αναδρομή και την καταγραφή του ανθρώπινου δυναμικού της διασποράς, ότι το ήδη υπάρχον και οργανωμένο δίκτυο της ελληνικής διασποράς αποτελεί ιδανική επιλογή για να αναδειχθεί ως κύριο εργαλείο ήπιας ισχύος της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής με στόχο την βελτίωση της εικόνας της Ελλάδας και την προώθηση των συμφερόντων της σε οικονομικό, πολιτικό και πολιτισμικό επίπεδο.

Βέβαια για να επιτευχθούν τα επιθυμητά αποτελέσματα δεν αρκεί μια απλή ανάθεση έργου στο δίκτυο της διασποράς. Η Ελλάδα θα πρέπει με τη σειρά της να δαπανήσει τα απαιτούμενα κεφάλαια σε υποδομές και να προβεί στις απαραίτητες βελτιώσεις σε προβλήματα που επισημαίνονται από τους ίδιους τους Έλληνες της διασποράς, εξασφαλίζοντας ένα ασφαλές περιβάλλον με σταθερό οικονομικό και φορολογικό πλαίσιο που θα εμπνέει εμπιστοσύνη για εύρωστη ανάπτυξη.

Σημαντικότερο όλων όμως είναι να καθοριστεί το πλαίσιο της συνεργασίας μεταξύ της ελληνικής κυβέρνησης και του δικτύου της διασποράς με ανάθεση συγκεκριμένων αρμοδιοτήτων και τον καθορισμό στόχων σε συγκεκριμένες ομάδες και πρόσωπα αυτής της παγκόσμιας διασπαρμένου δύναμης.

Μέσα από σύντομη ιστορική διαδρομή των σχέσεων και της συνεργασίας Ελλάδας και ελληνισμού της διασποράς εύκολα διαπιστώνεται πως η πορεία δεν υπήρξε εύκολη και δεν έλλειψαν τα λάθη και οι απογοητεύσεις. Η ειλικρινής βούληση και των δύο πλευρών για τον επαναπροσδιορισμό των σχέσεων συνεργασίας αποτελεί κύρια προϋπόθεση της δυναμικής αξιοποίησης της διασποράς στο στρατηγικό πλάνο της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής. Το μείζον ζήτημα που προκύπτει είναι ο βαθμός συμμετοχής και αυτονομίας του δικτύου στην κυβερνητική πολιτική της Ελλάδας καθώς αποτελεί ταυτόχρονα πατρίδα και έτερο κράτος. Όσες φορές επιχειρήθηκε ή πρόκειται να επιχειρηθεί συνεργασία Ελλάδας και ελληνισμού της διασποράς ανεξαρτήτως κυβερνητικού πλαισίου και στρατηγικού σχεδιασμού το ζήτημα της αυτονομίας θα αποτελεί σκόπελο.

Μια πρόταση για να ξεπεραστεί το πρόβλημα είναι η εισαγωγή ενός τρίτου δρώντα ώστε να διευκολύνεται η επικοινωνία και η ανάπτυξη των δράσεων. Η δημιουργία ενός αρμόδιου Ινστιτούτο υπό την αιγίδα ελληνικού πανεπιστημιακού τμήματος που θα μελετά θέματα στρατηγικής και ελληνισμού της διασποράς θα διευκόλυε σημαντικά τη συνεργασία των δύο πλευρών. Το Ινστιτούτο πέραν της διατήρησης χρήσιμου ιστορικού αρχείου και έκδοσης σχετικών επιστημονικών μελετών, θα μπορεί ως ανεξάρτητος φορέας, κατόπιν συλλογής, επεξεργασίας και αντικειμενικής αξιολόγησης των πληροφοριών να παντρεύει τα θέλω της ελληνικής διασποράς με τα πρέπει των ελληνικών κυβερνήσεων, διατηρώντας σταθερό τον βασικό άξονα της συνεργασίας τους και υποβάλλοντας νέες προτάσεις για την αξιοποίηση του ελληνισμού της διασποράς και για την ενίσχυση της ελληνικής ήπιας ισχύος.

Κρίνεται επίσης απαραίτητο οι εκπρόσωποι των ομογενειακών δικτύων να δώσουν περισσότερο χώρο στη νέα γενιά, αναθέτοντάς σε καινούργια πρόσωπα περισσότερες αρμοδιότητες και θέσεις ευθύνης. Οι νέοι της διασποράς δεν φέρουν βάρη και πικρίες του παρελθόντος και είναι βέβαιο πως η ανάδειξή τους από την Ελλάδα θα αναθερμάνει το ενδιαφέρον τους για τον τόπο καταγωγής τους καθώς θα τους δοθεί η δυνατότητα να φέρουν στο τραπέζι φρέσκες ιδέες συνεργαζόμενοι απευθείας με Έλληνες αξιωματούχους, επικοινωνώντας τους το παρόν και σχεδιάζοντας από κοινού ένα παραγωγικό μέλλον.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ

Ελληνική Βιβλιογραφία & Πηγές

- Clogg R., Η Ελληνική Διασπορά στον 20ο αιώνα, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2010
- Cohen R., Παγκόσμια Διασπορά, Παπαζήση, Αθήνα 2003
- Hobbes T., Λεβιάθαν ή ύλη, μορφή και εξουσία μιας εκκλησιαστικής και λαϊκής κοινότητας, Γνώση, Αθήνα 1989
- Mearsheimer John J., «Η τραγωδία της πολιτικής των μεγάλων δυνάμεων», Ποιότητα, Αθήνα 2007
- Nietzsche F., Η θέληση για δύναμη, Νησίδες, Αθήνα 2001
- Van Evera S., Εισαγωγή στη Μεθοδολογία της Πολιτικής Επιστήμης, Ποιότητα, Αθήνα 2010
- Βενιζέλος Ευ. Το αναθεωρητικό κεκτημένο: το συνταγματικό φαινόμενο στον 21ο αιώνα και η εισφορά της αναθεώρησης του 2001, Α. Σάκκουλας, Αθήνα Κομοτηνή
- Βουλή των Ελλήνων, πρακτικά της 13ης Γενικής Συνέλευσης της Παγκόσμιας Διακοινοβουλευτικής Ένωσης Ελληνισμού, χαιρετισμοί Πρωθυπουργού Κυρ. Μητσοτάκη και του Προέδρου της Βουλής Κων. Τασούλα, Αθήνα, αιθ. Γερουσίας, 28.07.2021
- Βουλή των Ελλήνων, Στρατηγικό Σχέδιο 2018-2021, Μονάδα Στρατηγικού Σχεδιασμού & Αναδιοργάνωσης Διοικητικών Λειτουργιών, Δ/ση Εκδ. & Εκτ. Βουλής, 2018
- Γεωργοπούλου Β, Κοινοβουλευτική αντιπολίτευση: Θεσμικές διαστάσεις και πολιτική πράξη 1975-2015, Παπαζήση, Αθήνα, 2019
- Γεωργοπούλου, Β. , «Η τρέχουσα αναθεωρητική διαδικασία και οι προοπτικές της», Εφημερίδα Διοικητικού Δικαίου, 2019

- Γιανναράς Χρ., Πολιτιστική Διπλωματία, Προθεωρία Ελληνικού Σχεδιασμού, Ίκαρος 2003
- Γκότοβος Α., Μητροπολιτικό Κέντρο, Διασπορά και Διασπορικές Ταυτότητες, Πρακτικά Διεθνούς Συνεδρίου, Παγκοσμιοποίηση και διασπορά, Πανεπιστημιούπολη Ρεθύμνου 29.06-1.07.2007, Τόμος Α, Επιμέλεια Δαμανάκης Μιχάλης, Ε.ΔΙΑ.Μ.ΜΕ, Ρέθυμνο, 2008
- Καλαϊτζίδου Β., Ανθρώπινη Φύση και Φυσική Κατάσταση στον Thomas Hobbes, διπλωματική εργασία, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Θεσσαλονίκη 2007
- Καρβουνάκη Γ., διπλωματική εργασία «Οικουμενικό Πατριαρχείο Κωνσταντινούπολης, σχέσεις με ελληνικό κράτος και την ελληνική διασπορά», ΕΑΠ, 2016
- Κιτρορέφ Α., Η Μεταπολεμική Μετανάστευση, στο βιβλίο Οι Έλληνες στη Διασπορά, 15ος-21ος αι. , Βουλή των Ελλήνων, Αθήνα 2006
- Κολιόπουλος Κ., «Η στρατηγική σκέψη από την αρχαιότητα έως σήμερα», Ποιότητα, Αθήνα 2008
- Κονδύλης Π., Θεωρία του πολέμου, Θεμέλιο, Αθήνα 2004
- Κόντης Ι., Η έρευνα στην Ελλάδα για τον ελληνισμό της διασποράς, ανάπτυπο από την περιοδική έκδοση του ΕΚΚΕ, Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών, τεύχος 9293, 1997
- Κοσμίδου Ζ., διδακτορική διατριβή, Ο πολιτισμός ως επικοινωνιακό μέσο για τη βελτίωση των διεθνών σχέσεων και η ελληνική πολιτιστική διπλωματία, Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών & Πολιτικών Επιστημών, 2000
- Κουλουμπής Θ. –Wolfe J., Εισαγωγή στις Διεθνείς Σχέσεις, Εξουσία και Δικαιοσύνη, Παπαζήση, 1981
- Κουσκουβέλης Η., Λήψη Αποφάσεων, Κρίση, Διαπραγμάτευση, Παπαζήση, Αθήνα 1997
- Κωστής Κ., Ανχης (ΠΖ), διδακτορική διατριβή, Η Ελληνική Διασπορά, η ναυτιλία, ο τουρισμός και η πολιτιστική κληρονομιά μας ως συντελεστής ισχύος της Ελλάδας, Ανώτατη Διακλαδική Σχολή Πολέμου, Αθήνα 2011

- Μαρκέτος Μ., Οι Ελληνοαμερικανοί-Ιστορία της Ελληνικής Ομογένειας των ΗΠΑ, Έλληνες της Διασποράς, ειδική έκδοση για την εφημερίδα ΤΑ ΝΕΑ, Παπαζήση 2013
- Μπαμπινιώτης Γ., Μικρό λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας, Κέντρο Λεξικολογίας, Αθήνα 2006
- Νιώτης Γρ., διδακτορική διατριβή, Η συγκρότηση των θεσμικών, επιχειρηματικών, μορφωτικών και επικοινωνιακών δικτύων του Ελληνισμού στον παγκόσμιο χώρο και η ανάπτυξη και αξιοποίησή τους, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας Οικονομικών και Κοινωνικών Επιστημών, Τμήμα Διεθνών και Ευρωπαϊκών Οικονομικών και Πολιτικών Σπουδών, Θεσσαλονίκη 2005
- Παπασωτηρίου Χ., Διασπορά και Εθνική Στρατηγική, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2000
- Πλατιάς Αθ., Διεθνείς Σχέσεις και Στρατηγική στον Θουκυδίδη, Εστία, Αθήνα 2010
- Ραγιάς Ι., Δημόσια διπλωματία & στρατηγική επικοινωνία σε πολυεθνικές στρατιωτικές επιχειρήσεις διαχείρισης κρίσεων, Σταμούλης, Αθήνα 2014
- Ρωσσίδης Ζ, Η δημόσια διπλωματία ως εργαλείο άσκησης ήπιας ισχύος στις διεθνείς σχέσεις, Κείμενα Εργασίας 01, Ινστιτούτο Δημοκρατίας Κ. Καραμανλής, 2019
- Σύνταγμα της Ελλάδας, όπως αναθεωρήθηκε με το Ψήφισμα της 27ης Μαΐου 2008, της Η' Αναθεωρητικής Βουλής των Ελλήνων
- Τζαβάρας Γ., Οι Σημειώσεις του Νίτσε για τον Ζαρατούστρα (Ιούλιος 1882-Φεβρουάριος 1883), Ιδιωτική Έκδοση, e-book, 2011
- Τζουμάκα Ελ, Πολιτιστική Διπλωματία, Σιδέρης, Αθήνα 2005
- Τρωιάνου Σ., Οργάνωση των Εκκλησιών και Διεθνείς Σχέσεις, Α. Σάκκουλας, Αθήνα 1997
- Τσάκωνας Π., Σύγχρονη Ελληνική Εξωτερική Πολιτική- Μια συνολική προσέγγιση, Τόμος Β, Σιδέρης, Αθήνα 2003

- Χασιώτης Ι., Οι Έλληνες στη διασπορά, 15ος -19ος, Εκδόσεις της Βουλής, Αθήνα 2006

ΙΣΤΟΤΟΠΟΙ

- Σηππραξίς think-tank, Η ψήφος στους Έλληνες της Διασποράς», επίσημη ιστοσελίδα <http://www.synpraxis-diaspora.gr>
- Αλεξανδρής Κ., Γ. Γραμματέας Δημόσιας Διπλωματίας, Θρησκευτικών & Προξενικών Υποθέσεων, Χαιρετισμός στο πρώτο σεμινάριο Δημόσιας Διπλωματίας, 19 Φεβρουαρίου 2020, Επίσημη ιστοσελίδα ΥΠΕΞ www.mfa.gr, <https://www.mfa.gr/epikairotita/eidiseis-anakoinoseis/kharetismos-genikou-grammateademosias-diplomatias-threskeutikon.html> (ανάκτηση 20.02.2020)
- Αμανατίδης Γ., Ομιλία σε εκδήλωση του Συνδέσμου Ελλήνων Ακαδημαϊκών Μεγάλης Βρετανίας, 04.03.2016, επίσημη ιστοσελίδα του Υπουργείου Εξωτερικών www.mfa.gr ιστότοπος <https://www.mfa.gr/epikairotita/diloseis-omilies/omilia-urhupourgouexoterikon-amanatide-sten-enarkteria-ekdelose-tou-sundesμου-ellenon-akademaikonmegales-bretanias.html> (ανάκτηση 5.04.2020)
- Αρχιεπίσκοπος +Χριστόδουλος, ομιλίες στις συνελεύσεις του ΣΑΕ, 13.12.2003 και 01.01.2001, ιστότοπος www.ecclesia.gr
- Βήμα Ορθοδοξίας, «Σε Αρχιεπισκοπή Καναδά μετονομάστηκε η Ι.Μ. Τορόντο», 13.06.2019, www.vimaorthodoxias.gr
- Βουλή των Ελλήνων, Εκλογικά Αποτελέσματα, επίσημη ιστοσελίδα, www.hellenicparliament.gr, <https://www.hellenicparliament.gr/Vouli-ton-Ellinon/ToPolitevma/Ekloges/Eklogika-apotelesmata-New/>
- Βουλή των Ελλήνων, Παγκόσμια Διακοινοβουλευτική Ένωση Ελληνισμού, ιστότοπος <https://www.hellenicparliament.gr/Diethneis-Drastiriotites/Diethnes-Perivallon/Ellinismos-tis-Diasporas/Pagosmia-Diakoinovouleutiki-Enosi-Ellinismou-PaDEE/> (ανάκτηση: 13.05.2020)
- Γενική Γραμματεία Απόδημου Ελληνισμού, «Έρευνες για τον Ελληνισμό: Καναδάς, <https://web.archive.org/web/20080607132922/http://www.ggae.gr/ggae/studies/canada/default.el.asp> (ανάκτηση: 10.05.2020)
- Γενική Γραμματεία Απόδημου Ελληνισμού, Γενικά στοιχεία διασποράς ιστότοπος <https://web.archive.org/web/20080716045118/http://www.ggae.gr/gabroad/organosi.el.asp> (ανάκτηση 5.01.2019)
- Δημήτρης Καραπάνος, «ΑΧΕΠΑ, ένα τεράστιο ανεκμετάλλευτο ελληνικό κεφάλαιο», Το Βήμα online, Φεβρουάριος 2013, ιστότοπος <https://www.vimaonline.gr/19/article/a76/dhmrhs-karapanos/9859/axepa-ena-terastioanekmetalleyto--ellhniko-kefalaiio> (ανάκτηση: 13.05.2020)

- Δίκτυο Ελλήνων Αιρετών Αυτοδιοίκησης Ευρώπης επίσημη ιστοσελίδα www.inioxos.gr, ιστότοπος <https://inioxos.gr/diktyo/i-fysiognomia-mas/> (ανάκτηση: 14.05.2020)
- Ιερά Αρχιεπισκοπή Αμερικής, επίσημη ιστοσελίδα www.goarch.org, ιστότοπος <https://www.goarch.org/about> (ανάκτηση 15.05.2020)
- Ιερά Αρχιεπισκοπή Αυστραλίας, Greek Orthodox Archdiocese of Australia, ιστότοπος www.greekorthodox.org.au
- Ιερά Μητρόπολη Τορόντο, Greek Orthodox Metropolis of Toronto (Canada), επίσημη ιστοσελίδα www.gometropolis.org
- Κοντιάδης, Ξ., «Ένας πρώτος απολογισμός της συνταγματικής αναθεώρησης», SyntagmaWatch 2020, ιστότοπος <https://www.syntagmawatch.gr/trending-issues/enasprotos-apologismos-tis-syntagmatikis-anatheorissis/> (ανάκτηση: 01.02.2020)
- Λακασάς Απ., «Εκοιμήθη ο Αρχιεπίσκοπος Αυστραλίας Στυλιανός» εφημερίδα Καθημερινή, ηλεκτρονική έκδοση 25.03.2019, www.kathimerini.gr
- Λακασάς Απ., «Νέος Αρχιεπίσκοπος Αυστραλίας» εφημερίδα Καθημερινή, ηλεκτρονική έκδοση 10.05.2019, www.kathimerini.gr
- Λακασάς Απ., Νέος Αρχιεπίσκοπος Αμερικής ο Μητροπολίτης Προύσης Ελπιδοφόρος- τον Ιούνιο η ενθρόνισή του, Μάιος 2019, εφημερίδα Καθημερινή www.kathimerini.gr, ιστότοπος <https://www.kathimerini.gr/1023490/article/epikairothta/politikh/neosarxiepiskopos-amerikhs-o-mhtropoliths-proyshs-elpidoforos---ton-ioynio-h-enhronishtoy>, (ανάκτηση 21.05.2019)
- Λακασάς Απ., Παραιτήθηκε ο Αρχιεπίσκοπος Αμερικής Δημήτριος, Μάιος 2019, εφημερίδα Καθημερινή, www.kathimerini.gr, ιστότοπος <https://www.kathimerini.gr/1022406/article/epikairothta/ellada/paraith8hke-oarxiepiskopos-amerikhs-dhnhtrios>, (ανάκτηση: 7.05.2019)
- Λιβάνιος Θ.: «Ισότιμη ψήφος για τους Έλληνες που βρίσκονται στο εξωτερικό» <https://www.ypes.gr>, 26.09.2019
- Οικουμενικό Πατριαρχείο, ιστότοπος www.ec-patr.org
- Πελεγγρίνης Θ., Νίτσε, Αθήνα 2015 ιστότοπος <http://www.pelegrinis.gr/νίτσε> (ανάκτηση 08.08.2019)
- Προεδρία της Ελληνικής Δημοκρατίας, ιστότοπος www.presidency.gr
- Ρούσσοι Ι., «Οικουμενικός Πατριάρχης Βαρθολομαίος: «Διαφυλάξτε την ελληνική γλώσσα», 15.04.2019, Ράδιο Αθήνα 9,84, <http://athina984.gr>
- Σεβ. Μητροπολίτη Προικοννήσου κ.κ. Ιωσήφ, Ο ρόλος της Ελληνορθόδοξου Εκκλησίας στην διατήρηση της ταυτότητας του απόδημου Ελληνισμού, Ιούνιος 2018, ιστότοπος <https://enromiosini.gr/απόδημος-ελληνισμος/ο-ρολος-της-ελληνορθοδοξου-εκκλησι/> (ανάκτηση: 15.05.2020)
- Στείρης Γ., Brain-drain: η Ελλάδα ξαναγίνεται κόσμος, άρθρο Μάρτιος 2017,

Huffington Post, ιστότοπος https://www.huffingtonpost.gr/yioryos-steires/brain-drain-_b_15636480.html (ανάκτηση 1.05.2020)

- Συμβούλιο Απόδημου Ελληνισμού (ΣΑΕ), ΣΑΕ με μια ματιά, ιστότοπος <https://web.archive.org/web/20191021023336/http://sae.gr/?id=12378&tag=ΣΑΕ+με+μια+ματιά> (ανάκτηση 10.05.2020)
- Τσαπαλιάρης Β. «Ελληνισμός και Ορθοδοξία» άρθρο στο ιστολόγιο «Νέος Κόσμος» <https://neoskosmos.com>
- Υπουργείο Εξωτερικών, επίσημη ιστοσελίδα www.mfa.gr, πρωτοβουλία «staellinika» ιστότοπος <https://www.mfa.gr/epikairoτητα/ειδiseis-anakoinoseis/protobouliia-staellinikates-genikes-grammateias-apodemou-ellenismou.html> (ανάκτηση: 28.04.2020)
- Υπουργείο Εξωτερικών, επίσημη ιστοσελίδα www.mfa.gr, Πρωτοβουλία «staellinika» της Γενικής Γραμματείας Απόδημου Ελληνισμού, ιστότοπος <https://www.mfa.gr/epikairoτητα/ειδiseis-anakoinoseis/protobouliia-staellinikates-genikes-grammateias-apodemou-ellenismou.html> (ανάκτηση: 28.04.2020) • Υπουργείο Εξωτερικών, Πολιτιστική διπλωματία, επίσημη ιστοσελίδα www.mfa.gr, ιστότοπος <https://www.mfa.gr/ειδika-themata-exoterikis-politikis-politistike-diplomatia/> (ανάκτηση: 5.04.2020)
- Υπουργείο Εξωτερικών, Σχέδιο Νόμου «Εκσυγχρονισμός της Εξωτερικής Πολιτικής: Οργανισμός Υπουργείου Εξωτερικών, Συμβούλιο Εθνικής Ασφαλείας, Συμβούλιο Απόδημου Ελληνισμού και άλλες διατάξεις, 24.04.2019, ιστότοπος http://www.opengov.gr/ypex/wp-content/uploads/downloads/2019/04/sxedio_nomoy.pdf (ανάκτηση 02.05.2020)
- Χρήστος Μαλασπίνας, «Η Μητρόπολη Τορόντο σε Αρχιεπισκοπή Καναδά», ηλεκτρονική εφημερίδα The Panhellenic post, 13.06.2019, www.panhellenicpost.com

Αγγλική Βιβλιογραφία & Πηγές

- Abraham R., *India and its Diaspora in the Arab Gulf Countries: Tapping into Effective "Soft Power and Related Public Diplomacy*, *Diaspora Studies* 2012
- Beckley M. *Chinas's century? Why America's edge will endure*, *International Security* 2012
- Begrud E. & Yang K., *Civil engagement in a network society*, USA 2008, IAP ebooks
- Cull N., *Public diplomacy, Foundations for global engagement in the digital age*, Polity Press 2019

- Hareshwar Roy, *Diaspora and Indian Diaspora, a brief Study*, Hareshwar Roy 2018
- Kaloudis G., *Modern Greece and the Diaspora Greeks in the United States*, Lexington Books, 2018
- Kenny K., *Diaspora: A very short introduction*, Oxford University Press, 2013
- Kokot W., Toloyan K., Alfonso C., *Diaspora, identity and religion: new directions in theory and research*, Routledge, London 2004
- Moises N., *The End of Power*, Basic Books- Perseus Books Group, 2013
- Nye J., *The Future of Power*, Philadelphia PA, Perseus Books, 2011
- Platias Ath. & Koliopoulos Con., *Thucidides on strategy, athenian and spartan grand strategies in the Peloponnesian war and their relevance today*, Eurasia, Athens 2006
- Platias, Athanassios & Conostas, D. (eds.), *Diasporas in World Politics: The Greeks in Comparative Perspective*, McMillan, London 1993
- Toloyan K., *The contemporary discourse of diaspora studies, comparative studies of South Asia, Africa and the Middle East*, 2007

ΙΣΤΟΤΟΠΟΙ

- Adamson F., *The growing importance of diaspora politics*, επιστημονικό άρθρο, *Current History* Νοέμβριος 2016, σελ. 291-297 ιστότοπος <https://eprints.soas.ac.uk/23209/1/Fiona%20Adamson%20Current%20History%2011-16-1.pdf> (ανάκτηση 2.05.2020)
- American Hellenic Institute, επίσημη ιστοσελίδα www.aheworld.org ιστότοπος <https://www.aheworld.org/history> (ανάκτηση: 12.05.2020)
- Bush Th., *Pestle analysis of Greece*, Ιούνιος 2019, ιστότοπος <https://pestleanalysis.com/pestle-analysis-of-greece/> (ανάκτηση 1.05.2020)
- Dossani R., *Indian Soft Power and Associations of the American Diaspora*, Stanford Program on Regions of Innovation & Entrepreneurship, Stanford November 2009, ιστότοπος <https://fsi-live.s3.us-west->

1.amazonaws.com/s3fspublic/Indian_Soft_Power_%26_Diaspora_Associations_Nov09-1.pdf
(ανάκτηση 5.01.2019)

- Frangonikolopoulos, C., Strengthening Green Public Diplomacy- Present Conduct and Future Potential, επιστημονικό άρθρο Institute of International Relations Netherlands, Netherlands 2012, ιστότοπος https://www.clingendael.org/sites/default/files/pdfs/20120629_research_discussionpaperindiplomacy_124_frangonikolopoulos.pdf (ανάκτηση 10.05.2020)
- Nye J., Power and Foreign Policy, Journal of Political Power 4.1, April 2011, Harvard Kennedy School, USA, ιστότοπος <https://www.hks.harvard.edu/publications/power-and-foreign-policy> (ανάκτηση: 10.12.2018)
- The Hellenic Initiative, επίσημη ιστοσελίδα <https://www.thehellenicinitiative.org/>, ιστότοποι <https://www.thehellenicinitiative.org/mission/>, <https://www.thehellenicinitiative.org/wp-content/uploads/2019/12/2019-AnnualReport-v2-FINAL.pdf> (ανάκτηση: 13.05.2020)
- The Heritage Foundation, 2019 Index of Economic Freedom, Greece, επίσημη ιστοσελίδα <https://www.heritage.org/index/country/greece> (ανάκτηση 11.04.2020)
- The order of AHEPA, επίσημη ιστοσελίδα www.ahepa.org, ιστότοπος <https://ahepa.org/programs/publicpolicy/> (ανάκτηση: 13.05.2020)
- The order of AHEPA, ιστότοποι <https://www.sonsofpericles.org/>, <https://www.daughtersofpenelope.org/>, <https://www.maidsofathena.org/> (ανάκτηση:13.05.2020)

